

Canadian
International
Development
Agency

Agence
canadienne de
développement
international

Canada

SIROMAŠTVO SA MNOGO LICA ISTRAŽIVANJE SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI

Za svako dete
Zdravlje, obrazovanje, jednakost, zaštita
UNAPREDIMO ČOVEČANSTVO

SIROMAŠTVO
SA MNOGO LICA

Izveštaj pripremili:

Oliver Petrović, Jelena Marković,
Jasmina Kijevčanin

Rukovodstvo istraživanja:

Dragiša Bjeloglav, Jelena Marković,
Jasmina Kijevčanin, Oliver Petrović,
Nadežda Satarić, Vladimir Vukojević

Zahvalnica

Zahvaljujemo se: dr B. K. Joshi i Nair Deepiki iz Indije na stručnoj podršci u koncipiranju participativnog istraživanja, kao i svim kolegama iz beogradske kancelarije UNICEF-a na profesionalnoj pomoći u pripremi istraživanja i izveštaja.

Na podršci i angažovanju u ovom istraživanju posebno se zahvaljujemo svim istraživačima i saradnicima koji su realizovali istraživanje, kao i svim predstavnicima organizacija i institucija u opštinama gde je istraživanje realizovano.

ISBN: 86-82471-54-X

Izdavač: UNICEF Beograd

Za izdavača: Ann-Lis Svensson

Dizajn: Rastko Toholj

Štampa: Publikum, Beograd

Tiraž: 700

SIROMAŠTVO SA MNOGO LICA

ISTRAŽIVANJE SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI

Beograd, mart 2004

SADRŽAJ

NACIONALNI MILJE.....	7
SAŽETAK.....	8
1 PROBLEM SIROMAŠTVA	10
1.1 Pojam siromaštva	10
1.2 Siromaštvo dece	10
1.3 Siromaštvo u Srbiji – brojke koje opominju.....	11
2 OSNOVNO O ISTRAŽIVANJU	12
2.1 Ciljevi istraživanja	12
2.2 Participativni model	12
2.3 Obuka istraživača.....	13
2.4 Pilot istraživanje.....	13
2.5 Rad na terenu	13
2.6 Uzorak.....	14
3 METODOLOGIJA	16
3.1 Prikupljanje, obrada i analiza podataka	16
3.2 Upitnik sa članovima porodica.....	16
3.3 Fokus grupe sa decom i roditeljima.....	17
3.4 Učesnici istraživanja	18
3.5 Distribucija ispitanika po starosti	18
4 REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	19
4.1 Karakteristike ispitivane populacije	19

5 OSNOVNI NALAZI	22
5.1 Obrazovna deprivacija.....	23
5.2 Kulturna deprivacija.....	26
5.3 Zdravstvena deprivacija	28
5.4 Materijalna deprivacija	32
5.5 Geografska deprivacija.....	34
5.6 Socijalna deprivacija	35
5.7 Gde su problemi još izraženiji.....	36
5.8 Sistem vrednosti.....	37
6 ZAKLJUČAK I PREPORUKE	38
7 PRILOZI.....	43
Prilog 1 – Participativno istraživanje siromaštva dece u Srbiji.....	45
Prilog 2 – Kriterijumi za izbor i lična karta lokalnih partnerskih organizacija	97
Prilog 3 – Spisak istraživača i saradnika.....	100
Prilog 4 – Obuka za primenu participativnog istraživanja	101
Prilog 5 – Kriterijumi za selekciju porodica i dece	102
Prilog 6 – Matrica za prikupljanje podataka za analizu situacije.....	104
Prilog 7 – Upitnik za roditelje	106
Obrada podataka upitnika za roditelje	110
Kako se čitaju SMMRI tabele.....	122
Prilog 8 – Realizovane fokus grupe	123
Prilog 9 – Participativne tehnike	124
Prilog 10 – Iz analize rezultata ankete	125
Prilog 11 – Opštine u kojima je realizovano istraživanje.....	127

*Mi nismo problemi,
mi smo izvor njihovih
rešenja.*

*Mi nismo izdaci, mi smo
investicije.*

NACIONALNI MILJE

Krajem 2002. godine Vlada Republike Srbije inicirala je razvoj *Strategije za smanjenje siromaštva* (Strategija) za Srbiju. Po preporukama Svetske banke urađeno je *Nacionalno istraživanje životnog standarda u Srbiji*, kao osnova za strategiju. *Anketa o životnom standardu* sprovedena je na uzorku od gotovo 7.000 domaćinstava. Analiza rezultata ukazuje na to da su porodice uključene u istraživanje omogućile dobijanje velikog broja podataka, ali u uzorak nisu bile uključene sve ciljne grupe. Dopunskim istraživanjem je obuhvaćeno 500 porodica iz kategorije ugroženih, ali i dalje nedostaju informacije o porodicama i pojedincima koji su neregistrovani, a za koje se pretpostavlja da su najsiromašniji. Rezultati ankete o životnom standardu mogu se stoga posmatrati kao osnov za druga komplementarna istraživanja.

U stvaranju Strategije zapaženu i aktivnu ulogu imali su predstavnici civilnog društva. Suština njihovih komentara upućenih Vladi Republike Srbije bila je da razmatranje siromaštva treba zasnovati na ljudskim pravima, s posebnim akcentom na problemima najugroženijih i marginalizovanih grupa – Roma, osoba sa invaliditetom, mladih, samohranih roditelja.

Vlada Republike Srbije usvojila je 16. oktobra 2003. godine *Strategiju za smanjenje siromaštva*, koja predstavlja deo šire razvojne strategije Srbije i njenog opredeljenja za ulazak u evropske integracije i uključenje u globalne razvojne trendove. Strategija za smanjenje siromaštva sadrži i plan aktivnosti koji je usmeren na smanjivanje ključnih oblika siromaštva.

Januar 2004. godine označen je kao početak primene Strategije. Za implementaciju Strategije odgovoran će biti Kabinet predsednika Vlade Republike Srbije, uz očekivanu pomoć civilnog društva, međunarodne zajednice i svih drugih zainteresovanih aktera. Biće posebno značajna uloga domaćih NVO u praćenju sprovođenja Strategije na lokalnom nivou i u ocenjivanju njenog uticaja na smanjenje siromaštva. Zato je potrebno osposobiti građane na lokalnom nivou da prate raspodelu sredstava i sprovođenje Strategije.

Strategiju je sačinila i odobrila Vlada Republike Srbije, ali ona je vlasništvo svih njenih građana i svi su manje ili više odgovorni za njeno sprovođenje u narednih nekoliko godina.

SAŽETAK

U nastojanjima da se dopune podaci prikupljeni *Anketom o životnom standardu*, UNICEF je realizovao kvalitativno istraživanje siromaštva dece, u saradnji sa lokalnim nevladinim organizacijama.

Važnost participativnog istraživanja je u tome što se siromaštvo sagledava kroz iskustva siromašnih ljudi i povećava se uvid u njihove stavove i mišljenja.

U ovom istraživanju želeli smo da sa decom razgovaramo o deci. Deca su nosioci prava, a ne pasivni subjekti ili oni koji samo primaju određenu pomoć. To podrazumeva njihovu aktivnu ulogu u definisanju problema, kao i usvajanje njihovih preporuka za prevazilaženje tih problema.

Cilj istraživanja bio je da se sazna: kako deca doživljavaju svoje siromaštvo; kako izlaze na kraj sa problemima; šta vide kao uzroke i kako vide mogućnosti za izlaženje iz takve situacije.

Fokus grupe su realizovane sa raseljenim i izbeglim licima u kolektivnim centrima, sa Romima i domicilnim stanovništvom. Ovako prikupljene informacije daju mogućnost da se problem siromaštva dece sagleda u svoj svojoj kompleksnosti i da se bolje razume u kakvim uslovima žive deca u ovoj zemlji.

Analiza situacije urađena u osam opština Srbije daje prikaz šireg društveno-ekonomskog

miljea u kojem deca u ispitivanim opštinama Srbije žive. Pri prikupljanju podataka korišćeni su različiti izvori a dobijene informacije ukazuju na to da pored ličnog siromaštva, i faktor siromaštva sredine dovodi do različitih izraženih oblika deprivacija. U ovim sredinama gotovo da nema institucija i organizacija koje bi zadovoljile različite potrebe dece. Kada govore o onome što im najviše nedostaje, deca često ističu nemogućnost odlazaka u bioskop, pozorište, bavljenje sportom, adekvatno školovanje, zdravstvenu zaštitu, nedostatak kontakta sa vršnjacima. Nedostatak ovakvih sadržaja ne samo da povećava relativno, apsolutno i subjektivno siromaštvo, već ostavlja deci ograničene mogućnosti za razvoj.

Anketom koja je obuhvatila 677 domaćinstava dobijene su osnovne informacije o statusu porodica, o karakteristikama domaćinstava, o udaljenosti institucija od mesta boravka, o potrebama i rashodima domaćinstava, o određenim stavovima porodica.

Istraživanje je pokazalo da:

- ✦ Siromaštvo dece u Srbiji ima mnoga lica. Deca i roditelji definišu siromaštvo ne samo kao materijalne, ekonomske probleme, već takođe ističu izraženu obrazovnu, zdravstvenu, socijalnu, geografsku, kulturnu deprivaciju.

- ✦ Postoji značajno kršenje dečijih prava kao posledica siromaštva: pravo na obrazovanje, pravo na preživljavanje i razvoj, pravo na učešće i odlučivanje, pravo na igru. Dobili smo podatke o izraženoj pojavi dečijeg rada, diskriminacije.
- ✦ Deca percipiraju i definišu siromaštvo drugačije od odraslih, što je naročito važno imati na umu pri kreiranju projekata i strategija koje se odnose na pitanja od važnosti za decu.
- ✦ Roditelji su više nego deca orijentisani na ekonomske probleme. I pored najvećih želja da svojoj deci omoguće bolji život, uglavnom su pasivni i često odgovornost prebacuju na druge od kojih očekuju pomoć i rešenje problema.
- ✦ Različite institucije, organizacije i pojedinci u lokalnoj zajednici, kao i predstavnici lokalnih vlasti, žele da se aktivnije pozabave problemima siromaštva dece, ali nemaju razvijene mehanizme i kapacitete da se sa njima suoče.
- ✦ Rezultati istraživanja, kao i metodologija koja je korišćena u svim fazama, ukazuju na potrebu da se ovakav tip istraživanja nastavi u budućem periodu na većem uzorku ili za druge vrste fenomena koje želimo da ispitamo.

“Ja sam umorena problemima odraslih.”

“Samo otac radi, a petoro nas je dece u porodici. Ja bih želela da živim u većoj kući

zato što nas petoro živi u jednoj sobi.”

“Želela bih da slobodno kažem ko sam i šta sam, a pri tom da se ne stidim svoje nacionalnosti – dešavalo mi se da zbog toga nisu hteli da se druže sa mnom.”

“Mnogo mi nedostaje da me neko pita da li sam dobro.”

“Ja kad kažem: Baš sam nesrećna, oni kažu: Pa šta da ti radimo!”

“Voleo bih da budem mađioničar i da imam mnogo para pa da pomažem siromašnim ljudima i bolesnim.”

“Volela bih da svojoj deci u budućnosti pružim sve ono što sad ja nemam.”

Osnovni problemi u koncipiranju programa i strategija za smanjenje siromaštva kod dece proističu iz kompleksnosti problema i iz činjenice da je otklanjanje siromaštva generalno dugotrajan proces.

Upravo zbog toga smanjenje siromaštva mora započeti od dece, uz jasno i koordinirano angažovanje svih relevantnih organizacija, institucija i pojedinaca na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Ovim istraživanjem učinjen je prvi korak, kroz definisanje problema iz ugla najugroženijih i uz osluškivanje dečijih glasova, ali i kroz pravljenje osnova da se ovi glasovi čuju što dalje i što šire i da posluže kao baza za buduća istraživanja i buduće akcije.

1 PROBLEM SIROMAŠTVA

1.1 Pojam siromaštva

Siromaštvo ima mnogo aspekata i mnogobrojne dimenzije. Neki siromaštvo posmatraju kao nesposobnost da se održava standard koji je dominantan u datom društvu. Drugi stavljaju jači akcenat na nematerijalna dobra neophodna siromašnima – posebno njihov socijalni kapital, bezbednost i veštine. Siromaštvo se može tumačiti i kao nedostatak osnovnih mogućnosti za dostojanstven život. Ovaj pristup nadilazi siromaštvo kao isključivo materijalno stanje i prepoznaje šire karakteristike siromaštva kao što su: učestalo oboljevanje, neuhranjenost, neobrazovanost, društvena i politička marginalizacija, diskriminacija među polovima, starosnim ili bilo kojim drugim grupama.

Većina kreatora politike sada prihvata višedimenzionalnu definiciju siromaštva koja uključuje neke na tradicionalni način “nemerljive” attribute, poput diskriminacije, društvene izolacije ili oduzimanja dostojanstva. Ipak, izbor relevantnih pokazatelja i njihova pojedinačna težina ostaju predmet rasprave, tako da se iz operativnih razloga često prihvata uska definicija siromaštva.

Živeti u siromaštvu znači nesigurnost, bespomoćnost, izloženost nasilju i diskriminaciji,

znači biti isključen iz glavnih tokova društva. Biti siromašan, znači i nemati udela u odlučivanju, živeti na marginama društva i biti žigosan. Jasno je da smanjenje siromaštva zato predstavlja mnogo više od prelaska preko praga dohotka.¹

Problem siromaštva prepoznat je kao jedan od najizraženijih problema u svetu, a iskorenjivanje siromaštva kao jedan od milenijumskih ciljeva razvoja, za koji su se zemlje članice Ujedinjenih nacija obavezale da će intenzivno raditi na prevazilaženju ovog problema do 2015. godine.

1.2 Siromaštvo dece

Smanjenje siromaštva mora početi od dece. Blagostanje dece predstavlja osnovno merilo nacionalnog razvoja. Vrhunski kriterijum prema kojem se odmerava integritet jednog društva – a takođe i međunarodne zajednice – jeste način na koji se to društvo odnosi prema deci, posebno siromašnoj i ugroženoj.

Smanjenje siromaštva kod dece i mladih od posebnog je značaja jer se samo na taj način može izbeći transgeneracijska reprodukcija siromaštva. Investiranje u decu danas predstavlja najbolju garanciju pravičnog i produženog razvoja sutra.

¹ Linija siromaštva u Srbiji, koja je definisana sredinom 2002. godine za potrebe ankete o životnom standardu, jeste 4.489 dinara po glavi stanovnika.

UNICEF problemu siromaštva pristupa sa stanovišta ljudskih i dečijih prava jer ona mogu da odgovore mnogostrukoj prirodi siromaštva. Osnovni principi koji proizilaze iz Konvencije o pravima deteta jesu da svako dete ima pravo na preživljavanje i razvoj u skladu sa najboljim interesima deteta i uz uvažavanje njegovog mišljenja. Siromaštvo dece je znak kršenja ovih osnovnih principa.

1.3 Siromaštvo u Srbiji – brojke koje opominju

Prema zvaničnim statistikama, u Srbiji je svaki deseti stanovnik i “zvanično siromašan” jer preživljava sa 4.400 dinara mesečno, što je 2,4 dolara dnevno. Prema *Anketi o životnom standardu*, ispod linije siromaštva živi 10,6% ili oko 800.000 građana. Po socijalnim grupama, najsiromašniji su nezaposleni, penzioneri i manje obrazovani. Broj ljudi na granici siromaštva gotovo je jednak broju siromašnih. Da je kao granica minimalne zarade uzeta suma od 5.500 dinara, broj siromašnih u Srbiji bio bi dvostruko veći – 1,6 miliona ljudi. Dve trećine stanovništva u Srbiji zarađuje manje od 10.000 dinara mesečno. U analize, međutim, nisu uključeni Romi, izbeglice i interno raseljena lica.

Po zvaničnim statistikama, u Srbiji postoji 200.000 siromašne dece i još oko 400.000 materijalno nedovoljno obezbeđene. Srbija ima dva miliona dece, te proizilazi da skoro trećina nema uslove za srećno detinjstvo i normalan razvoj. Najsiromašnija su deca nezaposlenih roditelja, deca izbeglica i romska deca.

Ukoliko se izmaknemo od ekonomskih pokazatelja i analize minimalnih primanja u zemlji, statistički pokazatelji govore da je obuhvat dece predškolskim obrazovanjem veoma mali: u uzrastu do 3 godine je 11,8% a od 4 do 6 godina 44,4%. U istočnoj Srbiji prosečna udaljenost obdaništa je 6,4 km, dok je u zapadnoj Srbiji 5,3 km. U centralnoj Srbiji prosečna udaljenost iznosi 4,2 km.

Kada su u pitanju osnovno i srednje obrazovanje, 11,4% ispitanika ne pohađa školu, a najveći procenat je u Vojvodini, čak 17,5%. Najveći broj ispitanika navodi da ne pohađa školu zbog finansijskih problema, a 31,2% ispitanika se svrstava u kategoriju *ostalo* kada navodi razloge nepohađanja škole.

Učešće dece u kulturnim, dodatnim, obrazovnim i sportskim programima izuzetno je malo (8,8% u uzrastu 4–6 godina i 10,6% dece u uzrastu 7–14 godina). Pod kulturnom deprivacijom podrazumevamo nemogućnost dece da zadovolje potrebe za kulturnim sadržajima.

Kulturno siromaštvo je posebno značajno za analizu siromaštva kod dece jer ima velike negativne razvojne efekte.

Višeslojnost problema siromaštva u Srbiji dodatno je uvećana činjenicom da pored “starog” siromaštva, koje pogađa već identifikovane najkritičnije grupe, dolazi i do pojave “novog” siromaštva, koje je uslovljeno procesom tranzicije zemlje i porastom nezaposlenosti. Takođe se javlja i fenomen gradova koji odumiru zbog propadanja privrede, što uslovljava velike migracije stanovništva i demografske promene.

2 OSNOVNO O ISTRAŽIVANJU

2.1 Ciljevi istraživanja

U nastojanju da se dopune podaci prikupljeni *Anketom o životnom standardu*, UNICEF je sproveo istraživanje o siromaštvu dece. Cilj istraživanja bio je da se sazna: kako deca doživljavaju svoje siromaštvo; kako izlaze na kraj sa problemima; šta vide kao uzroke i kako vide mogućnosti za izlaženje iz takve situacije. Pored osnovnog cilja, sagledavanja siromaštva iz perspektive siromašnih, posebni ciljevi su bili:

- ✦ jačanje svesti javnosti o različitim manifestacijama siromaštva dece u Srbiji
- ✦ jačanje kapaciteta nevladinog sektora u praćenju pojave siromaštva u Srbiji

2.2 Participativni model

U istraživanju je korišćen participativni model procene siromaštva. Karakteriše se time što se siromaštvo sagledava kroz iskustva siromašnih ljudi, ali i kroz uključivanje građanskog društva i lokalnih nosioca vlasti.

Uključivanjem siromašnih otvara se mogućnost stvaranja kvalitetnije strategije za smanjenje

siromaštva; pruža se mogućnost sticanja novih veština koje mogu da se koriste u rešavanju svakodnevnih problema, daje se mogućnost da ljudi učestvuju u daljim akcijama, stvara se osećaj vlasništva nad projektom i jača se želja ljudi za promenama.

Posebno je važno da se u ovaj proces uključe deca, jer:

- ✦ tako saznajemo šta deca misle i koji su dečiji prioriteti
- ✦ deca drugačije razmišljaju od odraslih
- ✦ to je način da od dece stvaramo aktivne građane
- ✦ to osnažuje sve aktere procesa istraživanja
- ✦ time se omogućava preduzimanje efektivnije akcije
- ✦ učešće je jedno od prava propisanih Konvencijom o pravima deteta
- ✦ participativnost vodi odgovornosti

Istraživanjem su obuhvaćeni: deca uzrasta od 7 do 18 godina, roditelji dece od 0 do 7 godina

i roditelji i članovi porodice dece od 7 do 18 godina starosti.

2.3 Obuka istraživača

Obuku istraživača su pripremili i organizovali u saradnji nacionalni i međunarodni savetnici UNICEF-a. Pripremljena je i sredinom jula 2003. na Zlatiboru održana jednonedeljna edukacija za 27 predstavnika nevladinih organizacija koje su učestvovala u istraživanju. Tokom obuke budući istraživači su imali prilike da se upoznaju sa pojmom siromaštva i *Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji*, kao i konceptom participativnog pristupa, da proveđbaju najčešće korišćene participativne tehnike. Osim za nova saznanja, obuka je iskorišćena i za pravljenje prvog nacrtu plana akcije istraživanja, kao i za definisanje kriterijuma za selekciju najugroženijih kategorija dece i roditelja.

2.4 Pilot istraživanje

Pilot istraživanje realizovano je u toku avgusta meseca 2003. i obuhvatilo je 100 dece i 70 roditelja. Osnovni ciljevi pilot istraživanja bili su: identifikacija potencijalnih problema i dobrih strana istraživačke metodologije i koncepta projekta, ostvarivanje početnih kontakata u lokalnim zajednicama. Analiza rezultata pilot istraživanja omogućila je

kreiranje konačnih akcionih planova za rad na terenu.

2.5 Rad na terenu

Rad na terenu je obavljen tokom septembra i oktobra 2003. godine, i obuhvatio je proces selekcije najugroženijih porodica, analizu situacije u osam izabranih opština Srbije, fokus grupe sa decom i roditeljima, anketiranje roditelja i članova porodice.

Participativno istraživanje siromaštva dece u Srbiji realizovano je u saradnji sa lokalnim nevladinim organizacijama.² Na taj način ostvareni su uključivanje i podrška predstavnika lokalne zajednice, kao i profesionalni razvoj i uspostavljanje partnerskih odnosa sa lokalnim nevladinim organizacijama koje su nosioci projekta. Na osnovu postavljenih kriterijuma³, istraživanje su realizovale sledeće organizacije:

- ✦ Asocijacija za razvoj duha i intelekta Ardi – Beograd
- ✦ Centar za prava manjina – Beograd
- ✦ Horizonti – Čačak
- ✦ Novosadski humanitarni centar – Novi Sad
- ✦ Svetionik – Loznica

² Lična karta lokalnih NVO – prilog 2.

³ Kriterijumi za izbor nevladinih organizacija – prilog 2.

- ✦ Sunce – Kragujevac
- ✦ Timočki klub – Knjaževac
- ✦ Urban In – Novi Pazar

Nevladina organizacija Snaga prijateljstva Amity (Beograd) imala je ulogu koordinatora istraživanja.

2.6 Uzorak

Za potrebe ovog istraživanja napravljena je lista najugroženijih okruga i opština u Srbiji, uzimajući u obzir indeks socio-ekonomskog razvoja, definisan posebno za ovu priliku. Ovaj indeks je definisan kao srednja vrednost sledećih varijabli: nacionalni dohodak po glavi stanovnika i broj lekara na 10.000 stanovnika; nivo smrtnosti odojčadi u poslednjih deset godina; pokrivenost dece osnovnim obrazovanjem; nivo nataliteta u odnosu na prosečni nivo u Srbiji; nivo prosečnih primanja iz radnog odnosa, nivo zaposlenosti; procenat dece ispod 14 godina u odnosu na ukupni broj stanovnika. Na osnovu ovih kriterijuma, došlo se do liste od 20 opština. Kako smo želeli da zadovoljimo i kriterijum jednake geografske zastupljenosti na teritoriji Srbije, od ovih opština za istraživanje su izabrani Ražanj, Krupanj, Sjenica, Vlasotince⁴. Sledeći važan kriterijum za izbor ostalih opština bila je pretpostavka o posebnoj ugroženosti pojedinih populacionih grupa. Tako su izabrane opštine

Bela Palanka (visok procenat romske populacije), Šid i Barajevo (visok procenat izbeglica) i Bujanovac (visok procenat raseljenih lica).

Posle izbora opština, sledeći korak bio je selekcija najugroženijih kategorija dece i roditelja. Birani su na osnovnu kriterijuma definisanih za ovu priliku.⁵ Ovi kriterijumi se mogu podeliti u nekoliko kategorija:

- ✦ Obrazovni kriterijumi (dete nije obuhvaćeno predškolskim ili školskim obrazovanjem)
- ✦ Zdravstveni kriterijumi (dete/članovi porodice ne koriste usluge zdravstvene zaštite, članovi porodice nisu obuhvaćeni zdravstvenom zaštitom)
- ✦ Ekonomski/materijalni kriterijumi (visina ukupnih prihoda domaćinstva manja od 5.680 dinara; domaćinstvo je korisnik materijalnog obezbeđenja porodice; manje od 3 m² po članu domaćinstva; nerazvijena infrastruktura u naselju u kojem žive)
- ✦ Socijalni kriterijumi (domaćinstvo ne kontaktira sa susedima koji su druge nacionalnosti; članovi domaćinstva govore jezikom kojim ne govore susedi)

Namera je bila da se na osnovu ovih kriterijuma otkriju "skriveno" siromašne porodice, one koje

⁴ Opštine u kojima je realizovano istraživanje sa kriterijumima – prilog 11.

⁵ Lista kriterijuma za izbor najugroženijih porodica – prilog 5.

nisu evidentirane ni u jednom sistemu, a koje su najčešće i najugroženije.

Treći korak u formiranju uzorka bio je formiranje grupa dece i roditelja sa kojima se obavljao razgovor. Bilo je dovoljno da porodice ispune jedan od gorenavedenih kriterijuma, pa da uđu u uzorak. Osim toga, vodilo se računa da grupe budu homogene po uzrastu i po kriterijumu po kojem su selektovane. Takođe se insistiralo na tome da sve grupe ne budu formirane na osnovu jednog kriterijuma, i da u istraživanje bude uključen podjednak broj dečaka i devojčica.

Bez obzira na definisane kriterijume, jedan od najvećih izazova na terenu, kako kažu istraživači, bio je:

“...osećaj odgovornosti za ono što radimo i stalno preispitivanje da li smo otkrili i uključili najsiromašniju decu.”

Za potrebe istraživanja korišćene su tri različite metode prikupljanja podataka: analiza situacije za svaku opštinu u kojoj je istraživanje realizovano; popunjavanje upitnika za svaku porodicu uključenu u istraživanje i razgovor sa roditeljima i decom (takozvane *fokus grupe*).

3 METODOLOGIJA

Za potrebe istraživanja korišćene su različite metode prikupljanja podataka: analiza situacije za svaku opštinu u kojoj je istraživanje sprovedeno, razgovor sa roditeljima i decom (takozvane fokus grupe), kao i upitnik realizovan sa svakom porodicom uključenom u istraživanje.

3.1 Prikupljanje, obrada i analiza podataka

U opštinama u kojima je obavljeno istraživanje prikupljali su se osnovni socio-demografski podaci, važni za shvatanje miljea u kojem ispitivana deca i roditelji žive. Ispitivani su opšti demografski podaci razvrstani po polu i uzrastu, podaci o broju pojedinih marginalizovanih grupa (raseljenih, nezaposlenih...), o infrastrukturi (broj škola, zdravstvenih i kulturnih ustanova...) i o organizacijama koje se bave decom i mladima.⁶

Podaci su se prikupljali kroz mapiranje – skiciranje i analizu svih relevantnih institucija i organizacija, postojećih informacija u lokalnim zajednicama, kroz polustrukturirani intervju sa predstavnicima organizacija i institucija u lokalnoj zajednici.

Korišćeni su različiti, u najvećoj meri zvanični izvori podataka: opština sa svojim službama, centri za socijalni rad, škole, zdravstvene ustanove, obdaništa. Interesantno je da su, osim lokalnih ogranaka Crvenog krsta, veoma malo korišćene lokalne nevladine organizacije kao izvor podataka, što uglavnom ukazuje na nedovoljnu razvijenost ovog sektora u datim sredinama. Kvalitet dobijenih podataka govori o tome da je jedan od prioriteta u razvoju lokalne zajednice razvoj kulture prikupljanja, obrade i analize podataka.

Završna faza je obavljena u novembru 2003. i obuhvatila je prikupljanje i analizu podataka, izveštavanje, prezentaciju rezultata u lokalnoj zajednici i evaluaciju.

3.2 Upitnik sa članovima porodica

Za dobijanje informacija o statusu i profilu porodica uključenih u istraživanje korišćen je upitnik. Radi poređenja, upitnik je usklađen sa upitnikom koji je korišćen u *Anketi o životnom standardu*. Upitnik sa porodicama je obavljan pre ili u toku samih razgovora (fokus grupa sa decom i/ili roditeljima).

⁶ Matrica za prikupljanje podataka iz lokalne zajednice – prilog 6.

Upitnikom su dobijene osnovne informacije o statusu porodica, karakteristikama domaćinstava, udaljenosti institucija od mesta boravka, potrebama i rashodima domaćinstava i o određenim stavovima porodica.

3.3 Fokus grupe sa decom i roditeljima

Osnovne kvalitativne informacije tražene od dece i roditelja radi razumevanja pojave siromaštva bile su odgovori na četiri osnovna pitanja: koje su manifestacije siromaštva dece, kako se deca i roditelji nose sa problemima, koji su uzroci siromaštva i kakve preporuke daju za prevazilaženje problema. Informacije su se prikupljale kroz specifično organizovanu diskusiju, kroz fokus grupe.

Fokus grupe su grupe ljudi posebno organizovane radi diskusije o pojedinim temama. Zajedničko za članove grupe jeste iskustvo o temi o kojoj se diskutuje, kao i slične socio-demografske osobine.

U radu fokus grupa korišćene su različite participativne tehnike, u zavisnosti od vrste podataka koji su se želeli dobiti (Venovi dijagrami, mapiranje, analiza polja dejstva, dnevna i istorijska linija, tehnika ribica i kamenčića, intervju, matriks, problemsko drvo i druge).⁷ Široka lepeza participativnih tehnika omogućila je istraživačima da

⁷ Primeri participativnih tehnika – prilog 9.

adaptiraju i prilagođavaju svoj pristup različitom uzrastu dece i specifičnostima pojedinih grupa.

Po rečima istraživača:

“Rad sa participativnim tehnikama je zanimljiv, dinamičan, kreativan. Odgovori dece nepredvidivi i interesantni, duhoviti. Ljudi spremni na saradnju i otvoreni.”

“Lak i jednostavan način za sticanje uvida u uzroke i rešenja problema.”

3.4 Učesnici istraživanja

Od planirane 72 fokus grupe sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, realizovano je 75 grupa i obuhvaćeno 692 dece. Fokus grupama je takođe obuhvaćeno 274 roditelja u 24 fokus grupe, koliko je i planirano. Ovako veliki odziv je neočekivan, i ukazuje na veliku želju dece i njihovih roditelja da učestvuju i da se njihovo mišljenje uzme u obzir.

“Iznenadila me je ljubaznost roditelja. Nije bilo nikakvog odbijanja saradnje ljudi na terenu. To nas je dodatno motivisalo za rad.”

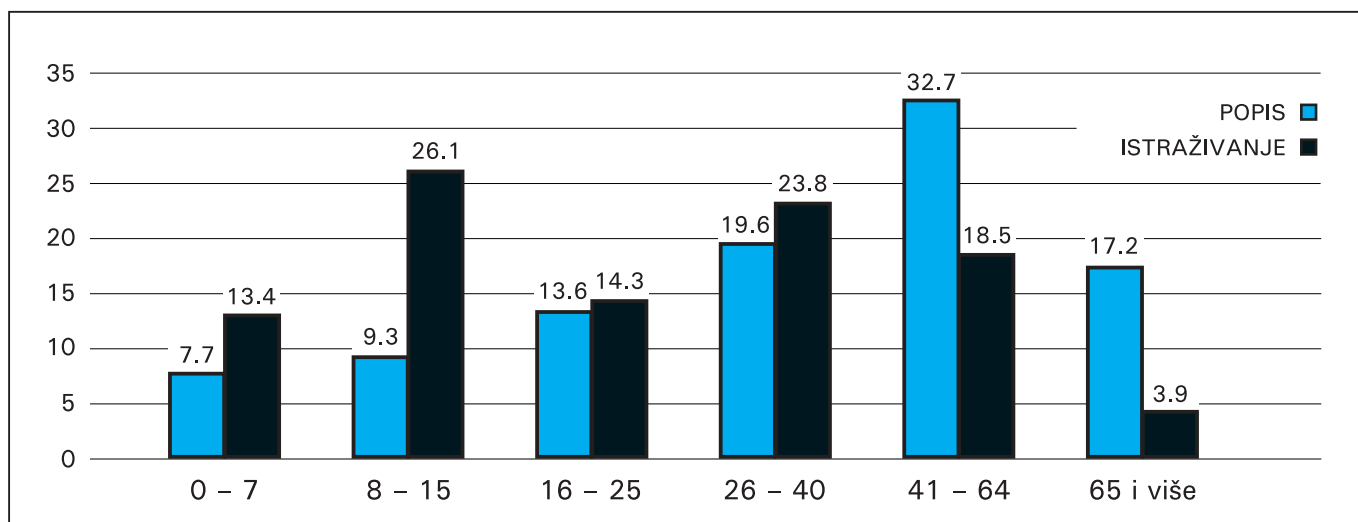
“I deca i roditelji su reagovali na našu iskrenu potrebu da saznamo kako žive, kako se nose sa svojim problemima. I zato su učestvovali, koliko god da im je bilo teško da o ovakvim problemima govore.”

3.5 Distribucija ispitanika po starosti

Ukupno je anketirano 677 domaćinstava sa 3.268 članova ili 4,9 člana po domaćinstvu, što je znatno iznad proseka u Srbiji, gde prosečno domaćinstvo ima ispod tri člana. Analizom su obuhvaćena domaćinstva sa izuzetno mladom populacijom. Po popisu iz 2002. godine u predškolskom uzrastu (do 7 godina) ima 574.000 stanovnika ili svega 7,7% ukupne populacije, dok je učešće dece predškolskog uzrasta u domaćinstvima u istraživanju – 13,4% (grafikon 1).

U uzrastu od 8 do 15 godina u Srbiji ukupno ima 696.000 dece školskog uzrasta, što predstavlja 9,3% ukupne populacije. Ova starosna grupa je najzastupljenija u posmatranom uzorku domaćinstava, tako da svaki peti član domaćinstava pripada ovoj starosnoj grupi (26,1% ukupnog uzorka lica).

GRAFIKON 1: STRUKTURA POPULACIJE OBUHVAĆENE ISTRAŽIVANJEM U ODNOSU NA POPISNE PODATKE

4 REZULTATI ISTRAŽIVANJA

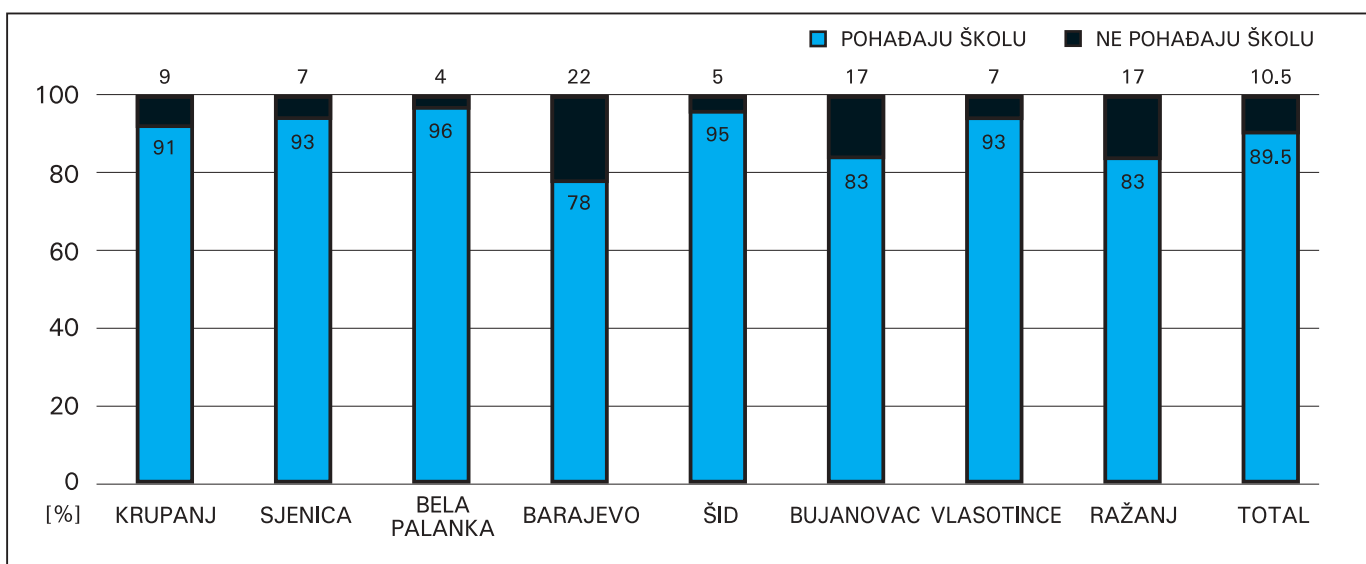
4.1 Karakteristike ispitivane populacije

Istraživanjem su obuhvaćene uglavnom tri nacionalnosti (tabela 3 – prilog 10). U Ražnju, Krupnju i Barajevo uglavnom je obuhvaćeno stanovništvo srpske nacionalnosti. U Sjenici je uglavnom obuhvaćeno stanovništvo muslimanske (bošnjačke) nacionalnosti, dok su Romi obuhvaćeni u opštinama Vlasotince, Bujanovac, Barajevo i Bela Palanka. U Bujanovcu je obuhvaćeno i albansko stanovništvo, a u Šidu i hrvatsko. Ukupnim uzorkom obuhvaćeno je

57,6% lica srpske nacionalnosti, 18,6% Roma, 15,9% Muslimana (Bošnjaka) dok je ostalih ili onih koji se nisu nacionalno izjasnili bilo 7,8%.

Obrazovna struktura članova domaćinstva obuhvaćenih istraživanjem je daleko ispod proseka u Srbiji (tabela 2 – prilog 10). Potvrđena je veza između siromaštva i nivoa obrazovanosti roditelja – najveći broj anketiranih je sa nižim obrazovanjem od osnovnog, sa višim i visokim obrazovanjem obuhvaćeno je svega 1,3% lica. Obuhvat ispitivane dece osnovnoškolskim obrazovanjem je ispod 90% (u odnosu na preko

GRAFIKON 2: OBUHVAT OBRAZOVANJEM DECE ŠKOLSKOG UZRASTA

98% u opštoj populaciji). Najviše ispitivane dece koja ne pohađaju školu bilo je u Barajevu (22%) i Bujanovcu i Ražnju (po 17%).

Radna aktivnost članova domaćinstva u ispitivanoj populaciji je izuzetno niska. Čak 44,5% ispitanika pripada kategoriji učenika i studenata koje izdržava svega 16,1% aktivnih stanovnika. Na jednog aktivnog dolazi skoro 2,5 neaktivnih stanovnika, ne računajući čak i studente, odnosno svaki aktivni stanovnik izdržava čak 5,2 stanovnika koji ne obavljaju nikakvu radnu delatnost.

Ostali ključni nalazi su:

- ❑ Prosečna površina stana/kuće je oko 54 kvadratna metra ili nešto ispod 11 kvadrata po licu. U odnosu na prosek Srbije (podaci *Ankete o životnom standardu*) to je znatno ispod proseka, gde prosečno domaćinstvo koje ima tri člana živi u prosečnoj kvadraturi od 66 kvadrata ili 22 kvadrata po osobi.
- ❑ Materijalni položaj ispitanih domaćinstava je izuzetno loš. Zadovoljavaju se samo najneophodnije potrebe za ishranom i ličnom higijenom, dok ostali vidovi potrošnje skoro da i ne postoje. Tako, na primer, 32% domaćinstava izjavljuje da ne kupuje odeću i obuću, 70% ne kupuje kućne aparate, a čak 71% nema dovoljno novca da deci kupi neku igračku.
- ❑ Ispitana socio-ekonomski ugrožena domaćinstva uglavnom pomoć dobijaju

od rodbine i prijatelja, dok je svega 8,5% ispitanih domaćinstava izjavilo da se oslanja na pomoć lokalnih nevladinih organizacija.

- ❑ Ispitane roditelje najčešće brine nedostatak novca za preživljavanje, nemogućnost da svojoj deci obezbede školovanje i nedostatak perspektive. Ovi strahovi su u mnogo većoj meri zastupljeni nego strah od zdravstvenih problema ili strah od gubitka posla.
- ❑ Ukupno 14,3% anketiranih lica izjavilo je da ima neko hronično oboljenje. Zbog zagađenog vazduha, najviše ih je u Barajevu (23%). U anketi o životnom standardu broj stanovnika sa barem jednim hroničnim oboljenjem je 27%, što je značajno više nego u ispitivanoj populaciji. Tome svakako doprinosi nezagađenost životne sredine gde žive ispitivana domaćinstva, kao i mlađa starosna struktura ispitanika. Od onih koji su oboleli od hroničnih bolesti, čak 56,7% ne prima nikakvu terapiju. Najveći procenat lica koja su obolela od hroničnih bolesti, a ne primaju nikakvu terapiju, nalazi se u opštinama Krupanj, Bela Palanka i Vlasotince, gde je više od 70% hronično obolelih bez ikakve terapije. Najbolja je situacija u Bujanovcu, svega 7% anketiranih. Kao glavni razlog što hronični bolesnici ne primaju terapiju najčešće se navodi nedostatak novca, čak u 64% slučajeva, a zatim sledi udaljenost zdravstvene institucije od kuće, u 13,4% slučajeva.

- ❑ Pristup anketiranih domaćinstava infrastrukturnim objektima uglavnom je zadovoljavajući, izuzev pristupa bolnicama. Bolnice su u proseku udaljene oko 23 kilometra od mesta boravka anketiranog stanovništva. Srednje škole su u proseku udaljene oko 8 kilometara od mesta stanovanja i nalaze se na drugom mestu po udaljenosti. Osnovne škole su uglavnom blizu i dovoljno je, u proseku, pola sata pešačenja do njih.
- ❑ U uzrastu do 7 godina čak 69% dece ne pohađa predškolsku ustanovu ili vrtić. Najgora situacija je u Bujanovcu, gde 95% dece predškolskog uzrasta nije obuhvaćeno nikakvim obrazovnim aktivnostima, a

najbolja je u Šidu, gde 55% anketirane dece starosti do 7 godina pohađa neku od predškolskih ustanova ili vrtić. Roditelji uglavnom navode nedostatak finansijskih sredstava kao glavni razlog što ne šalju decu u neki vid predškolskog obrazovanja, a zatim slede razlozi kao što su udaljenost vrtića/obdaništa od kuće i zdravstveno stanje dece.

Rezultati ankete sa porodicama koje su izabrane za ovo istraživanje ukazuju na to da su kriterijumi za selekciju opština u kojima će se istraživanje obaviti i kriterijumi za selekciju porodica bili dobro postavljeni, tako da su istraživanjem obuhvaćene stvarno najugroženije porodice.

5 OSNOVNI NALAZI

Napomena: Kvalitativna priroda istraživanja i nereprezentativni uzorak čine da se dole navedeni rezultati ne mogu uopštavati i da se na osnovu njih ne mogu iznositi stoprocentni zaključci relevantni za svu populaciju u Srbiji. Ipak, dobijeni rezultati su indikativni i skreću pažnju na položaj i stavove ispitivanih kategorija siromašnih, kao i na moguće akcije koje se mogu organizovati.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da ne postoje velike razlike u definisanju i sagledavanju različitih aspekata siromaštva koje smo ispitivali kako u različitim sredinama, tako i među decom različitih ciljnih grupa i uzrasta, i među roditeljima. Rezultati rada u fokus grupama ukazuju na mnoge oblike depriviranosti koje definišu deca i roditelji: obrazovnu, kulturnu, socijalnu, materijalnu, zdravstvenu i geografsku deprivaciju. Teško je, naravno, govoriti o bilo kakvim "čistim" kategorijama depriviranosti, svi ovi oblici se prepliću i ukazuju na kompleksnost problema siromaštva.

Specifični problemi javljaju se u vezi sa geografskim položajem nekih sredina (na primer kod opština Krupanj i Sjenica), gde su izraženi problemi uslovljeni geografskom deprivacijom. Takođe, problem etničke diskriminacije javlja se u višenacionalnim sredinama (Bujanovac i Sjenica). Problem diskriminacije ističu romska deca i deca

raseljenih i izbeglih lica u kolektivnim centrima. Deca kažu da su sa diskriminacijom najviše suočeni u školama i kod lekara. Pojava dečijeg rada izraženija je na selima nego u gradovima.

Razlike u sagledavanju problema siromaštva kod dece različitog uzrasta pre svega su uslovljene razvojnim karakteristikama dece. Tako deca mlađeg uzrasta navode pre svega nedostatak knjiga, igračaka, nedostatak igrališta, dok starija deca ukazuju i na sistemske nedostatke i probleme vezane za način funkcionisanja pojedinih institucija. Roditelji više od dece u prvi plan stavljaju materijalnu deprivaciju, koja po njima uzrokuje sve ostale probleme.

Ovo istraživanje pokazalo je i u kojoj meri kompleksnost problema siromaštva utiče na ostvarivanje osnovnih dečijih prava. Ugrožena su prava na obrazovanje, zdravstvo, pravo na odmor i slobodno vreme, pravo na igru i učešće u kulturnom životu, pravo na odlučivanje i pravo na životni standard koji odgovara pravu svakog deteta na fizički, mentalni, duhovni, moralni i socijalni razvoj. Evidentno je, međutim, bilo da i roditelji i deca govore prevashodno o problemima siromaštva iz pozicije potreba i onoga što im nedostaje, a da ne prepoznaju prava koja su im uskraćena.

Kako je u nekoliko opština uzorkom posebno bila obuhvaćena populacija Roma i izbeglih i

raseljenih lica, posebno će biti reči i o ove dve populacione grupe.

5.1 Obrazovna deprivacija

Šta kaže KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA:

Član 28. Pravo na obrazovanje podrazumeva:

Učiniti osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve

Podsticati razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje bi bilo na raspolaganju i dostupno svakom detetu, i preduzimati pogodne mere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći kada je to potrebno

Omogućiti, svim odgovarajućim sredstvima, da više obrazovanje bude dostupno svima u skladu sa sposobnostima

Omogućiti da obrazovne ili stručne informacije i saveti budu dostupni svoj deci

Preduzimati mere za obezbeđenje redovnog pohađanja škole i smanjenje stope napuštanja škole

Analizom rezultata iz fokus grupa moguće je uočiti nekoliko kategorija koje dovode do pojave obrazovne deprivacije:

Nedostupnost obrazovnih institucija

DALEKO JE ŠKOLA...

Kada je u pitanju nedostupnost obrazovnih institucija, mora se skrenuti pažnja na velike regionalne razlike. Iako u ukupnom uzorku na kojem je rađeno ovo istraživanje nije utvrđeno da je faktor udaljenosti od škole značajan za nepohađanje obrazovnih institucija, rezultati rada u fokus grupama ukazuju na postojanje ovog problema i na više faktora koji do njega dovode. Jedan od glavnih uzroka je što u mnogim selima ne postoje izdvojena odeljenja matičnih škola. Vrlo često nema ni odeljenja prva četiri razreda osnovne škole, što dovodi do toga da deca putuju nekada i do 16 kilometara. Udaljenost sela od opštinskih centara, loše saobraćajnice i nepostojanje adekvatnog prevoza primoravaju decu da pešače do škole i po nekoliko kilometara. I kada postoji redovni autobuski saobraćaj, roditelji nisu u mogućnosti da plaćaju prevoz dece. Deca pešače kroz nepristupačne predele, kroz šumu, puteve bez trotoara i često po mraku, što dovodi do velike ugroženosti i opasnosti po život. Čak i kada su u prilici da putuju do škole autobusom, deca navode da je uglavnom velika gužva, da odrasli ne vode računa o njima i da više vole da pešače nego da se nalaze u takvoj situaciji.

Deca putnici kao rešenje navode uvođenje školskih autobusa koji bi im znatno olakšali problem i ostavili više vremena za učenje. Kod putovanja do škole deci najteže pada to što nemaju vremena da uče jer su umorna, često dolaze blatnjava u školu pa im je neprijatno, i moraju rano da ustaju, često još po mraku.

“Ma, kad je sneg, nije problem, idem skijama u školu; najgore je kad je kiša, bude bujica i blato.”

“Mi spremimo kamenje, pa kad idemo u školu, teramo vuka kad ga vidimo.”

Problem nedostupnosti škola podrazumeva i nemogućnost školovanja na maternjem jeziku, što je istaknuto više puta u sredinama u kojima živi višenacionalno stanovništvo.

Siromaštvo porodice

ŠKOLOVANJE KAO TROŠAK

Roditelji govore o sopstvenoj nemogućnosti da deci priušte ono što je neophodno kako bi bila uspešnija u školi. Govore o svom nedovoljnom

obrazovanju koje ih onemogućava da deci pomognu pri učenju. Kao jedan od načina da se živi bolje oni navode obrazovanje svoje dece, ali sa druge strane iskazuju rezigniranost jer ne vide dovoljno načina da deci omoguće školovanje.

Neophodnost putovanja ili života u mestima gde se škola nalazi, naročito kada su u pitanju srednje i visoko obrazovanje, faktori su koji su za većinu roditelja ograničavajući.

Deca najveće probleme vide u tome što nemaju sav potreban pribor za školu, često čak ni knjige. Snalaze se tako što im pomažu drugovi, ali smatraju da to nije dobar način i trajno rešenje.

Vrlo često kao problem navode i život u neadekvatnim stambenim uslovima, gde po više

članova porodice provodi vreme, čak i spava u istoj prostoriji, pa ih to onemogućava da uče.

Deci teško pada nemogućnost nastavnika školovanja i to što vide da će teško naći posao sa nezavršenom školom. Kao rešanja često navode odlazak iz mesta stanovanja u veće gradove Srbije, ali i u inostranstvo.

Takođe im teško pada nemogućnost odlaska na ekskurzije, rekreativnu nastavu i izlete, jer se na taj način razlikuju od druge dece, pa se to odražava i na ostvarivanje socijalnih kontakata.

“Pa nemam da ga pošaljem na ekskurziju, a srce me boli. Ja ništa videla nisam, a neće ni on.”

Siromaštvo obrazovnih institucija

SKUČENE UČIONICE

Kada govore o siromaštvu obrazovnih institucija, deca i roditelji navode slabu opremljenost škola, nedostatak minimalnih uslova u prostoru u kojem deca provode vreme. Škole često nemaju dovoljno klupa i stolica, učionice su ruinirane, nema grejanja, pijaće i higijenski ispravne vode, pa je opasnost od bolesti i zaraza velika. O savremenim učilima, kako kažu sama deca, nema ni govora, a nedostaju im kabineti, televizori, kompjuteri. U nekim školama dobijeni kompjuteri nisu u funkciji jer nema stručnog profesorskog kadra, pa je deci potpuno onemogućen pristup računarima. Školska dvorišta su neograđena pa su saobraćajne nesreće česte, a ugroženost života dece velika.

Deca govore i o nezainteresovanosti nastavnika da ih nečemu nauče. Profesori su često nervozni i nezadovoljni, a u školama nema sadržaja koji bi angažovali decu.

Ima i ekstremnih situacija i pojava nasilja nad decom, što posebno zabrinjava.

Direktor jedne škole je rekao:

“Lepo sam im rekao da mi šalju samo najteže slučajeve, ne mogu ja da bijem sve redom.”

Roditelji očekuju bar od škole da njihovoj deci pruži ono što sami ne mogu. Oni kažu da u školama nemaju nikakvo pravo glasa, da ih niko ništa ne pita, da se roditeljski sastanci organizuju samo kada treba saopštiti da nešto treba da se plati, a da se školski odbori uopšte ne sastaju.

Deca srednjoškolskog uzrasta navode da im treba više poštovanja od strane odraslih, da su oni spremni da se angažuju oko mnogih stvari, ali da nema podrške odraslih, da školske vlasti ne zanima šta bi učenici želeli ili šta ih muči.

Opšti zaključci koji se mogu izvući govore o tome:

- ❑ Obrazovna deprivacija onemogućava ostvarivanje prava na obrazovanje kod dece.
- ❑ Obrazovno siromaštvo je izraženije u seoskim sredinama nego u gradskim.

- ✦ Obrazovno siromaštvo je višeslojno i uslovljeno različitim mikro i makro faktorima.
- ✦ Neobrazovanost roditelja je jedan od faktora koji utiče na produžavanje lanca neobrazovanosti dece.
- ✦ Neadekvatni uslovi školovanja dovode do velikih migracija stanovništva.

5.2 Kulturna deprivacija

Šta kaže KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA:

Član 31. Pravo deteta na odmor i slobodno vreme, na učešće u igri i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju uzrastu deteta i na slobodno učešće u kulturnom životu i umetnosti.

Rezultati fokus grupa sa decom i roditeljima pokazuju da i oni prepoznaju i ističu različite vidove kulturne deprivacije. U slučaju kulturnog siromaštva može se govoriti o:

Nedostupnost kulturnih sadržaja

NI BIOSKOPA, NI PARA

Nedostupnost kulturnih sadržaja može se posmatrati iz dva ugla: nepostojanje kulturnih sadržaja, institucija i organizacija koje pružaju ovakvu vrstu usluga i

nedostupnost koja je uslovljena materijalnim statusom porodice.

Deca govore o tome da im najviše nedostaje postojanje i mogućnost odlaska u bioskop ili pozorište, da su im biblioteke udaljene, da u mnogim mestima nema čak ni video kluba, knjižara. Domovi kulture, koji su nekada i postojali, sada su ruinirani i zatvoreni ili su promenili namenu.

Srednjoškolci najviše ističu potrebu za drugačijom ponudom za izlaske. S obzirom da nema nikakvih sadržaja i načina kako bi provodili slobodno vreme, oni ga uglavnom provode u kafićima, a mnogo mladih se u poslednje vreme odaje drogi. U školama nema organizovanog slobodnog vremena i vannastavnih aktivnosti. I tamo gde ima neke kulturne ponude (misli se uglavnom na postojanje bioskopa), deca saopštavaju da sebi to gotovo nikada ili jako retko mogu da priušte zbog nedostatka novca.

“Moja terasa mi je strašno važna, jer kad nemam gde da odem i šta da radim, sedim i posmatram.”

“Voleo bih da idem u bioskop, ali ne može se to kad god bih ja želeo.”

Kvalitet kulturnih sadržaja

ZASTARELA PONUDA

Filmovi koji se prikazuju u bioskopima su zastareli, tamo gde se povremeno održavaju pozorišne predstave uglavnom gostuju

amaterska pozorišta iz okolnih mesta zbog novca. Veliki broj dece nikada nije video pozorišnu predstavu profesionalnog pozorišta ili bilo kakvu pozorišnu predstavu. Biblioteke uglavnom postoje pri školama, a naslovi su stari, knjige su u lošem stanju, tako da je mali broj knjiga koje su aktuelne i zanimljive za decu.

“Kakva biblioteka, to su stare knjige bez izbora.”

Prilagođenost sadržaja karakteristikama i potrebama dece

NIŠTA ZA MANJINE

Deca starijeg školskog uzrasta kažu da je sadržaja malo i da se dešava da se u školi ponekad organizuju neke sekcije, ali da se njima to ne dopada. Nastavnici ih uglavnom ne pitaju šta je ono što bi želeli, pa su svi nezadovoljni: nastavnici – jer su deca nezainteresovana, učenici – jer im se nameće nešto što ne žele. Sadržaji koji se nude nisu prilagođeni specifičnim grupama i potrebama dece. Nema sadržaja na maternjem jeziku nacionalnih manjina, nema sadržaja prilagođenih deci sa invaliditetom i sl.

Na pitanje šta bi želela da se dešava u njihovom okruženju, deca u najvećem broju slučajeva daju stereotipne odgovore koji se kreću u kategorijama: bioskop, pozorište, internet klub. Pominju i oživljavanje domova kulture, jer su i to jedine institucije iz prošlosti upamćene po organizovanju izvesnih kulturnih događaja.

“Klub penzionera nam je puno važan i tamo provodimo puno vremena jer su im jeftini

sokovi i kafa, a često se okupimo i da gledamo TV.”

Naročito je uznemiravajuće saznanje da je deci svesno ili nesvesno često uskraćeno pravo na igru. Nekada je to upravo zbog obaveza koje deca imaju u svojim porodicama, ali takođe i zbog nemogućnosti roditelja da deci priušte adekvatnu igračku. Uz uočeni nedostatak vršnjačkih kontakata, što se odražava i na socijalnu isključenost, deca rano prestaju da budu deca, preuzimaju modele ponašanja, probleme i odgovornosti odraslih, potpuno zanemarujući svoje potrebe.

“Ja sam umorena problemima odraslih” rečenica je kojom je jedna petnaestogodišnjakinja opisala sebe u ovom trenutku.

Iz beleški istraživača o nekim za njih bolnim uvidima:

“Kada umesto igračke dete želi da ima traktor.”

“Kada smo decu pitali kako bi želeli da bude za pet godina, nastao je muk, a onda su počele da se kao njihove želje ređaju zapravo potrebe njihovih roditelja. Bilo je gotovo nemoguće doći do želja i potreba deteta. Deca teško i izmaštaju neku želju. To me je sledilo. To saznanje je bilo užasno bolno.”

“Potreslo me je kad sam shvatila da deca nemaju svoje dečije želje, već artikulišu mišljenja roditelja.”

Opšti zaključci o kulturnoj deprivaciji upućuju na sledeće:

- ✦ Kulturna deprivacija izraženija je na selu nego u gradu.
- ✦ Deca su svesna koliki hendikep kulturna depriviranost predstavlja za njih.
- ✦ Starija deca imaju izraženije potrebe za različitim događajima, ali i potrebu da participiraju u donošenju odluka o tome šta je ono što bi želeli i šta ih zanima.
- ✦ Zahtevi i predlozi dece za poboljšanje situacije su minimalni (bioskop, biblioteka, pozorište...).

5.3 Zdravstvena deprivacija

Šta kaže KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA:

Član 24. Svako dete ima pravo na uživanje najvišeg ostvarivog zdravstvenog standarda i na kapacitete za lečenje i zdravstvenu rehabilitaciju. Nijedno dete ne sme da bude lišeno prava na pristup uslugama zdravstvene zaštite.

U okviru analize situacije u lokalnim zajednicama ispitivani su: prirodni priraštaj, smrtnost odojčadi, broj i opremljenost zdravstvenih ustanova koje su na raspolaganju žiteljima.

Neki od ispitivanih pokazatelja se kreću u okviru republičkog proseka – u većini

opština, osim u Bujanovcu i Sjenici, prirodni priraštaj je negativan. Ono što je zajedničko za sve ispitivane opštine jeste relativno nerazvijena mreža zdravstvenih ustanova, slaba opremljenost i nerazvijenost specijalističkih službi, kao i mali broj seoskih ambulanti koje su u funkciji.

Pristupačnost zdravstvenih službi

ZAVEJANE AMBULANTE

Iako u svakoj od opština postoji Dom zdravlja, put do njega porodicama koje žive u udaljenim seoskim domaćinstvima dug je i loš (neasfaltiran ili pun rupa). Zato ne čudi najčešće dobijeni odgovor u seoskim domaćinstvima: da je velika udaljenost zdravstvenih ustanova od mesta stanovanja osnovni problem u zdravstvenoj zaštiti dece. Pored toga, ambulante u selima su ili van funkcije ili rade povremeno. Kada padne sneg, lekari često ne mogu da se probiju do njih, tako da deca koja žive u ovim selima zimi ostaju prepuštena sama sebi. U ovim ambulantom manjak stalno zaposlenih zdravstvenih radnika traje godinama, jer se malo koji lekar odlučuje da ostane da radi u ovakvim uslovima. Na lekarske usluge čeka se dok ne dođe lepše vreme.

“Vikendom nema doktora (u selu uopšte), ne radi apoteka; pedijatar dolazi jednom nedeljno.”

Po pravilu, ovo su opštine u kojima su specijalističke službe veoma malo razvijene.

Do sledećeg problema se dolazi kada treba stići do potrebnog (prepisanog) leka. Kako veoma mali broj sela ima apoteku (koja je po pravilu veoma slabo snabdevena), za većinu lekova roditelji moraju da idu do grada. To stvara dodatne probleme zbog izgubljenog vremena i cene, kako prevoza, tako i lekova za koje sami roditelji moraju da plaćaju.

To "šetanje" dece i upućivanje na sledeći nivo zdravstvene zaštite još više otežava pristup zdravstvenim uslugama i dovodi do toga da se usluge koriste samo u krajnjoj nuždi.

"Kada nije hitno, ne ide se kod doktora."

"Nemam da lečim decu, pa moraju da budu bolesna."

Opremljenost i organizacija službe

NEČISTOĆA – POLA BOLESTI

Oprema u domovima zdravlja prilično je zastarela, ali se može smatrati "čudom tehnike" u odnosu na seoske ambulante, u kojima ne postoji skoro ništa. No, ako za neopremljenost postoji opravdanje u objektivnim okolnostima, kako pravdati nehigijenu?

"Čekaonice u domu zdravlja su prljave."

Radno vreme nije prilagođeno roditeljima, odnosno deci koja ne mogu da dođu bez pratnje roditelja. Dešava se i da su kartoni

smešteni po nekom drugom principu, tako da najbliža zdravstvena ustanova nije ta kojoj dete pripada. Zapažene su i primedbe na mali broj lekara, odnosno velike gužve, primedbe koje uglavnom dolaze iz opština u kojima je veliki broj dece (Bujanovac, Barajevo, Sjenica).

"Puno je ljudi kod lekara."

"Kada odem kod lekara, oni ne brinu za mene, baš ih briga; više prave pauzu nego što rade. Kada predam knjižicu, moram puno da čekam da bi me prozvali."

Medicinsko osoblje

LJUBAZNOST KAO INSTRUMENT

Kao jedan od najvećih problema deca ističu odnos zdravstvenih radnika prema njima kao pacijentima, koji se kreće od ispoljenih diskriminatorskih stavova do potpunog nepoštovanja dece kao ličnosti:

“Moram da čekam lekara da svi završe, pa onda mi Cigani.”

“Na zdravlje dece loše utiče bezobrazluk lekara, to je zato što mala deca prave probleme.”

“Na zdravlje dece loše utiču doktori kad su besni, iskaljuju bes na deci.”

“Ja ne idem u ambulantu, lekari su bezobrazni.”

“Doktori igraju karte (za vreme radnog vremena).”

Često se krše pravila same ustanove, na primer ono o pušenju:

“Tamo je zabranjeno pušenje, a oni puše.”

“Unutra puno smrdi, zagušljivo je i neki puše (lekari).”

Navođen je i primer korupcije:

“Nema lekova za svakoga, a ima lekova preko veze.”

Dostupnost službi

BEZ KNJIŽICE

Materijalno siromaštvo, kojem je izložen veliki deo stanovništva, prouzrokuje i druge oblike zdravstvene deprivacije, pa tako veliki broj roditelja nema dovoljno novca da obezbedi kvalitetnu i adekvatnu negu bolesnom detetu. Čest je nedostatak novca za lekove, aparate i druga pomagala, kao i za redovne odlaske na kontrole.

“Dete mi je bolesno i rođeno, a ja nemam ni lekove, ni gde da živim.”

U delu ispitivane populacije, pogotovo među raseljenim licima i Romima, nije redak slučaj da veliki broj dece ne poseduje zdravstvene knjižice, pa samim tim ne može da zadovolji osnovno pravo na zdravstvenu zaštitu:

“Kad se razbolim, baba me leči, kaže: – Ma gde ćeš kad nemaš knjižicu.”

U ispitivanim opštinama niko se ne bavi decom sa smetnjama u psihofizičkom razvoju, što ponekad dovodi do velikih problema u porodici:

“Muž me je ostavio jer mi je dete bolesno.”

Uslovi života

SVAKODNEVNI RIZICI

Uslovi života u kojima ova deca žive po mnogo čemu se mogu svrstati u rizične. Ishrana je, usled nedostatka novca, jednolična.

“Deca su malokrvna, nemam čime da ih hranim.”

“Da vidiš gde spremam, nemam šta da im dam da jedu.”

Voda je lošeg kvaliteta, često bakteriološki neispravna.

“Ima dosta bolesnih, možda zato što je voda zagađena, žuta ili ima travu, pa ne sme da se pije.”

Deca žive u skućenom prostoru, nemaju svoju sobu, često ni svoj krevet, zidovi su vlažni, krov prokišnjava, nema kanalizacije i vodovoda. Sve to dovodi do čestih infekcija koje se uglavnom ne leče (osim ako roditelji ne procene da je život deteta ugrožen, kada može biti kasno).

“Pod mi je od betona, pa mi je hladno.”

Pored loših uslova za život u kući/stanu, deca, odnosno roditelji, prepoznaju i neke faktore iz okoline koji loše utiču na njihovo zdravlje:

“Na zdravlje dece loše utiče puno prašine i puno smeća na ulici, a to je zato što nema dovoljno kontejnera i što ljudi sami zagađuju prirodu.”

Veliki broj ispitivanih roditelja (14,3%) boluje od neke hronične bolesti. Za većinu njih karakteristično je da ne vode računa o svom zdravlju – svega 56,7% redovno prima terapiju. Kao razloge uglavnom navode

nepristupačnost i udaljenost zdravstvenih ustanova i nemanje novaca za plaćanje potrebnih usluga ili prevoza. Bolesni roditelji moraju da rade kako bi prehranili porodicu. Prisutna je strepnja za svoje zdravlje:

“Šta ćemo ako se razbolimo, kako ćemo svojoj deci omogućiti najneophodnije stvari?”

Uticaj siromaštva na porodični život

SVADE I SUZE

Izlaz iz tegobne svakodnevice roditelji nalaze ponekad u alkoholu, vrlo često u apatiji i potpunoj pasivnosti. Nažalost, kao vir, sve to zahvata i u začarani nesrećni krug uvlači i ostale članove porodice:

“Ima puno loši brakovi gde muž bije ženu, pa i decu.”

“Kada se roditelji svađaju, ja odem u drugu sobu i isključim se.”

A kako to deluje na decu?

“Svi se svađamo, a onda deca plaču.”

“Odrasli tuku decu, a ja kažem roditeljima: – Što nas tučete?”

Nije ni čudo što su neke od najvećih želja ove dece stvari koje bi trebalo da se podrazumevaju:

“Želim da me mama i tata vole.”

5.4 Materijalna deprivacija

Šta kaže KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA:

Član 27. Svako dete ima pravo na životni standard koji odgovara njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju.

Član 32. Pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan, koji bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj deteta.

Nezaposlenost roditelja

DECA KAO SEZONSKI RADNICI

Najčešći uzrok materijalnog siromaštva dece svakako jeste nezaposlenost roditelja. Roditelji ili ne rade ili rade za izuzetno malu platu, pa moraju da rade dodatne poslove kako bi ipak prehranili porodicu. Već je uobičajena situacija u kojoj svi članovi jedne porodice, uključujući tu i maloletnu decu, rade u toku leta kako bi zaradili novac da mogu živeti i prehraniti se u toku zime. Kada se plate svi računi, u domaćinstvu ne preostaje gotovo ni malo novca za zadovoljavanje ostalih potreba, pa je ujedno to i razlog zbog kojeg je neophodno raditi i dodatno zaraditi.

Deca rade različite poslove – rade na pijaci, prodaju maline, zeleniš, mleko ili na njivi prevlače seno. Pored ovakvih poslova u kojima deca manje–više pomažu roditeljima, često se dešava da deca u vreme vašara rade na tezgama ili u prodavnicama potpuno samostalno. Veliki broj dece prosi ili učestvuje u švercu prodajući strane cigarete. Iako zaposlenje veliki broj njih vidi kao jedini izlaz iz nezavidne situacije, u percepciji budućeg zanimanja oni se zaustavljaju na nekvalifikovanim i polukvalifikovanim zanimanjima kao što su vozač ili frizer.

Istraživači su skrenuli pažnju da:

“Deca često moraju mnogo da rade i da pomažu roditeljima, nekada u kućnim poslovima oko stoke ili u njivi, ali često i u poslovima van domaćinstva, na plantažama gde roditelji sezonski rade, pri prodaji robe, na pijacama i sl.”

Vrlo često posao koji moraju da obavljaju onemogućava decu da se školuju, pa ili često izostaju iz škole ili je neretko potpuno napuštaju.

“Deca često ne idu u školu jer moraju da rade.”

Izražena je želja dece da odu u inostranstvo, kao i njihovo uverenje da je tamo bolje i znatno lakše zaraditi novac. Zato mnogi od njih izlaz vide u odlasku iz svog malog grada ili sela u Italiju ili Nemačku, ili makar u obližnji grad ili Beograd. Veliki broj devojčica izlaz vidi u bogatoj udaji.

Nije zanemarljiva činjenica da usled egzistencijalnih problema i stalne brige za preživljavanje dolazi do kriza, svađa u porodici, pa i rapada porodica, a i deca i roditelji to spominju u ovom istraživanju. Takođe, izraženo je osećanje straha od budućnosti, nezadovoljstvo, utučenost... kao i stalno prisustvo nervoze.

NEOSTVARENI SNOVI

Dalje školovanje

Hronični nedostatak para dovodi do toga da deca nemaju nove knjige već koriste stare, napola iscepane, nemaju novca za sveske i školski pribor, ne mogu da idu na rekreativnu nastavu i na ekskurzije sa školom i, najzad, ne mogu da nastave školovanje van rodnog mesta.

Putovanja

Deca ne putuju, iako imaju želju za tim, pa tako sve češće svoje letnje i zimske raspuste provode u svom mestu, ili ako imaju sreće, kod rođaka u drugim krajevima Srbije. Na taj su način deca uskraćena za ekskurzije, zabavu i druženje, ali i za upoznavanje novih predela i sticanje znanja o drugim kulturama i narodima. Deca imaju potrebu i da idu u obližnji grad, kako bi posetila svoje prijatelje, otišla u bioskop ili pozorište, ali je i ovde materijalna oskudica nepremostivo ograničenje.

“Nikad nisam išla na more, a hoću da idem u Tursku.”

“Hteo sam da idem u grad, nisam imao s čim.”

Odeća, obuća, igračke

Deca kao primer svog siromaštva navode i nedostatak para za odeću i obuću, ali i loptu, kupaći kostim i slično.

“Nemam loptu za košarku, ni fudbal, a nemam gde ni da igram.”

“Neću na bazen jer nemam kupaći, samo neki pocepani.”

Jedna od osnovnih potreba dece jeste ona za stvarima koje im život čine lepšim i zanimljivijim, čije posedovanje ih čini bolje socijalno prihvaćenim među vršnjacima. Veliki broj ispitanika navodi da je siromašan zato što nema igračke, kompjuter, rolere i tome slično.

“Nemam ni knjige ni bojice ni igračke.”

“Nemam računar, bicikl, mobilni telefon.”

“Voleo bih da imam džeparac, pa da kupim patike.”

Svoj kutak

Nedostatak novca utiče i na loše uslove stanovanja dece. Po pravilu, deca žive sa roditeljima u malim, često iznajmljenim stanovima, gde obično nemaju svoju sobu niti kutak za igru. Često se dešava da nema ni kupatila u stanu, pa dete nije u mogućnosti da stiče pravilne higijenske navike. Ovako loši uslovi stanovanja dece ugrožavaju njihovo zdravlje i negativno utiču na njihovu socijalizaciju.

“Svi smo u istoj sobi, a ako nećemo, onda mi je hladno.”

“Nemam gde da učim i da se igram, nemam gde da pozovem drugove.”

IZOLOVANI I USAMLJENI

5.5 Geografska deprivacija

Geografska isključenost jeste vrsta isključenosti koja uslovljava i dovodi do svih drugih vrsta deprivacija.

Kad đaci pešaci zimi hodaju po mrazu jedan sat do škole – reč je o geografskoj isključenosti.

“Kad idem pešice, nema trotoara, pa se plašim od kola.”

“Ujutru mi je hladno, a ja moram da ustanem dok je još mrak.”

“Daleko je Dom zdravlja.”

“Bolnica je tek u Vranju.”

Imajući na umu pretežno brdsko-planinski predeo na kojem se Srbija pruža i veliki broj raštrkanih planinskih sela, ne čudi što je znatan deo Srbije geografski izolovan.

Deca koja žive u selima, prostorno izolovanim od obližnjeg grada, osećaju i vrstu socijalne isključenosti jer po završetku školskih časova moraju da se vrate u svoje selo i nisu u mogućnosti da se igraju i druže sa drugarima iz razreda.

“Nemam blizu nijednu drugaricu.”

“Ne družim se sa drugaricom iz Krupnja.”

Geografska izolovanost jednog mesta uzrokuje da većina stanovnika radi u obližnjim gradovima, što decu gotovo po ceo dan ostavlja samu, prepuštenu samoj sebi, te vodi zapuštenosti u vaspitnom smislu, osećaju o nezainteresovanosti roditelja, usamljenosti.

„Brdo je i kada padne sneg, ništa ne prolazi.“

„Roditelji su odsutni i putuju na posao ugrad.“

Ovaj problem nije karakterističan samo za izolovana i nepristupačna sela. Čini se da se on sve intenzivnije javlja i u nekim novim oblicima, kao izolovanost manjih gradova i sredina od centara moći i relevantnih institucija.

Predstavnicima lokalne zajednice Barajeva, recimo, govorili su o tome da se oni osećaju isključeno i zaboravljeno iako su beogradska opština.

Ovakve tendencije dovode do starenja opština i sve većih migracija pre svega mladih ljudi, do napuštanja zemlje, ali i do prenaseljenosti velikih gradova Srbije.

5.6 Socijalna deprivacija

Socijalna isključenost može biti objektivna i subjektivna (lični doživljaj izolovanosti i isključenosti). Oblici socijalne isključenosti razlikuju se kod dece različitih uzrasta, a kod ove vrste depriviranosti javljaju se i najveće razlike u manifestacijama različitih i specifičnih grupa dece.

Socijalna isključenost javlja se kod dece koja žive u udaljenim selima ili prigradskim naseljima, pa ih to onemogućava da uspostavljaju kontakte sa svojim vršnjacima.

	UKUPNO	RAŽANJ	VLASOTINCE	BUJANOVAC	ŠID	BARAJEVO	B. PALANKA	SJENICA	KRUPANJ
AMBULANTA	3.53	3.12	2.04	2.94	1.47	3.74	1.52	4.37	7.53
DOM ZDRAVLJA	6.78	5.16	2.34	4.07	11.03	7.20	6.91	6.01	9.57
BOLNICA	23.34	18.10	2.99	21.03	33.64	26.53	20.66	33.85	22.66
APOTEKA	5.81	3.80	1.92	2.83	4.70	7.58	7.37	6.23	9.10
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD	7.02	5.18	2.22	3.32	12.04	7.71	7.70	6.26	9.56
OPŠTINA	6.90	4.78	2.20	3.29	12.35	7.85	6.74	6.17	9.55
OBDANIŠTE, VRTIĆ	4.15	3.23	2.01	2.86	1.15	5.68	2.71	5.92	7.41
OSNOVNA ŠKOLA	2.49	2.43	1.50	1.76	1.72	3.92	1.06	4.01	2.83
SREDNJA ŠKOLA	8.24	8.75	2.46	3.35	14.62	8.34	10.83	6.35	9.93
BIOSKOP / POZORIŠTE	7.44	5.63	2.10	3.33	12.42	8.60	9.02	6.47	9.63

Deca se sa drugovima sreću u školi, ali nisu u mogućnosti da kontakte ostvaruju i nakon škole. Kažu da su ih nekada drugovi zvali bar na rođendane, ali pošto nisu išli, prestali su i to.

“Ne mogu ja stalno da idem kod drugarice, a ona ne može da dođe kod mene. Nema gde.”

Socijalna isključenost javlja se i u gradovima gde deca saopštavaju da vide da su drugačija od svojih drugova i po odevanju i po uslovima života i po ponašanju, pa se uglavnom povlače u sebe i ne pokazuju nikakvu inicijativu.

Smatraju da su razlozi što se razlikuju ti što drugačije žive, ima ih mnogo u porodici, svi su u jednoj sobi, nemaju para da kupe odeću i obuću, a nemaju ni vremena da se druže jer rade i pomažu u porodici.

“Kada svi idu na ekskurziju, ja ostanem kod kuće. Pa kako da se neko druži sa mnom.”

Jako izražen problem diskriminacije i socijalne isključenosti vidljiv je kod romske dece, kod izbeglica, naročito porodica koje žive u kolektivnim centrima, kod dece sa invaliditetom. Deca kažu da ih drugovi odbacuju jer su drugačiji, da su često suočeni sa pogrđnim komentarima i da drugi, umesto da im pomognu, mnogo puta odmažu i otežavaju život. Deca primećuju da su za to krivi odrasli (roditelji i nastavnici), jer ili ništa ne čine da takvo ponašanje spreče ili ga često i sami podstiču.

5.7 Gde su problemi još izraženiji

Iako, kao što je već rečeno Romi nisu bili jedina ispitivana grupa niti je naš fokus bio ispitivanje siromaštva romske dece, nemoguće je a ne приметiti i u ovom slučaju začarani krug bede u kome se romska deca rađaju, žive i zasnivaju svoje porodice. U romskoj zajednici sve identifikovane vrste siromaštva su još zastupljenije. Romska deca ne brinu zato što nemaju lepu odeću već zato što nemaju šta da jedu, romska deca oboljevaju od bolesti izazvanim nezdravim uslovima života u kartonskim kućama i kolektivnim centrima a usled nedostatka para za lečenje smrtnost izazvana najbezopasnijim bolestima je povećana. Ova deca zbog nepoznavanja jezika često pri kategorizaciji bivaju predana specijalnim odeljenjima, a ako to nije slučaj najčešće su loši đaci i mali broj njih se odlučuje za dalje školovanje. Usled nedostatka para decu Rome retko možemo videti u biskopima i pozorištama ali zato veoma često na semafoima gde brišući prozore pokušavaju sebi da obezbede bar jedan pristojan obrok. I diskriminacija je pojava sa kojom se romska deca svakodnevno susreću, sa kojom vremenom čak nauče da žive. Ostala deca neće da se igraju sa decom Romima, ne žele ih za prijatelje.

Diskriminacija je izražena u kontekstu problema dece raseljene sa Kosova i lica izbeglih iz Hrvatske i Bosne. O teškim uslovima života u kolektivnim centrima, nezaposlenosti i sistemskim preprekama kojima su ova deca izložena mnogo je rečeno ali je kroz ovo istraživanje diskriminacija manjinskog u odnosu na većinsko, domicilno stanovništvo

isplivala kao problem sa kojim se deca najčešće suočavaju. Oni navode da im smeta što ih deca zovu Šiptarima i ne žele da se druže sa njima, a takođe je česta pojava da su ova deca znatno češće nego ostala sklona da traže odgovorne među političarima odnosno da percipiraju da veliki broj njihovih problema dolazi od nesređenosti njihovog pravnog statusa u Srbiji.

5.8 Sistem vrednosti

Protekli period krize, ratova i nemaštine uticao je i na promene sistema vrednosti u društvu u celini. Veliki broj teoretičara kulture, sociologa i istraživača bavio se uzrocima, manifestacijama i posledicama ove pojave.

Promene stavova i vrednosti na kojima se stavovi temelje obuhvataju sve društvene grupe a ovo je istraživanje pokazalo da su uočljive i kod dece. Deca na različite načine, kreiraju svoj sistem vrednosti, preko grupe vršnjaka, porodice, roditelja, a u poslednje vreme sve češće televizije i drugih elektronskih medija.

Odgovori dece u ovom istraživanju pokazuju i neke od osnovnih vrednosnih stavova koje su deca usvojila:

- Deca preuzimaju sisteme vrednosti i modele ponašanja odraslih pa se na spisku njihovih želja našao traktor, umesto nekada normalne slikovnice, na primer. Ova pojava zaista ne čudi kada se ima na umu da su roditelji pretežno opterećeni egzistencijalnim problemima zanemarili specifično dečije potrebe i prava, pa tako u surovoj dnevnoj

borbi za život i ne primećuju da njihova deca gledaju društveno-političke emisije i dnevnik umesto crtane filmove, rade umesto da se igraju...

- Deca su na pitanje šta vam najviše nedostaje govorili da su to TV, diskmeni, kompjuter, sega mega. Jasno je da je potreba i želja dece za lutkama, knjigama i sl. davno prošlo vreme kao i pojava da se bogatstvo deteta meri njegovom maštom. Deca se među sobom takmiče po broju modernih naprava koje imaju i po markiranosti odeće i obuće koju imaju na sebi. Deca su nam često navodila da su ne retko i odbačena iz društva jer nemaju lepu i modernu odeću i obuću i nemaju novca da idu na mesta gde se njihovi vršnjaci kreću a to je nešto po čemu se uspešno, od svojih vršnjaka prihvaćeno, moderno dete sada prepoznaje!
- Takođe vidimo shvatanja dece da je uspešan čovek onaj koji uspe da zaradi novac, i da je zato cilj svakoga da počne što pre da radi na ostvarenju tog cilja kako bi u doglednoj budućnosti bio u stanju da sebi i svojoj porodici obezbedi sve ono što njegovi roditelji njemu nisu uspeli da obezbede. Jasna je i poruka svih onih obrazovanih roditelja koji uprkos diplomama nisu uspeli da se zaposle ili koji su uprkos vrednom radu ostali bez posla. Iz svega toga deca izvlače pouke i mišljenja su da treba naći posao koji ne zahteva puno škole a donosi novac pa je na pitanje šta želiš da budeš kada porasteš često odgovor i da prodajem skupe cigare, da švercujem robu i sl.

6 ZAKLJUČAK I PREPORUKE

ISKREN I JASAN GLAS

Istraživanje je deci dalo šansu da prikažu svoj život onako kako ga ona vide, da ga oslikaju svojim rečima, dečijim, nezamenljivim! Niko osim dece ne može da prikaže tako jasno da im nedostaju igračke, da nemaju vremena za igru zato što moraju da rade, da im nedostaju mama i tata zato što nisu sa njima, da nemaju puno drugara, da druga deca ne žele da se druže sa njima zato što nemaju lepu i modernu odeću i obuću, da im nedostaju kompjuter, muzički stub, diskmen...

Iz mnogih dečijih komentara saznaje se koliko malo prilike imaju da kažu svoja mišljenja i u kojoj meri su svesna toga da se njihov glas ne uvažava:

“Konačno da i nas neko pita kako se osećamo.”

“Niko nas nije pitao šta hoćemo i sad šta.”

Istraživači su i sami bili iznenađeni:

“Ostali su mi u sećanju dečija radost i ushićenje kada im date priliku da govore o sebi, kada ih uvažavate i to sve na način koji je njima blizak.”

“Deca pokazuju zadovoljstvo i nevericu što nekoga ozbiljno zanima njihovo mišljenje.”

Siromaštvo je samo po sebi veliki problem, a govoriti o tome sa siromašnima još je teže.

Jedan od velikih problema jeste nemogućnost da se i konkretno pomogne, što su roditelji ponekad očekivali, i što je istraživačima povremeno predstavljalo veliki problem.

“Potrebno je da se što je moguće pre pruži konkretna pomoć ovim porodicama.”

Deca su želela nastavak ovakvih aktivnosti, da kroz igru pričaju o sebi.

“Postoji potreba da se nastavi sa radom i to sa celim porodicama.”

PREPORUKE

Participativna metodologija i participativne tehnike za prikupljanje podataka nisu novi termini u istraživačkoj terminologiji, ali su za sada nedovoljno korišćeni u istraživanju društvenih problema i promena. Kao jedno od prvih istraživanja ovog tipa kod nas, participativno istraživanje napravilo je

pomak u dva smera i zato možemo dati preporuke koje se odnose na sagledavanje problema siromaštva u Srbiji, ali i na metodologiju ovog istraživanja, koja je omogućila nove uvide.

Smanjenje siromaštva dece u Srbiji

- ❑ Siromaštvo se mora posmatrati kao kompleksan problem koji podrazumeva ne samo materijalnu ili ekonomsku, već i obrazovnu, zdravstvenu, socijalnu, geografsku, kulturnu deprivaciju.
- ❑ Kao posledica siromaštva javlja se značajno kršenje osnovnih dečijih prava: prava na obrazovanje, prava na preživljavanje i razvoj, prava na učešće i odlučivanje, prava na igru, prava na zabranu dečijeg rada, prava na zaštitu od diskriminacije. Programi koji se bave smanjenjem siromaštva moraju tretirati ovaj problem iz pozicije dečijih prava.
- ❑ Decu treba pitati da istraže i definišu problem, deca treba da daju sugestije o mogućem rešenju, deca treba da kažu ko treba da im pomogne i kako. Deca treba da pitaju i budu pitana! Na nama je da stvorimo uslove za to.
- ❑ Glasovi dece se moraju uključiti u sve faze procesa. Mora se planirati zajedno sa decom, a ne za decu. Deca percipiraju i definišu siromaštvo

drugačije od odraslih, što je naročito važno imati na umu pri kreiranju projekata i strategija koje se odnose na pitanja od važnosti za decu.

- ❑ Da bi se kreirali kompleksni programi za smanjenje siromaštva, u sve faze i procese važno je uključiti sve relevantne činioce, pre svega roditelje, ali i predstavnike različitih institucija i organizacija u lokalnim zajednicama.
- ❑ Treba razvijati mehanizme i edukovati decu i roditelje, ali i predstavnike lokalnih vlasti, institucija, organizacija i pojedince u lokalnoj zajednici, da se aktivnije pozabave problemima smanjenja siromaštva dece.

Metodologija istraživanja

- ❑ Treba nastaviti sa participativnim istraživanjima, jer ona predstavljaju korak ka osnaživanju ljudi koji su uključeni u proces i daju mogućnost novih uvida u ispitivani problem.
- ❑ Treba nastaviti sa participativnim istraživanjima na većem uzorku, na specifičnim ciljnim grupama i na drugim fenomenima.
- ❑ Treba razvijati kapacitete mreže za participativni pristup: istraživanje, planiranje, implementaciju, monitoring i evaluaciju.

- ✦ Treba uključiti participativni pristup u izradu zakona, strategija i programa kako bi bilo osigurano uvažavanje glasova onih na koje se ovi dokumenti odnose.

Participativni istraživački pristup omogućava: osnaživanje ljudi, veću motivisanost, veće angažovanje, akciju, nove ideje. Uz ovakav pristup lakše se generišu promena, razvijaju se partnerski odnosi.

Ipak, čitav pristup nosi sa sobom i neke od problema: gubi se pozicija apsolutnog stručnjaka, autoriteta, proces često duže traje, rezultati se sporije vide jer ovakvo istraživanje zahteva rad paralelno na više frontova.

Međutim, vrednost participativnog pristupa je višestruka i prepoznatljiva na svim nivoima:

- ✦ Onaj ko primenjuje participativni model dobija priliku za lični rast i razvoj kroz stalni proces učenja, za kreativnost i mogućnost stalnih promena i za kontakte i razvoj partnerskih odnosa sa ljudima.
- ✦ Oni sa kojima se radi kroz participativni pristup dobijaju poštovanje, mogućnost razvoja i osnaživanja, uključenost u proces odlučivanja. Razvija se odgovornost za preduzimanje akcija.
- ✦ Institucije ili organizacije koje neguju ovakav pristup dobijaju: saveznike, a ne korisnike; mogućnost da akciju usmere prema potrebama ljudi; razvoj partnerskih odnosa i mogućnost zajedničkog delovanja; razvoj i pojeđinaca i institucije, i mogućnost da utiču na razvoj društva.
- ✦ Kroz primenu participativnog pristupa država dobija: odgovorne i osnažene građane, stručnjake i institucije kao i zadovoljnije građane i institucije. Država deli teret odgovornosti i prava u donošenju odluka i dobija mogućnost za brži i stabilniji razvoj društva.

DUGOTRAJNO I ZAJEDNIČKI

Osnovni problemi u koncipiranju programa i strategija za smanjenje siromaštva kod dece proističu iz kompleksnosti problema i iz činjenice da je otklanjanje siromaštva generalno dugotrajan proces.

Upravo zbog toga smanjenje siromaštva mora započeti od dece, uz jasno i koordinirano angažovanje svih relevantnih organizacija, institucija i pojeđinaca na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Ovim istraživanjem učinjen je prvi korak, kroz definisanje problema iz ugla najugroženijih i uz osluškivanje glasova dece, ali i postavljanjem osnove za to da se ovi glasovi čuju što dalje i da posluže kao baza za buduća istraživanja i buduću akciju:

- ✦ Da su uzroci siromaštva – ali i rešenja kojima se umanjuju ili otklanjaju nemaština, socijalna isključenost, apatija, bespomoćnost pojedinca, porodice ili grupe pod teretom borbe za opstanak i blagostanje – različiti za žene, decu, mlade, stare...
- ✦ Da postoji jedna zajednička nit koja povezuje sve dobre i uspešne programe namenjene smanjenju siromaštva – a to je aktivno učestvovanje samih siromašnih, tj. nalaženje jasnih i prikladnih mogućnosti da siromašni građani budu obavešteni, konsultovani i pitani za najbolja rešenja.⁸

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da ne postoje velike razlike u sagledavanju različitih vidova siromaštva, kako u različitim sredinama, tako i među decom različitih ciljnih grupa i uzrasta, kao i među roditeljima. I deca i roditelji uočavaju obrazovnu deprivaciju, kulturnu, socijalnu, materijalnu, zdravstvenu i geografsku. Teško je, naravno, govoriti o bilo kakvim "čistim" kategorijama depriviranosti, svi ovi oblici se prepliću i ukazuju na kompleksnost problema siromaštva.

Specifični problemi javljaju se u vezi sa geografskim položajem nekih sredina (na primer kod opština Krupanj i Sjenica), gde

su izraženi problemi uslovljeni geografskom deprivacijom. Takođe, problem etničke diskriminacije javlja se u višenacionalnim sredinama (Bujanovac i Sjenica). Problem diskriminacije ističu romska deca i deca raseljenih i izbeglih lica u kolektivnim centrima. Deca kažu da su sa diskriminacijom najviše suočena u školama i kod lekara. Pojava dečijeg rada izraženija je na selima nego u gradovima.

Razlike u sagledavanju problema siromaštva kod dece različitog uzrasta pre svega su uslovljene njihovim razvojnim karakteristikama. Tako deca mlađeg uzrasta navode nedostatak knjiga, igračkica, nedostatak igrališta, dok starija deca ukazuju i na sistemske nedostatke i probleme vezane za način funkcionisanja pojedinih institucija. Roditelji više od dece u prvi plan stavljaju materijalnu nestašicu, koja po njima uzrokuje sve ostale probleme.

Ovo istraživanje pokazalo je i u kojoj meri kompleksnost problema siromaštva utiče na ostvarivanje osnovnih dečijih prava. Ugrožena su prava na obrazovanje, zdravstvo, pravo na odmor i slobodno vreme, pravo na igru i učešće u kulturnom životu, pravo na odlučivanje i pravo na životni standard koji odgovara pravu svakog deteta na fizički, mentalni, duhovni, moralni i socijalni razvoj. Evidentno je, međutim, da i roditelji i deca govore prevashodno

⁸ "Siromaštvo iz ugla civilnog društva" – Srbija bez siromaštva, CRS, 2003, Beograd.

o problemima siromaštva iz pozicije potreba i onoga što im nedostaje, a da ne prepoznaju prava koja su im uskraćena.

Smanjenje siromaštva nije moguće bez osnaživanja najsiromašnijih. Pristup koji zastupa poštovanje ljudskih prava u strategijama za smanjenje siromaštva ključan je za takvo osnaživanje. Prvi korak u poštovanju ljudskih prava jeste pružanje

šanse siromašnima da sami definišu svoje probleme i potencijalna rešenja. Onog trenutka kada se koncept ljudskih prava uključi u zakonske osnove, suština smanjenja siromaštva više se neće odnositi samo na potrebe siromašnih, već i na poštovanje njihovih prava. U tom trenutku smanjenje siromaštva prestaje da bude samo moralna, ono postaje i zakonska obaveza.

7 PRILOZI

PRILOG 1

PARTICIPATIVNO ISTRAŽIVANJE SIROMAŠTVA DECE U SRBIJI

IZVEŠTAJI IZ 8 OPŠTINA U KOJIMA
JE REALIZOVANO ISTRAŽIVANJE:

OPŠTINA BUJANOVAC – NVO HORIZONTI

OPŠTINA KRUPANJ – NVO SVETIONIK

OPŠTINA ŠID – NVO NOVOSADSKI HUMANITARNI CENTAR

OPŠTINA VLASOTINCE – NVO CENTAR ZA PRAVA MANJINA

OPŠTINA BELA PALANKA – NVO TIMOČKI KLUB

OPŠTINA RAŽANJ – NVO SUNCE

OPŠTINA SJENICA – NVO URBAN IN

OPŠTINA BARAJEVO – NVO ARDI

Opština BUJANOVAC

Opština Bujanovac se nalazi 18 km od Vranja, duž magistralnog puta. Prostire se na 461 km², sa 58,3% površine koja se obrađuje (poljoprivredne aktivnosti). 43.302 stanovnika raspoređeno je u 59 naseljenih mesta. Po 1 km² živi 107 stanovnika. Ima 27 MZ,

a od ukupnog broja stanovnika u gradu živi 17.050 stanovnika, dok je ostali deo smešten u selima.

Prema raspoloživim podacima, broj stanovnika je u porastu, natalitet iznosi 730, mortalitet 421

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–7	Broj dece 8–18	
43302	5000	7000	
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	IDPs i izbeglice	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
24	3647	1229	39
Nezaposleni			
6150			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
10 osnovnih i 2 srednje škole; muzička škola	1 obdanište	Sportska hala u Bujanovcu i 7 sportskih terena u selima	1 gradski dom kulture; 5 seoskih; 1 bioskop
Broj biblioteka			
Jedna gradska i jedna seoska biblioteka			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
Rađeno je istraživanje o potrebama IDP, a na osnovu podataka iz CK, Povereništva i CzSR. Rađeno je i istraživanje u oblasti ekologije.	UNICEF, ICS, UNDP, OSCE, ICRC, MSF, CHF, IRC, FOPORT; Romski humanitarni centar – prvi korak, Omladinski forum za edukaciju Roma – OFER, Multietnički forum, Odbor za ljudska prava, Perspektiva, Susedi za mir, Horizonti	730	Ne postoje podaci
DZ/ambulante			
Jedan dom zdravlja, 10 ambulanti po selima			

* IDPs – Internally Displaced People – Interno raseljena lica.

(ne postoji podatak o smrtnosti novorođenčadi). Prirodni priraštaj iznosi 309, odnosno stopa priraštaja 5,6, prema statističkim podacima iz 1999. godine.

U opštini Bujanovac evidentan je veliki broj lica raseljenih sa Kosova, nezaposlenih, kao i korisnika materijalne pomoći. Podaci govore o veoma niskom standardu stanovnika ove opštine. Inače, teška situacija je dodatno otežana blizinom granice jer su česti konflikti izazvani različitom etničkom i verskom pripadnošću stanovništva.

Nestabilna situacija je uslovlila aktivnost velikog broja nevladinih organizacija, kako domaćih tako i međunarodnih.

Analiza rezultata fokus grupa:

Fokus grupe su realizovane u mestima: Bujanovac, Veliki Trnovac, Levosoje i Ljiljanče.

Održano je 12 fokus grupa, devet sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 82 dece i 28 roditelja.

Deca su izabrana prema obrazovnom, ekonomskom i zdravstvenom kriterijumu i kriterijumu socijalne isključenosti:

Deca koja ne pohađaju školu i koja nemaju najosnovnija sredstva potrebna za pohađanje škole (ukoliko je pohađaju)

Deca koja nemaju mogućnost da nastave školovanje na maternjem jeziku; postoji jezička barijera koja otežava praćenje nastave

Deca čiji su roditelji korisnici MOP, nezaposleni i sl.

Deca koja su higijenski i zdravstveno zapuštena, koja ne poseduju potrebna zdravstvena dokumenta

Fokus grupama obuhvaćena su deca i roditelji albanske i srpske nacionalnosti, Romi, Romi IDP, Srbi IDP.

Selo **Levosoje** je udaljeno od Bujanovca 5 km. U njemu je naseljeno većinsko stanovništvo srpske nacionalnosti, koje se pretežno bavi poljoprivredom. Većina odraslog stanovništva je nezaposlena. Selo ima struju, telefonsku mrežu,

gradski vodovod, ali nema kanalizacionu mrežu. Osnovna škola je izgrađena 2002. godine uz pomoć međunarodne zajednice.

Selo **Ljiljanče** se nalazi 10 km od Bujanovca. Naseljeno je stanovništvom srpske nacionalnosti, koje egzistira baveći se poljoprivredom i sezonskim poslovima. Većina stanovništva koja je i bila zaposlena ostala je bez posla tokom prethodnih godina. Imaju četvororazrednu OŠ, telefonsku mrežu koja je u izgradnji i ambulantu koja ne funkcioniše.

Selo **Veliki Trnovac** je udaljeno 3 km od Bujanovca i naseljeno je isključivo stanovništvom albanske nacionalnosti. Ima OŠ, ambulantu, vrtić, vodovod. Telefonska mreža je u izgradnji, a kanalizacioni sistem ne postoji.

Učesnici fokus grupe:

8 roditelja dece uzrasta 0–7 godina. Roditelji imaju decu koja su ometena u razvoju, uglavnom sa višestrukim smetnjama. Deca nemaju adekvatnu zdravstvenu zaštitu.

Ova grupa roditelja kao svoje najveće probleme percipira:

Nepostojanje adekvatne nege

Nepostojanje institucija za tretman kategorije naše dece

Nezaposlenost

Nedostatak novca

“Nemamo načina da se borimo sa ovim, živimo od dana do dana.”

Kao uzroke problema navode:

Nezaposlenost

Velika porodica

Pasivnost roditelja

Pasivnost sredine u kojoj žive

Socijalni problemi

Rat

Sankcije

Politička situacija

Rešenja vide u:

Podršci međunarodne zajednice

Smanjenju siromaštva

Integraciji njihove dece u društvo

Promeni politike

Fokus grupama sa decom uzrasta 7–12 godina

obuhvaćeni su Romi raseljeni sa Kosova smešteni u Kolektivnom centru Stara kasarna i Romi koji su lokalno stanovništvo, kao i raseljena lica smeštena u Kolektivnom centru Vrtić u Bujanovcu.

Deca pohađaju školu ali im nedostaju knjige i školski materijal, odeća i obuća. Često izostaju sa časova, vraćaju ih kući jer su higijenski i vaspitno zapušteni.

Deca sa svojim porodicama žive u skućenom prostoru, nemaju svoju sobu, mesto za učenje, higijenski uslovi su veoma loši, deca su higijenski zapuštena i ne mogu da organizuju svoje vreme.

Najveći problemi dece su:

Kad da učim kad mora da se radi.

U školi me samo psuju. Kažu: Idi kući kad si prljav!

Nemam knjige.

Ne znam da čitam, a slabo i pišem.

Nemam ja gde da učim.

Nemam svesku i olovku.

Lepše je kod kuće nego u školi.

Otac nema para.

Nemam kuću.

Nemam ja ni stola da učim na njemu.

Nemam svoj krevet.

Nemam šta da obučem ni da obujem.

Nemam da se operem.

Moram da čuvam mlađu sestru, da bi majka mogla da radi.

Ja radim i na pijaci, mora nešto i da se zaradi.

Nemam nikakve igračke.

Ja sam u Baljevcu imao 30 drugara, Albanaca i Srba.

U školi neće da se druže sa mnom.

Igramo se samo mi iz Vrtića.

Niko ne dolazi kod nas.

Misle da mi živimo drugačije.

Nemamo da idemo na ekskurziju.

Mehanizmi borbe sa problemima:

A što i nama ne bi neko dao knjige?

Ja radim sve po kući.

Ja radim na pijacu, prodajem, pa ako šta zaradim dobro je.

Pomaže mi samopouzdanje u sebe.

Odlazim u lokalni klub za kompjutere i tamo upoznajem nove drugare.

Pozivam drugove da dođu do nas da se igramo, ali neće uvek.

Uzroci manifestacija siromaštva:

Nemamo pare.

Nemam kuću.

Nema se za život.

Mama i tata se svađaju.

Rat

Što niko ništa nema.

Moj otac radi samo leti.

Ja imam mnogo braće i sestara, treba sve nahraniti.

Ovde nema mesta za nas.

Ja ovde nemam kuću, nemaju gde drugovi da mi dođu.

Ovde se deca biju.

Neće da se igraju sa mnom jer nemam oca.

Moji roditelji ne rade.

Tamo smo imali sve.

Šta može da pomogne da bi bilo drugačije:

- Da imam kuću.
- Da moj otac radi.
- Da me ne psuju u školi.
- Ej, da ja imam kola, pa da odem.
- Da se ja vratim, sve ću da imam.
- Da ima posla.
- Da se bolje ponašaju prema nama.
- Da radi kuhinja..
- Valjda će biti bolje kad porastem.
- Meni će fudbal da pomogne.

Šta će da rade kad porastu:

- Mogu samo da budem frizerka, za to mi ne treba škola.
- Ja ću da budem pevač i igrač, to samo umem da radim.
- Ja ću kao sada da se brinem o deci.

“Želim da se vratim na Kosovo ili da odem daleko odavde, nemam svoju kuću, nemam pare da kupim šta hoću. Nemam pare da bih mogao da se družim sa drugima. Druga deca neće da se družu sa mnom.”

Deca starijeg školskog uzrasta navode najveće probleme koji ih muče:

- U opštini ne postoji dom za zaštitu dece Albanaca.
- Nema komunikacije sa komšijama.
- Ne možeš da se snađe u institucijama.
- Moji roditelji su nezaposleni.
- Ostali smo bez kuće.
- Nemam para.
- Nemam svoj prostor, koji mi je potreban za spavanje, učenje i druženje, za slobodno vreme i gledanje televizora.
- Na Kosovu smo imali stoku i svoje proizvode, svoju sobu. Nismo kupovali ništa, a sada moramo

da kupujemo i kako da uštedim kad mora da se kupuje za pare. Takav je naš život mučan.

Znaš li ti šta znači živeti u KC – nemaš ništa, baš ništa!!!

Ja ne idem u ambulantu, lekari su bezobrazni.

Mama me ostavi samog i kad sam bolestan, ali ona mora da radi.

Skupo je lečiti se.

Niko ne ide sa mnom pa ne znam da se snađem u Domu zdravlja.

Dolazili su lekari u školu, ali ja nisam bio tad pa ne znam šta treba da radim.

Nemam knjige – kako da idem u školu?

Nemamo ni za hleba.

Gde ruke da operem – kad ima samo jedna česma?

Moram da čekam kod lekara da svi završe, pa onda mi Cigani.

Zaobilaze me, gde da odem?

Nekada sam imala slobodno kretanje, ne znam da li ću ikada imati društvo kao nekada.

Nekada smo imali društvo, prijatelje, komšije i dobro smo se slagali sa Šiptarima, ali toga nema više, zato smo nerasploženi.

Želim da odem što dalje od Bujanovca.

Želim da se vratim na Kosovo.

Kako se bore sa problemima:

Posećujemo klub (*multietnički klub*)

Mi stojimo iza toga da rešimo probleme, ali ne možemo sami i tražimo podršku.

Trudimo se da sve ostavimo iza sebe, ma koliko se mi trudili mi to ne možemo da izbegnemo.

Mi se trudimo da zaboravimo svu tu patnju, ali ne možemo i osećam se tako tužno.

Mi se trudimo da se prošlosti ne sećamo, zato što život ide dalje pred nama.

Organizujemo utakmice protiv drugih timova.

Šta je dovelo do ovakvih problema:

Politička situacija
Materijalno siromaštvo
Gubitak kuće
Gubitak zemlje i stoke
Dolazak u Bujanovac
Živim u KC i osećam se tužno.
Nezaposlenost roditelja
Dolazak KFOR-a na Kosovo
Ostavila sam stvari koje možda nikad neću imati.
Nemam dovoljno godina da bih mogao da zaradim.
Nemam slobodu.
Nema hrane.
Nema vode.
Otac ne radi.
Skupo je sve.
Nikog nije briga za nas.
Rat i situacija sad

Moguća rešenja:

Veći broj multietničkih klubova
Međusobno druženje dece
Bolja komunikacija sa drugima
Da se vratimo na Kosovo.
Da se vojska i policija vrate na Kosovo.
Da odemo što dalje iz Bujanovca.
Da nam daju pare za lekove.
Da nam sagrade kuću.
Da imam pare da kupim šta ja hoću – da moj otac ima posao.
Da nam daju više hrane.
Da zapuše šator.

“Za mene je sve to tužno. Ja mislim da je sve ovo san iz kojeg nikad neću izaći.

Znam da više nikad neću biti srećna kao kod svoje kuće.”

Deca od 15 do 18 godina kao svoje probleme percipiraju:

Ne osećam se slobodno.
Različit odnos sa profesorima – niže ocene, za isto znanje
Mi smo Šiptari za Bujanovčane.
Pogrešna procena ponašanja – da li se druže sa onima sa kojima “smeju” da se druže
Mogu da izađem samo u dva kafića, ali ni tu se ne osećam sigurno.
Ubija nas dosada i stalna usmerenost na iste ljude.
Niko nije zainteresovan za naše probleme.
Želim da se vratim na Kosovo – tamo mi je sve.
Trpim kad me nešto boli, pa kasno idem kod lekara.
Mladi mnogo puše i piju.
Ne znam kome da se obratim, ako imam neki problem.
Mi smo obeleženi.
Nemamo način da organizujemo druženje.
Nemam novca da priuštim sebi sve.
Nemam svoju sobu.
Nemam da kupim odeću, kako se moje drugarice oblače.
Nemam više kompjuter.
Da li ću imati novca da nastavim školovanje?
Nema omladinskih klubova.
Nemamo biblioteku.
Nemamo Dom kulture.
Nemamo ni školski objekat.
Nema kadra za rad na albanskom jeziku.

“Kako ja da stalno idem kod svojih drugarica, a one kod mene ne mogu.”

Deca se bore sa problemima na razne načine:

Gledaju televizijske emisije.

Da se čuvamo.

Nada da će nekad biti bolje, da će neki ljudi shvatiti da smo i mi deca koja imaju pravo na bezbrižan život.

Vera nam treba jer ako verujemo da ćemo se vratiti, onda će to biti i ostvareno.

Borba da se nastavi školovanje

Družimo se međusobno, izmišljajući raznu zabavu.

Najčešće se bavimo individualnim aktivnostima.

Uzroci manifestacija siromaštva:

Promena mesta stanovanja

Nemam gde da se vratim, jer su mi zapalili kuću i nemam je više!!!

Narod koji nema razumevanje i osnovnu kulturu

Roditelji su izgubili posao.

Nedostak fakulteta na maternjem jeziku

Izgubili smo zemlju i stoku.

Daleko je Dom zdravlja.

Bolnica je tek u Vranju.

Nemam pare za doktora.

Bombardovanje je donelo mnoge bolesti.

Nemam knjižicu.

Ovde nema ni lekara.

Moguća rešenja:

Da se vratimo na Kosovo, u svoj rodni kraj.

Da se vojska i policija vrate na Kosovo.

Da se KFOR povuče sa Kosova i da Albanci ne prave probleme.

Da nam drže predavanje.

Poboljšati uslove školovanja.

Otvoriti više škole na albanskom jeziku.

Da osposobe ambulantu da radi.

Da ima više lekara kod nas.

Da budu veće plate.

“Želim da sanjam mirno. Da li je nas neko pitao šta hoćemo? Nije. A sada, šta?!”

Roditelji identifikuju sledeće probleme:

Nemam uslove da školujem decu.

Ne mogu da kupim lekove.

Ne mogu da obučem decu.

Nemam čime da hranim decu.

Nemam kuću.

Nemam posao, uvek sam nezaposlen.

Imam zanat, ali nemam kod koga da radim.

Nemam od čega da platim struju.

Nema posla od septembra do maja.

Ko jeftinije se proda, taj dobije posao.

Nas manje plaćaju, kad odemo da radimo. Srbi dobijaju duplo više.

Mi smo bili sluge i ostali smo.

Kad nas vide, kažu: Šta hoćete vi Cigani?

Ne znam da li je problem u boji kože.

Našu decu izbacuju iz škole jer su prljava i jer smrde učiteljici.

Nema predstavnika Roma u lokalnoj vlasti.

Jedino nama niko ne ispunjava obećanje da će nam pomoći.

Kako se u ovom trenutku suočavaju sa problemima:

Nemamo mi snage i hrabrosti.

Šta vi nama možete da pomognete?

Šta da radim kad nemam para?

Ako se ništa ne promeni moja porodica i ja živćeemo još bednije.

I sutra ćemo biti isti kao sada.

Uzroci manifestacija siromaštva:

Nezaposlenost
Velika porodica
Diskriminacija
Nismo uključeni u vlast.
Nemamo svoju zemlju.
Nemamo svoje mašine.
Svi su nezainteresovani za nas.
Nemam svoju kuću.
Samo ponekad nađem posao.
Prodali fabrike.
Situacija u Bujanovcu – nisi siguran.
Vlada
Opština ne brine o nama.
Privatizacija
Ne gledaju sirotinju.

Moguća rešenja:

Otvoriti fabrike
Boriti se za svoja prava

Da nas zastupa pravi čovek.
Promeniti politiku prema Romima
Povećati socijalnu pomoć
Naći posao za decu
Da odem iz Bujanovca.
Da bude mir.
Da dobijem penziju.
Da mi obezbede bolji smeštaj.

Kako ispitanici vide sebe i svoju porodicu kroz 10 godina:

Ja bih voleo da imam kuću.
Imaću kola.
Za 10 godina bih voleo da svi Romi budu zaposleni, da imaju najosnovnije i time bi bili srećni.
Za 10 godina ću moći da školujem decu i idem na more.
Imam posao.
Živim bez brige.
Deca su mi zdrava i imaju sve što im treba.

Opština KRUPANJ

Krupanj je opština u zapadnoj Srbiji, nalazi se u brdsko-planinskom predelu između opština Koceljeva, Osečina, Loznica, Ljubovija i Mali Zvornik, i pritom nije ni na jednom glavnom putu. Iz samog grada se

može izaći samo na tri strane, prema Zavlaci, Loznici preko Kostajnika i Ljuboviji (ova dva poslednja izlaza su preko većih uspona pa je to zimi gotovo nemoguće).

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–4	Broj dece 5–9	Broj dece 10–14
22000	919	1137	1290
Broj dece 15–19			
1356			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	IDPs i izbeglice	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
150	22	32 porodice ¹	25 ²
Nezaposleni			
3000			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
2 matične škole sa 21 odeljenjem po selima	Jedno obdanište sa 5 odeljenja po selima	Sportska hala, bazen, 5 sportskih igrališta	Dom kulture i bioskop, 3 izložbena prostora
Broj biblioteka			
1			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	Lokalne NVO	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
–	Društvo za pomoć MRLO	64	1000/14,6 (3 bebe)
DZ/ambulante			
DZ u Krupnju i 5 ambulanti			

¹ Od toga 15 dece.

² U ustanovama 10, a ostali u hraniteljskim porodicama ili kod srodnika.

Krupanjska opština obuhvata 23 sela, od toga bar četiri petine nepristupačnih, geografski izolovanih sela sa nerazvijenom infrastrukturom. Nema izdvojenih odeljenja matične škole u Krupnju, čak ni prva četiri razreda, pa tako deca moraju da putuju do škole u Krupnju 4, 6 ili 9 km. Ne postoji nijedna vrsta zdravstvene institucije, jednom rečju – svi aspekti deprivacije su zastupljeni. Uslovi života u brdovitom kraju uslovljavaju mnoge probleme i karakteristike geografske deprivacije i izolovanosti kod dece. Evidentan je mali broj NVO-a koje rade u ovoj oblasti.

Analiza rezultata fokus grupa:

Fokus grupe su realizovane u mestima: Kostajnik, Krasava, Krupanj i Likorda.

Sela se nalaze uz glavne puteve, sa nerazvijenom infrastrukturom su, siromašna i sa ekstenzivnom poljoprivredom. Likorda je selo sa najvećim brojem romske populacije u opštini Krupanj.

Održano je 12 fokus grupa, devet sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 89 dece i 37 roditelja.

Deca su izabrana prema obrazovnom, ekonomskom, zdravstvenom kriterijumu i kriterijumu socijalne isključenosti.

Fokus grupama su obuhvaćeni deca i roditelji: Romi, izbeglice, domicilno stanovništvo.

Deca osnovnoškolskog uzrasta smatraju da su im najveći problemi:

- Nemam svoju kuću.
- Nemam gde da učim i da se igram, nemam gde da pozovem drugove.
- Nervozni smo, ljuti, svađamo se.
- Nemamo auto.
- Nemam računar.
- Nemam bicikl.
- Nemam mobilni telefon.
- Nemam rolere.
- Nemamo dva kreveta u sobi.
- Nemam para da idem na more.
- Ne mogu da idem u Beograd i da živim u Krupnju.

Ne mogu da idem u zoološki vrt.

Sramota me je od druge dece.

Ne družim se sa drugaricom iz Krupnja.

“Meni bi tata i kupio bicikl, ali nemam gde da ga vozim.”

Kako se deca bore sa problemima:

Druže se sa drugom decom u selu.

Idu u školu.

Pomažu roditeljima u njivi i posle berbe dobiju novca od njih.

Pomažu im i rođaci iz inostranstva.

Šta dovodi do najvećih problema sa kojima se oni suočavaju:

Nema para.

Postoje uvek preče potrebe.

Loši uslovi života

Brdovit kraj

Loš put

Udaljenost od grada

Bicikl i igračke nisu za roditelje nešto što je važno.

Lenjost

Nemamo sreće.

Roditelji ne rade.

Nema autobusa za đake.

“Usahne malina!” (Osuši se malina, pa nemaju šta da prodaju.)

Mi smo siromašan kraj.

Puno članova u porodici

Nema više materijala za kuću.

Teško je sagraditi kuću u brdu.

Moj tata ne ume da se snađe.

Teško je napraviti kuću od poljoprivrede.

Očuh pije i potroši sve pare.

Kako izgleda jedan dečiji običan dan:

Čuvam stoku.
Idem u njivu.
Idem u malinu.
Kupim šljive.
Pomažem majci u štali.
Predajem mleko.
Čuvam brata ili sestru.
Idem u prodavnicu.
Radim domaći.
Gledam TV.
Idem kod druga ili drugarice.
Pomažem ocu da namiri stoku.

Šta može pomoći da situacija bude drugačija:

Da roditelji rade.
Da imaju puno para.
Treba raditi, biti vredan.
Da se živi u gradu.
Da se asfaltiraju putevi.
Da se autobusom dovode u školu.
Da odu mama i tata u Italiju.
Da kupe šljive i maline.

Kako situacija može da se promeni:

Kad se prodaje mleko, zaradi se novac.
Ako mama i tata rade negde.
Može da se zaradi para ako se kod drugog čoveka prevlači seno.
Kad je vašer zaradiš pare kad radiš u prodavnicu.
Moj tata pomogne komšiji da nešto uradi na poljoprivredi i on mu plati.
Možemo da zaradimo para sa malinom.
Kad prodajemo junadi, tad zaradimo novac.
Kad se proda malina, ako dobro rodi.

Kad završim školu, mogu da budem učiteljica i zaradiću para.

Kada sečeš drva.
Kada radiš na nadnicu.
Ako radiš na poljoprivredi.
Možeš da prodaješ skupe cigare.
Ako prodaš rakiju u Nemačkoj.
Ako ideš u šverc.
Ako voziš kamion.
Kad se ode u Beograd.

Šta bi deca želela:

Veliku kuću
Da kupim odelo.
Da kupim patike.
Da kupim kartu Srbije.
Da imam cipele.
Da imam jaknu.
Da idem na more.
Da imam kuću u Beogradu.
Da imam veliku knjigu.
Da imam zlatan ranac.
Da kupim biciklo.
Da kupim motor.
Da imam zlatan sat.

Od dece viših razreda osnovnih škola saznali smo da oni kao **najveće probleme** vide:

Težak život na selu
Mora mnogo da se radi.
Nema ambulante, ni apoteke.
Nema trotoara uz ulicu.
Škola udaljena, ide se peške.
Brdo je i kada padne sneg, ništa ne prolazi.
Roditelji su odsutni i putuju na posao u grad.

Nema video kluba ni računarskog centra.
U selu je dosadno, nema mogućnosti za zabavu.
Nema dece za igru.
Nemamo vodu, ne vredi nam voda u kući kad naši bunari presušuju.
Nemamo asfalt.
Nemamo telefon.
Roditelji nemaju posao.
Ne primamo nikakvu pomoć.
Ne možemo dalje u školu, roditelji nemaju novca.

Najveće želje u ovom trenutku su im:

Telefon
Posao frizera
Auto
Motor
Roleri
Sony
Kopmpjuter

Probleme prevazilaze tako što:

Pomažu rodaci iz Italije.
Očevi rade fizičke poslove u drugim mestima.
Roditelji prodaju raznu robu (švercuju).
Rade se sezonski poslovi, bere malina, ali je ove godine suša.

Kao uzroke problema navode:

Nedostatak novaca
Nerazvijena država
Male plate
Loše obrazovanje
Nemaju gde da se zaposle roditelji.
Brdovit teren, pa ne može da se obrađuje njiva i manje je novca.
Nema mašina, radi se ručno.

Loš put, neće da grade fabrike.
Propale fabrike, roditelji ostali bez posla.
Nezavršena škola roditelja
Nema pomoći iz opštine.
Puno je članova u porodici.

Šta bi moglo da pomogne:

Da roditelji rade.
Da dobiju posao.
Da plate budu veće.
Da se popravi stanje u državi.
Da se poboljša obrazovanje.
Da se više trude i uče.
Da se izgrade putevi do njihovih kuća.
Da prorade fabrike.
Da umesto ruskog uče engleski jezik.
Da budu zdravi.
Da se naprave putevi.
Odlazak iz sela
Treba opština da pomogne oko vode i telefona.
Tražiti socijalnu pomoć

Grupa srednjoškolaca je na pitanje Šta su sve problemi koji muče mlade u Krupnju i vas kao predstavnike mladih? dala sledeće odgovore:

Loša ekonomska situacija u zemlji
Novčani problemi
Nejednakost među omladinom i raslojavanje
Korupcija
Nemoral
Porodični problemi
Nerazumevanje od strane odraslih
Zabrane i kazne
Narkomanija
Pušenje

Alkohol
Zdravstveni problemi
Nemogućnost slobode javnog izlaganja mladih
Nedostatak prostora za okupljanje mladih
Nemogućnost izražavanja sposobnosti mladih (umetničke, sportske)
Loše organizovan rad u školi
Profesorski kadar
Problemi oko učenja

Srednjoškolci kao posledice siromaštva mladih vide: pojavu kriminala, rano stupanje u brak, odavanje porocima, nezadovoljstvo i odlazak u inostranstvo, pojavu netolerancije, raslojavanje.

“Život u gradu nije sjajan, ali na selu je još mnogo teže.”

Kao načine borbe sa problemima srednjoškolci navode:

Manje cene
Veće plate
Promenu vlasti
Promenu politike
Reforme svega
Vlast bez korupcije
Ulazak u Evropsku uniju
Rad i zalaganje
Veću školovanost
Mogućnost zapošljavanja
Slogu i solidarnost među ljudima
Mnogo mladih razmišlja da posle školovanja ode iz ovog grada.

Šta je dovelo do siromaštva:

Lenjost
Nezaposlenost
Neškolovanost
Korupcija

Male plate
Bezakonje
Zaostalost privrede
Loša politička situacija u zemlji
Egoizam
Nemotivisanost za rad
Kriminal
Slobodan Milošević
Inflacija
Mentalitet srpskog naroda
Nepostojanje mesta za mlade
Dosada i nezadovoljstvo koje vode u alkohol i drogu
Nedostatak kulturnih i sportskih dešavanja

Kao moguća rešenja vide:

Zadržavanje školovanih ljudi kod nas
Rad, red, disciplina
Veća primanja
Mogućnost školovanja
Međunarodni odnosi bolji
Mir u državi
Da se stabilizuje stanje u državi.
Da se otvore škole raznih struka.
Da bude posla za omladinu kada završe školovanje.
Da roditelji imaju siguran posao.
Bolji prevoz do škole
Da profesori budu bolji prema đacima.
Da se otvore ustanove gde bi omladina mogla da izlazi i druži se.
Da se među omladinom smanji droga, alkohol i pušenje (zakoni i kazne da se pooštire).
Da deca sa sela imaju bolje uslove za život.

U opštini Krupanj realizovane su tri fokus grupe sa **roditeljima**: sa roditeljima romske nacionalnosti, sa

izbegličkom i domicilnom grupom roditelja. Sve tri grupe roditelja, svoje **probleme** percipiraju na sličan način:

Nemaju para.

Nemaju odelo i cipele.

Nemaju pare za kuhinju i za igračke.

Moraju da prose.

Nezaposleni

Nepismeni roditelji

Ne primamo redovno pomoć.

Nemaju specijalnih odeljenja (za decu koja zaostaju u razvoju).

Loše stanovanje (nema puteva, struje, vode, kanalizacije, telefona)

Male kuće, podstanari (1–2 sobe, zemljani pod)

Nemaju sobu za igranje, učenje.

Nemaju igračke.

Ne idu u školu.

Loše uče školu.

Nemaju pare za školu (knjige, sveske).

Nikad ne idu u pozorište, bioskop, na utakmice ili da slušaju pevače.

Nemaju pare za treninge, za sport.

Nemamo pare da idemo kod lekara jer je bolnica daleko i ambulanta skupa.

Seljaci nas ne prihvataju, obeleženi smo.

Mnogo ima alkoholičara.

Mnogo je prostitucije.

Ima i kockara.

Niko ne pomaže majke sa decom.

Ima svade mnogo.

Ima puno loši brakovi gde muž bje ženu pa i decu.

Ima puno razvoda.

Nema povlastica za izbegličku populaciju.

Ukinute humanitarne pomoći.

Nema dovoljno novca za mesečnu kartu.

Problemi njihove dece u druženju sa vršnjacima različite nacionalnosti

Neredovan prevoz, posebno u zimskom periodu

Ugroženo zdravlje zbog izloženosti stresovima – pojava novih bolesti (šećerna bolest)

Nostalgija za rodnim krajem

Nerazumevanje sredine u kojoj živim

“Status izbeglice nosi probleme u odnosu na početne pozicije druge dece.”

Roditelji se bore sa problemima na sledeće načine:

Kao *lakše* načine roditelji su izdvojili:

Tražim pomoć.

Idem u centar, da pomognu.

Prosim.

Idem u šverc.

Idem u opštinu.

Vozim za Marka kad me zove.

Tražim pomoć od Crvenog krsta.

Idem na pijac.

Kao *teži* identifikovani su sledeći načini:

Radim na nadnicu.

Kopam kanale.

Prevlačim seno.

Radim na građevini.

Izvlačim drva.

Tražim posao.

Idem u malinu.

Čistim u bolnici.

Kao uzroke siromaštva roditelji su naveli:

Neprihvaćeni smo, neće da nas zaposle kad vide da smo Romi.

Nema posla nigde.

Privreda stoji.
Loše stanje u Srbiji
Loša higijena gde živim
Skup prevoz
Skupi lekovi
Neuhranjena deca
Nemam školu.
Radimo na nadnicu, loše se plaća.
Nisu svi sposobni za rad (veliki broj nesposobnih među nama).
Niska i neredovna socijalna pomoć
Država ne brine o nama.
Ne primamo više ni humanitarnu pomoć.
Nemam kuću ili stan.
Nedostaju mi prijatelji iz mesta odakle dolazim.
Ne mogu da se vratim, ne smem, bio sam oficir po ugovoru.
Nema mogućnosti da odem u inostranstvo.
Nemam finansijske pomoći od nekog iz inostranstva.
Ne mogu da prodam stan u Hrvatskoj.
Ratovi i njihove posledice
Izbeglištvo
Zatvaranje preduzeća i fabrika
Siromašan kraj
Elementarne nepogode – suša
Slaba pomoć roditelja, srodnika i prijatelja

Moguća rešenja

Rešenje svoje situacije roditelji vide na različite načine – od želje da im se pomogne (država i strani donatori) do predloga za otvaranjem malih preduzeća u kojim bi se mogli prerađivati plodovi prirode i poljoprivredni proizvodi i plasirati na tržište, kao i izrađivati proizvodi narodne radinosti. Kao problem pojavio se nedostatak novca, ali i nada u investicione kredite.

Roditelji očekuju angažovanje državnih struktura, ali prepoznaju i lično angažovanje kao važno za izlazak iz trenutne situacije:

Omogućavanjem dobijanja kredita za stambenu izgradnju ili bavljenje nekim poslom
Davanjem placeva za izgradnju kuća
Davanjem donacija za male zanate i poljoprivredu
Omogućavanjem zaposlenja, prekvalifikacija i kurseva
Omogućavanjem bezbednog povratka na Kosovo

Na ličnom planu rešenja vide u tome:

Da još više radim.
Da se borim.
Da pokušavam da se zaposlim.
Da se pomažemo i saradujemo.

Promenu statusa i obezbeđivanje boljeg života dece u budućnosti roditelji vide u sledećim mogućnostima:

Da imaju svoju kuću.
Da imaju posao, da imaju zanat.
Da odu iz male.
Da se ožene i udaju.
Da nema rata.
Da završe školu.
Da budu dobri ljudi.
Da imaju novca za osnovne potrebe.
Da mogu da pruže svojoj deci sve što žele.
Da budu poštteni.
Da budu zdravi.
Da mogu da priušte neke luksuzne stvari (npr. automobil).
Da budu srećni i zadovoljni.
Da se ne bave sumnjivim poslovima.

Roditelji se boje da su deca danas bez perspektive, da nemaju motiva da se bore.

“Želim da nas deca sutra ne krive za sve što nam se desilo.”

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–4	Broj dece 5–9	Broj dece 10–14
38973 ³	1789	2105	2432
Broj dece 15–19			
2721			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	Deca izbegla i raseljena sa Kosova	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
14 ⁴	3500 ⁵	128 ⁶	28
Nezaposleni			
5921			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj obrazovnih objekata	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
5 centralnih škola, 6 po selima sa 8 razreda i 10 četvorogodišnjih škola; 2 srednje škole; jedna specijalna škola u Šidu	Dva obdaništa u Šidu i 21 formirana grupa u okolnim selima	Sportski klub Partizan, šahovski klub, 2 otvorena bazena. U ostalim selima postoje betonska igrališta u sklopu škola. U tri sela ne postoje nikakvi sportski sadržaji.	Postoje u Šidu i dve galerije, dok u selima nema kulturnih ustanova
Broj biblioteka			
1			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
–	Društvo prijatelja dece	- 198	–
DZ/ambulante			
1 DZ; u ostalim selima lekari rade svaki dan; u tri sela lekari rade samo tri puta nedeljno			

³ 18.961 muškarac i 20.012 žena.

⁴ Na evidenciji centra je 14 roditelja, a niko nema jedinstvenu evidenciju o njihovom broju.

⁵ Od ukupno 9.105 raseljenih i izbeglih.

⁶ 31 dete.

Opština Šid nalazi se u jugoistočnom delu AP Vojvodine. Zauzima zapadni deo Srema. Posmatrano šire, nalazi se na severozapadu Republike Srbije.

Celom površinom od 687 km² prostire se u južnom delu Panonske nizije. Teritorija opštine je na tromedi Republike Srbije, Republike Hrvatske i Republike Srpske.

Kroz teritoriju opštine prolazi međunarodna železnička pruga E-10 (tzv. *kičma Evrope*). Južno od glavne pruge je magistralni auto-put.

Na teritoriji opštine nalazi se 19 naseljenih mesta: Adaševci, Batrovci, Bačinci, Bingula, Berkasovo, Bikić Dol, Vašica, Višnjićevo, Gibarac, Erdevik, Ilinci, Jamena, Kukuljevci, Ljuba, Molovin, Morović, Privina Glava, Sot i Šid.

Šid je jedino gradsko naselje u opštini, smešteno u njenom severozapadnom delu na 104 m nadmorske visine.

Veliki broj izbeglica i lica raseljenih sa Kosova živi na teritoriji opštine Šid, a uočljiv je i veliki broj nezaposlenih lica. U selima koja pripadaju opštini Šid evidentiran je veliki nedostatak kulturnih i zabavnih sadržaja, pa tako nijedno selo na teritoriji opštine nema pozorište, bioskop niti ijednu galeriju ili nešto slično. U tri sela na ovoj teritoriji ne postoje ni sportski tereni niti bilo kakav sportski sadržaj, dok u ostalim selima postoji jedan broj sportsko-rekreativnih sadržaja: sportski klub Partizan, šahovski klub, dva otvorena bazena i betonska igrališta u sklopu škola.

Analiza rezultata fokus grupa:

U opštini Šid fokus grupe su održane u mestima: Erdevik, Višnjićevo, Kukuljevci, Morović, Sot i Šid.

Održano je 13 fokus grupa, deset sa decom uzrasta 7 do 18 godina i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 82 dece i 23 roditelja.

Najčešći kriterijum bio je ekonomski, a osim njega još obrazovni i zdravstveni. U slučaju ekonomskog kriterijuma, najčešća je nezaposlenost jednog ili oba roditelja. Kod zdravstvenog kriterijuma najčešće se javlja nemogućnost kupovine lekova iz finansijskih razloga i hronične bolesti, bilo deteta ili člana porodice. Obrazovni kriterijum bio je nepohađanje srednje škole.

U ovom istraživanju učestvovala su sledeće ciljne grupe: nezaposleni (u najvećoj meri), samohrane majke, Romi, izbeglice.

U severnom delu opštine, tačnije na devetom kilometru, nalazi se **Sot**. Smešten na visinu od 148 m, stanovništvo se bavi pretežno poljoprivredom. Tokom građanskog rata struktura stanovništva se promenila.

Kukuljevci zahvataju istočni deo opštine. Od Šida su udaljeni 12 km. Tokom rata je izvršena kompletna zamena stanovništva. Odnosno, stanovništvo hrvatske nacionalnosti iz Kukuljevaca, i u nešto manjoj meri Sota i Morovića, izvršilo je zamenu kuća sa srpskim stanovništvom iz Hrvatske.

Morović je 17 km daleko od Šida. Krase ga dve reke sa četiri mosta.

Na 21. kilometru jugoistočno od Šida, u donjem toku reke Bosut, nalazi se **Višnjićevo**, ili nekadašnji Grk. Stanovništvo se najviše bavi poljoprivredom.

Erdevik je jedno od najlepših naselja u opštini. Krase ga izuzetni ljudski odnosi u smislu poštovanja i tolerancije. Tako dobre međuljudske odnose nije narušio ni rat, tako da do promene demografske strukture stanovništva nije došlo. Ponosi se sa svoje tri crkve sa tornjem (srpska, slovačka i mađarska), ogromnim plantažama vinograda i hmelja, sa četiri akumulaciona jezera.

Najpoznatija kulturna znamenitost Šida je Galerija slika "Sava Šumanović" i Tamburaški orkestar Doma mladih, višestruki republički pobednici.

Želeli smo da saznamo šta deca nižeg školskog uzrasta vide kao svoje probleme. Rekli su nam:

Nezaposlenost roditelja

Svađe u porodici

Neadekvatni uslovi stanovanja

Nedostatak prostora za učenje

Nedostatak obuće, garderobe, pribora za školu, igračkica (lopta, barbika, mede...)

Nedostatak prevoznih sredstava

Nedostatak bicikala, trotineta, kompjutera

Neadekvatna ishrana

Loše zdravlje

Bolest roditelja
Nemogućnost bavljenja sportom, baletom
Nemogućnost putovanja
Fizičko nasilje nad decom u porodici
Osećanje tuge, straha
Nedostatak prijateljskih veza
Nepostojanje bioskopa, igraonica, igrališta za decu
Teški domaći zadaci
Obavljanje poslova na polju, utovar drva, nemanje vremena za igru
Uskraćivanje mnogih stvari od strane odraslih zbog nedostatka novca
Nedostatak kućnih aparata – televizora
Nedostatak struje i vode u kući

“U kući nas ima šestoro a mama će da rodi još jedno dete i zato bih volela da imam sve što nam je potrebno.”

“Puno je domaćih zadataka, a ja moram da radim na polju i da utovaram drva. Nemam kad ni da se igram.”

Kako se bore sa problemima:

Pomognu bliži i dalji rođaci i prijatelji iz zemlje i inostranstva.
Pomoć roditelja
U problemima oko domaćih zadataka oslanjaju se na pomoć drugova.
Od nasilnika pobjegnu, na terenima se igraju kad njih nema.
Traženje pomoći u veri u boga
Oslanjaju se na sebe.
Mašta o lepim stvarima

“Voleo bih da budem mađioničar i da imam mnogo para pa da pomazem siromašnim ljudima i bolesnim.”

Šta je probleme izazvalo:

Nedostatak novca

Nezaposlenost
Siromaštvo
Alkoholizam
Nedostatak prostora za nesmetanu igru i učenje kod kuće
Nemanje dovoljno fabrika da ljudi rade u njima
Loša komunikacija u porodici

“Nemamo para zato što ne radimo, a volela bih da mama i tata rade u nekoj firmi. Nema dovoljno fabrika da ljudi rade u njima.”

Šta bi moglo da pomogne:

Da mama i tata rade u firmi.
Volela bih da nam pomognu mama i tata ali ne mogu.
Neki dobri ljudi, bake i deke, dalji rođaci, bogataši
Neka organizacija
Bog
Država (naša, strana), predsednik
Pomoć od drugova
Pomoć od učitelja
Da se preselim u Šid.
Da mi roditelji obezbede sobu.
Da budu kao roditelji.
Da završim školu.
Da imaju mogućnosti da se bave sportom.
Više učiti
Raditi i zaraditi

I deca starijeg uzrasta svoje probleme vide na sličan način:

Nedostatak para
Udaljenost škole; rano ustajanje zbog škole
Ne može se sve stići jer treba raditi i kod kuće (kućni poslovi, njiva...).
Nema prodavnice u mestu.
Razdvojenost od braće, oca i prijatelja koji žive u Šidu

Ne vole da uče.
Glad i siromaštvo
Prodaju se stvari iz kuće i samih imanja.
Svađa roditelja
Nedostaju stvari (odeća, obuća...).

Ne viđaju se sa roditeljima koji stalno rade da bi se preživelo.

Nedostatak novca za lečenje bolesnih
Nedostatak pribora i knjiga, kompjutera
Ne idem nikuda. (*ne putuju*)
Nastavnici nas biju, grde i viču, strogi nastavnici.
Loše ocene
Bežanje iz škole (nedolazak) kada se ne uradi domaći
Problem sa stambenim prostorom
Problemi sa učenjem zbog nedostatka prostora
Zdravstveni problemi (glavobolja)
Škola je daleko.
Kada se plate račun, ostane malo para za život.
Teški uslovi za dalje školovanje
Nedostatak sopstvene kuće, sobe
Vlažni zidovi u kući

“Samo otac radi, a petoro nas je dece u porodici. Ja bih želela da živim u većoj kući zato što nas petoro živi u jednoj sobi.”

Svoje probleme deca prevazilaze tako što se druže sa vršnjacima i ne svađaju se.

Roditelji rade u nadnici, bilo kakav posao. Kada nema para za plaćanje računa, pozajme se. Pomažu rođaci iz inostranstva. Pomaže i komšiluk oko nekih poslova, npr. izgradnje ambara i sl. Deca nekad pomažu, najčešće tako što hrane živinu, u toku letnjeg raspusta rade na njivi, u voćnjacima.

Problemi su nastali jer:

Nema posla.
Bolesni su roditelji, pa ne rade.

Sve je skupo.
Raspale su se firme.
Mnogo je članova porodice.
Nedostatak novca
U Moroviću postoji samo osnovna škola, nedostaju pare za kartu i stanarinu, pošto fakultet ne postoji u opštini Šid već samo u Novom Sadu i Beogradu.
Rat

“Moramo u Šid u srednju školu, a nemamo para ni za kartu ni za stanarinu.”

Kao moguća rešenja deca vide:

Moramo učiti i slušati roditelje.
Završiti školu
Treba pomagati ljudima u nevolji.
Da radimo i zaradimo.
Da se dobiju zaostale plate i da se redovno dobijaju plate.
Problemi se mogu rešiti samo novcem kojeg redovno nema.
Odlazak u inostranstvo da se zaradi
Ljudi treba da budu odgovorni za svoje postupke.
Bogati i dobri ljudi treba da pomognu siromašnima.
Ja da budem dobar.
Da rade roditelji, da bude veća plata.
Da opština dodeli plac.

“Nama može pomoći samo čarobnjak.”

Kod dece srednjoškolskog uzrasta takođe su identifikovani problemi koji se odnose na neadekvatne uslove stanovanja i materijalne probleme, što uzrokuje niz drugih problema kao što su teškoće u učenju i završavanju škole, druženju sa vršnjacima. Srednjoškolci takođe identifikuju siromaštvo sredine u kojoj žive kao nešto što ih onemogućava da zadovolje svoje potrebe.

Kao najveće probleme istakli su:

Nemogućnost daljeg školovanja

Nezaposlenost roditelja
Nedostatak para
Uslovi stanovanja loši – bez kupatila
Nemogućnost primene naučenog znanja iz osnovne škole
Nemogućnost obavljanja željenog posla
Teškoće oko zapošljavanja
Nemogućnost polaganja vozačkog ispita bez završene osnovne škole
Osećanje izolovanosti od društva vršnjaka koji se dalje školuju
Osećanje nelagode i stida zbog neškolovanosti
Dosada
Neobrazovanost
Napuštanje srednje škole zbog materijalnih problema
Nezadovoljstvo životnom sredinom – mentalitetom ljudi (primitivizam, nekultura, neobrazovanost, puno mržnje, zavisti...)
Mala sredina, malo mesta za izlazak, puno starih, raširenost bolesti zavisnosti, mnogo pasa lualica
Loše psihičko stanje ljudi, nedostatak komunikacije i tolerancije
Nedostatak slobodnog vremena, preopterećenost obavezama u školi, nemanje vremena za društveni život
Preopterećenost problemima odraslih
Zdravstveni problemi
Niko me ne pita za mišljenje.

“Ja sam umorena problemima odraslih.”

Sa problemima se bore tako što neki imaju nameru da vanredno završe srednju školu. Neki ne razmišljaju o daljem školovanju, ali bi voleli da steknu neko zvanje (kupiti diplomu ili završiti kurs). Nezadovoljni su kako provode vreme ali nemaju nikakvu predstavu kako bi moglo biti drugačije. Obraduju zemlju, rade kod zanatlija koji ih obučavaju ali im ništa ne plaćaju za rad. Pošto je sredina pasivna, adaptirani su na nju. Mnogi takođe kažu da ne žele da razmišljaju o problemima, jer ne mogu ništa

da promene. Govore da se neki njihovi poznanici okreću drogi i alkoholu i da smatraju da to nije pravi način.

Problemi su nastali zbog:

Nedostatka novca za dalje školovanje
Siromašne države
Nemogućnosti zapošljavanja roditelja
Malih plata
Skupih knjiga i školskog pribora
Udaljenosti škola od kuće
Nedovoljne zainteresovanosti države za školstvo
Nemara ljudi za tuđe probleme
Bolesti zavisnosti
Stambenih problema
Lošeg mentaliteta ljudi – mala sredina
Lošeg privrednog položaja grada
Događaja u poslednjih 10 godina
Različitosti veroispovesti

Moguća rešenja srednjoškolci vide u:

Zapošljavanju roditelja
Promeni vlasti
Pokretanju proizvodnje u fabrikama
Šidskoj lokalnoj vlasti koja treba da ulaže u razvoj opštine
Iskoreniti korupciju i anarhiju
Pomoći od UNHCR-a
Vanrednom završavanju škole
Redovnom isplaćivanju dohodaka roditeljima
Pomoći od humanitarnih organizacija

“Trebalo samo strpljivo čekati i ne gubiti glavu.”

Kao najveće probleme roditelji identifikuju:

Nedostatak lekova za decu
Nedostatak knjiga, školskog pribora za decu

Nemogućnost plaćanja izleta, ekskurzija za decu, užine, rekreativne nastave

Nedostatak stambenog prostora, kupatila

Nedostatak garderobe

Nedostatak raznovrsne ishrane

Nedostatak novaca (plate)

Nerešen problem zaposlenja

Nezadovoljstvo

Svađe roditelja i svađe dece

“Izgubljene godine”

Nezainteresovanost vlasti za ove probleme, i društvo uopšte

Ne slave se dečiji rođendani.

Prevoz dece u srednju školu je jako skup – opština daje jako malo povlastica za putne troškove.

Velike školarine za visoko školstvo

Vikendom nema doktora (u selu uopšte), ne radi apoteka; pedijatar dolazi jednom nedeljno; za lečenje je neophodno odlaziti na više mesta, koja su udaljena (za jedan odlazak kod lekara – zbog loših saobraćajnih veza – neophodno je izdvojiti 700 dinara).

Loš život, kvalitet života; loš društveni život; nepostojanje kulturnih sadržaja, nema bioskopa, poslastičarnica...

Elementarne nepogode i neodgovornost države u pomoći poljoprivrednicima

Neraspoloženje, utučenost, nervoza, strah od budućnosti

Zabrinutost za sopstveno zdravlje

Razlike među decom zbog materijalne situacije

Deca izbeglice uzrasta 15–18 godina ne dobijaju humanitarnu pomoć.

Nepoštena podela humanitarne pomoći

Izbeglica nema pravo glasa.

“Šta ćemo ako se razbolimo, kako ćemo svojoj deci omogućiti najneophodnije stvari?”

Kako se roditelji bore sa problemima:

Jedan deo prihoda ostvaruju u sezonskim poslovima.

Pomaže im bliska rodbina (najčešće su to rođaci koji žive u inostranstvu).

Nalaze povremene poslove.

Rade sve poslove koje mogu dobiti bez obzira što ti poslovi ne odgovaraju njihovom nivou obrazovanja.

Nastoje da svojoj deci obezbede neophodne stvari radeći sve poslove koji su im dostupni.

Hrane svinje, kokoške.

Bave se švercom.

Preprodaju drva koja nabavljaju iz obližnje šume.

Bave se legalnim i ilegalnim poslovima.

Zimi se zadužuju, a leti, kad ima posla, vraćaju dugove.

Deca od 12 godina kopaju na ekonomiji.

Deca uzrasta 2–3 godine sa roditeljima kupe žir.

Šta vide kao uzroke siromaštva:

Propale firme

Opšta kriza u društvu

Neodgovornost rukovodećih lica

Vlast – loša, društvo bez razumevanja

Nezainteresovanost ljudi koji se bave ovim problemima

Pojedinci koji su radili u firmama sada te firme kupuju.

Velike krađe društvene imovine

Zatvaranje firmi

Direktori se menjaju u firmama, a firme se zatvaraju.

Nezaposlenost

Lažna obećanja pre izbora

Nedostatak političke kulture

Loše istorijsko nasleđe

Šta bi po njihovom mišljenju promenilo situaciju:

Savesna i odgovorna vlast

Ministarstva za socijalna pitanja i prosvetu mogu da pomognu.

Dobar nacionalni program

Država, "niko drugi osim države"

Opština, mesna zajednica

Škola

Menjanje svesti ljudi

Sam pojedinac treba da se menja.

Pošteni rukovodioci, a ne "sposobni"

Tolerancija

Da nema diskriminacije.

Da se sredi stanje u državi, da se stvori država koja brine o svom narodu, koja daje prava i obaveze.

Lokalna vlast Šida treba da pokrene proizvodnju, rad firmi, industriju.

Inicijativa roditelja za rešavanje problema

Neophodni su zakoni koji bi omogućili zainteresovanima da utiču na promene, uključivanje u rad institucija.

Kakav život žele za sebe i svoju decu:

Svu decu srećnu

Bolju materijalnu situaciju

Da mogu da idu porodično na godišnje odmore.

Da dete može da ide na ekskurziju.

Da imaju mogućnost da rade, da se zaposle.

Da mogu da kupe kompjuter.

Da mogu da učestvuju u radu institucija.

Opština VLASOTINCE

Vlasotince se nalazi 24 kilometra južno od Leskovca, južna Srbija. Reč je o brdsko-planinskom području.

Analiza rezultata fokus grupa:

U opštini Vlasotince fokus grupe su održane u mestima: Gložane i Vlasotince.

Održano je 12 fokus grupa, devet sa decom uzrasta 7 do 18 godina i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 88 dece i 30 roditelja.

Deca za fokus grupe su izabrana prema sledećim kriterijima:

Dete je staro 7 do 18 godina, a ne ide u školu.

Dete/članovi porodice ne koriste usluge zdravstvene zaštite.

Loše zdravstveno stanje nekog od članova porodice.

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–7	Broj dece 8–11	Broj dece 12–15
35000	3247	2113	1237
Broj dece 16–18			
1212			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	IDPs i izbeglice	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
55	266	24	1
Nezaposleni			
2312			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
8 osnovnih škola i 2 srednje škole	2 obdaništa	Nedovršen sportski centar i nekoliko sportskih terena	Dom kulture, pozorište, bioskop, muzej
Broj biblioteka			
1			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
–	UNICEF, CIF-a, UN komesarijat za izbeglice	U opadanju (rada se jedna beba dnevno)	Jedna beba u svakih 5 godina
DZ/ambulante			
DZ i ambulante po svim selima			

Članovi domaćinstva žive u neadekvatnim uslovima.

Nerazvijena infrastruktura u naselju u kojem žive

Članovi domaćinstva govore jezikom koji ne govore susedi.

U fokus grupe uključeni su: Romi, IDP, deportovani Romi iz Nemačke, kao i lokalno stanovništvo.

Želeli smo da saznamo šta deca nižeg školskog uzrasta vide kao svoje probleme. Rekli su nam:

Škola nam je daleko.

Kad idem pešice nema trotoara, pa se plašim od kola.

Sav budem blatnjav kad dođem u školu.

U autobusu ne može da se diše.

Niko ne pazi na nas male.

Put nije lep.

Nemam gde da živim osim sa mamom i tatom i svima iz kuće.

Ujutru mi je hladno a ja moram da ustanem dok je još mrak.

Ma nemam ni knjige ni bojice ni igračke.

Igram se sa sekom pa je ona kao učiteljica.

Ovde mi je sve novo i drugačije, a tamo su mi i drugovi i knjige i igračke.

Kako se deca bore sa problemima:

Pomažem mami da sredi.

Gledam televizor po nekad.

Idem u komšiluk.

Kad je lepo vreme, ja se onda šetam.

Ponekad i učim.

Kao uzroke problema deca navode:

Rat

Bombe su padale pa nam sve uništile.

Mama i tata ne rade.

Mi smo избегlice.

Nemamo pare.

Sve je mnogo daleko.

Šta bi trebalo da bude drugačije:

Da mi tata kupi sve što mi treba.

Da se vratim kući.

Da me vole moje drugarice.

Da budem dobar pa će svi da budu dobri.

Deca uzrasta od 12 do 15 godina svoje probleme vide kao:

Nemam pare za kratku suknju.

Nikad nisam išla na more, a hoću da idem u Tursku.

Nemam loptu za košarku, ni fudbal, a nemam gde ni da igram.

Nemam nove knjige, nego sve stare u listovima.

Ne idem leti na bazen, ne daju mi.

Volim da sviram, najviše sintisajzer, al nemam.

Da imam kompjuter, pa da znam svašta.

Deca se sa problemima bore tako što:

Nekad radim na pijaci, pa mi daju neku paru.

Pomognem sve što treba da me ne biju.

Kad svi viču, pobegnem u komšiluk.

Kad nađem neku samu kucu, ja se o njoj brinem.

Kao uzroke problema deca vide:

Mi smo siromašni, nemamo ništa.

Kad sam hteo da idem u grad, nisam imao s čim.

Neću na bazen jer nemam kupaći, samo neki pocepani.

Svi smo u jednoj sobi, a ako nećemo onda mi je hladno.

Krov mi sve prokišnjava pa nemam gde da spavam.

“Ja kad kažem: Baš sam nesrećna, oni kažu: Pa šta da ti radimo?”

Šta bi pomoglo da sutra bude bolje:

Da naučim školu.

Da svi radimo pa da zaradimo.

Da nam neko popravi kuću.

Da imam više drugarica.

Deca od 16 do 18 godina starosti vide najveće probleme u:

Ili ću da radim ili da idem u školu.

Kad sam išao u školu, svi kažu da ništa ne znaju kad ja pričam.

Kad se razbolim, baba me leči, kaže: Ma gde ćeš kad nemaš knjižicu?

Ne družim se sa drugima, samo u mali.

Kad odem da radim neće da mi daju.

Gledam da se oženim, ali gde ću.

Kad se udam isto će da mi bude, jedino ako odem u Austriju ili Nemačku.

Hoću da radim ali ne znam gde kad ni moji ne rade.

Nisu mi dali da upišem kurs za policajca, zbog trenutne situacije u zemlji.

Baba me je očuvala pa nije imala novca dalje da me školuje.

Kako se nose sa problemima:

Sviram nekad, bolje mi je muziciranje nego škola.

Nekad stigne neka pomoć, ali nema dovoljno.

Svi smo u kampu isto, pa mi bude lakše.

Šta su uzroci teške situacije:

Nema gde da se radi.

Sve je skupo.

Nemamo svoju kuću.

Ne znamo gde ćemo kad nas isele.

Kad stigne neka pomoć, svi se svađaju.

Šta bi promenilo situaciju u budućnosti:

Da se država brine za nas.

Da mi neko kaže "radi" i ja ću da radim

Da sva deca mogu da idu u školu i kod lekara.

Da imam sve što i drugi.

Šta roditelji vide kao najveće probleme:

Ništa ne mogu da im dam.

Uglavnom preživljavamo, pa šta se ima.

Dete mi je bolesno i rođeno, a ja nemam ni lekove, ni gde da živim.

Muš me ostavio jer je dete bolesno.

Kako da radim kad sam sama?

Ne može u školu kad nema ništa.

Kad neko pomogne dobro, kad ne mora svi da rade.

Svi se svađamo, a onda deca plaču.

Ništa ne razumeju kad im kažeš da nema.

Mnogo nam je teže nego pre.

Da vidiš gde spremam, nemam šta da im dam da jedu.

Deca su osetljiva, mnogo plaču.

Teško uči.

Roditelji se sa problemima bore tako što nalaze najrazličitije moguće poslove da zarade bar poneki dinar. Žive od danas do sutra i ne misle šta će da bude dalje.

Kao uzroke problema navode:

Morao sam da ostavim svoju kuću.

Šta da imaš kad sve krećeš od početka a nemaš s čim.

Nemam dokumenta, pa kako da tražim posao?

Ko da me zaposli bez škole?

Nemam da lečim decu pa moraju da budu bolesna.

Siromašna smo zemlja, samo neki imaju puno.

Šta bi pomoglo da se problemi reše:

Ma ništa ne može da pomogne.

Da neko da pomoć i da nam kaže šta da radimo.

Da se vratim odakle sam došla pa kako mi bude.

Da ima za decu, a mi kako nam bude.

Da daju pomoć i knjige i lekove i šta da obuku.

Da se zaposlim, pa bar nešto da imam.

Da napravim bar jednu sobu za decu i kupatilo da se ne smrzavaju napolju.

Opština BELA PALANKA

Opština Bela Palanka je opština Pirotskog okruga i nalazi se na putu Niš–Sofija. Na teritoriji opštine Bela Palanka živi 14.381 stanovnik, od čega 3.200

Roma. Na teritoriji opštine postoji 41 naselje (100% struja, 60% vodovodna mreža). Sa privredom koja ne funkcioniše i velikim brojem nezaposlenih lica, spada

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–4	Broj dece 5–9	Broj dece 10–14
14381	526	615	799
Broj dece 15–19			
839			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	Izbegla i raseljena lica	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
65 ⁷	34	132	20
Nezaposleni			
1835 ⁸			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
2 osnovne i jedna gimnazija	Jedno obdanište sa dva isturena odeljenja	Jedan sportski centar i igrališta u sve tri škole	Jedan dom kulture u okviru kojeg rade bioskop i pozorište
Broj biblioteka			
1			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
–	NVO Đurdevdan	100	–
DZ/ambulante			
1 DZ, 6 ambulanti			

⁷ 12 očeva.

⁸ 866 žena.

u jednu od najsiromašnijih opština u SCG. U samoj Beloj Palanci, kao i u selima u opštini, nema skoro nikakvih kulturno-zabavnih i sportskih sadržaja. Sela su sa nerazvijenom infrastrukturom i lošim saobraćajnim vezama. Zdravstveni centar u Beloj Palanci nije dovoljno opremljen, pa za mnoge analize i preglede mora da se ide u Pirot ili Niš. Postoji velika migracija stanovništva, mladi koji se školuju u drugim gradovima ne vraćaju se u Belu Palanku. Mali broj nevladinih organizacija radi na ovoj teritoriji.

Analiza rezultata fokus grupa:

Fokus grupe su realizovane u mestima: Bela Palanka, Crvena Reka i Dolac.

Održano je 12 fokus grupa, devet sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 70 dece i 30 roditelja.

Deca i porodice su izabrani prema sledećim kriterijumima:

Korisnici MOP-a

Visina ukupnih prihoda domaćinstva je manja od 5.680 dinara.

Manje od 3 m² po članu porodice

Članovi domaćinstva ne žive u adekvatnim uslovima (pod je od betona, voda izvan kuće, slab materijal kuća, teško se zagrevaju prostorije).

Nerazvijena infrastruktura u naselju u kome žive (nema asfalta, nema kanalizacije i organizovanog odnošenja smeća).

Istraživanjem su obuhvaćeni: Romi, samohrani roditelji, raseljena lica, oni koji su u toku tranzicije naše zemlje ostali bez posla, malokrvna deca, đaci pešaci, majke dece od 0 do 3 godine koje imaju od 16 do 18 godina.

Selo Dolac udaljeno je 15 km od Bele Palanke. Selo nema puteve od tvrdog materijala, nema organizovano odnošenje smeća pa su oko sela velike deponije koje se često pale. U selu postoji samo jedna prehrambena prodavnica. Većina kuća je izgrađena pedesetih godina. U Dolcu postoji Dom kulture (zgrada je u jako lošem stanju), koji služi isključivo za organizovanje svadbi i ispraćaja u VJ. Ne postoji nikakvo drugo mesto u kojem bi se odvijao neki kulturni život meštana.

Stanovništvo se uglavnom bavi poljoprivredom. U selu postoji istureno odeljenje osnovne škole (do četvrtog razreda).

Crvena Reka je selo udaljeno 20 km od Bele Palanke, sa nerazvijenom infrastrukturom. Jednom nedeljno dolaze lekar i sestra iz Doma zdravlja iz Bele Palanke. U selu živi uglavnom stanovništvo starije od 50 godina. Nema organizovanog odvoženja smeća, nema redovne autobuske veze, nema prostorije u kojoj bi se odvijale kulturne aktivnosti, nema nikakvog igrališta. U selu postoji jedna prehrambena prodavnica. Stanovnici sela imaju mogućnost putovanja vozom jer je u blizini železnička pruga.

U selima Crvena Reka i Dolac, u opštini Bela Palanka, deca osnovnoškolskog uzrasta kao svoje probleme vide:

Nema se para.

Nema asfalta.

Nemamo telefon.

Nema ko da nosi đubre.

Pod mi je od betona, pa mi je hladno.

Nemam gde da se igram.

Mama i tata ne rade.

Nemam sve što mi treba.

Nemam telefon.

Nema bioskopa, pozorišta.

Sve mi je daleko.

Nemamo park, igralište, sportsku salu.

Ustajem mnogo rano da bih stigao u školu.

Nema puno dece.

Deca kažu da im u prevazilaženju nekih svojih problema dosta pomažu nastavnici u školi.

Zbog čega, po mišljenju dece, nastaju problemi:

Sve mi je daleko.

U selu je dosadno, nema šta da se radi.

Nemam nijednu drugaricu da blizu živi.

Nemamo autobus da idemo u grad.

Nemamo pare.

Niko ne brine za nas.

Na pitanje šta može da pomogne da bude bolje, deca su rekla da sve zavisi od roditelja i od škole. Biće bolje ako se roditelji zaposle za stalno. Može da im pomogne i neko iz druge zemlje.

Deca uzrasta od 5 do 8 razreda kažu da su najveći problemi:

Nemanje novca

Nedostatak uslova da se bave sportom

Kuća u gradu

Nemanje roditelja i drugova

Nema gde da se ode – bioskop, koncert.

Nemanje mesta gde bi se deca okupljala

Nemanje asfalta

Nemam svoju sobu.

Roditelji ne rade.

Nemanje novca

Ne mogu da se bavim nikakvim sportom.

Nemam ni roditelje ni drugove.

Mehanizmi borbe sa problemima:

Deca uglavnom vide rešavanje svojih problema kroz veće angažovanje lokalne zajednice, roditelja i škole, kroz pomoć humanitarnih organizacija.

Uzroci manifestacija siromaštva:

Udaljenost sadržaja

Nepostojanje sadržaja

Nedostatak para

Niko neće da čuje probleme koje deca imaju.

Izbegla i raseljena lica (posledice rata)

Loša politika čelnika

Učmalost sredine

Deca kažu da bi bilo bolje kada bi se svi zajedno angažovali.

Da bi se problemi rešili, roditelji dece bi morali da budu zaposleni jer nedostatak novca pravi probleme, a nezaposlenost u Beloj Palanci je velika. Veća tolerancija među građanima morala bi da postoji.

Saznali smo i šta muči učenike Gimnazije u Beloj Palanci:

Nemanje novca

Nedostatak uslova da se bave sportom i slobodnim aktivnostima

Kada nema kulturnih manifestacija.

Nema mesta gde bi se deca okupljala.

Nedostatak osnovnih potreba jedne porodice

Kulturna zaostalost ljudi

Nemogućnost ispoljavanja talentovanosti (za muziku, za sport...)

Nema perspektive.

Najizraženiji "ožiljci" posle rata

Nedostatak finansija za letovanja ili zimovanja

Uzroci problema srednjoškolaca:

Udaljenost sadržaja

Nepostojanje sadržaja

Nedostatak para

Izbegla i raseljena lica (posledice rata)

Nema mogućnosti izbora.

Mentalno siromaštvo

Napuštanje Bele Palanke

Loše vaspitanje

Postoje problemi u međunacionalnim odnosima.

Moguća rešenja:

Veća tolerancija među građanima i način da ljudi dođu do radnih mesta, da mladi rade, da se kreditiraju stočarstvo i dobre ideje, samostalnost u odlučivanju, hrabrost da se bilo šta počne i priznanje da nijedan posao nije ispod časti. Aktiviranje proizvodnje u lokalnim fabrikama i upošljavanje roditelja.

Fokus grupe su realizovane i sa roditeljima i to: jedna fokus grupa rađena je sa majkama Romkinjama starosti od 16 do 18 godina koje imaju decu; sa majkama Romkinjama koje imaju decu starosti od 3 do 6 godina i sa roditeljima u naselju Midžor u Beloj Palanci.

Roditelji kao svoje najveće probleme vide:

- Materijalno smo ugroženi.
- Živi se samo od pomoći koja dolazi.
- Nema posla, radi se samo u sezoni – poljoprivreda.
- Nemam pare da kupim osnovno što mi treba.
- Ne može ništa da se planira.
- Nemaju ništa niotkud.
- Gde živim je loše.
- Nemam telefon.
- Voda mi je izvan kuće.
- Deca su mi malokrvna, nemam čime da ih hranim.
- Nemam para za knjige i lekove za decu.
- Sad će zima, a nemam ogrev.

Kako se bore sa problemima:

- Pomažu ove nevladine organizacije.
- Dode pomoć ponekad.
- Skretanje pažnje lokalne zajednice na postojeće probleme, sa predlozima za njihovo rešavanje.

Uzroci siromaštva:

- Ne može muž da nađe posao.
- Nemamo pare.
- Ne brine država, ne brine opština.
- Loša politika

Moguća rešenja:

- Otvoriti radna mesta
- Uključiti Rome u rad institucija
- Donacije
- Klub Roma, koji bi se bavio Romima i njihovim problemima

Opština Ražanj se nalazi pored auto-puta Beograd –Niš, na 180 km od Beograda prema Nišu, između Pojata i Aleksinca. Paradoksalno je da opština,

uprkos povoljnom geografskom položaju, spada u red izuzetno nerazvijenih. Opština broji 11.500 stanovnika koji se pretežno bave poljoprivredom, ali još uvek

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–4	Broj dece 5–10	Broj dece 11–15
11500	200 ⁹	435	239
Broj dece 16–19			
300			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	Izbegla i raseljena lica	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
58	25	52	10
Nezaposleni			
650			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
Jedna centralna škola sa devet isturenih odeljenja	Postoje i tri isturena predškolska odeljenja koja rade tri puta nedeljno	Sportski klub, stadion i tereni za odbojku, fudbal i košarku	1
Broj biblioteka			
1 ¹⁰			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
–	Udruženje Roma	- 16	Jedan slučaj u dve-tri godine
DZ/ambulante			
1 DZ, 3 ambulante			

⁹ Podaci su prikupljeni od škola i obdaništa, pošto ostali podaci nisu bili dostupni.

¹⁰ U okviru Doma kulture.

na tradicionalan način. Sama varošica Ražanj broji 3.000–4.000 stanovnika. Opštinu čine i 22 sela, a samo Ražanj ima osmogodišnju školu, dok srednja škola ne postoji. Nedostaju kulturni i obrazovni sadržaji: kursevi računara, stranih jezika, sekcije folklor, muzička škola, sportski klubovi, parkovi za decu sa rekvizitima za igru. Ražanj u Domu zdravlja nema pedijatrijsku službu, specijalističke službe niti psihologa u vrtiću, pa su roditelji prinuđeni da pomoć potraže u Aleksincu, Nišu, Kruševcu, Paraćinu.

Geografska isključenost je veliki problem. Ako deca iz sela ne mogu da dođu do škole ili roditelji ne mogu lako da ih dovedu do vrtića, onda je za njih razdaljina od 10–15 km velika kao "put u inostranstvo".

Svi ovi razlozi su učinili da je Ražanj vrlo "ostario", prosek starosti je oko 45 godina, a mladi naveliko napuštaju svoje rodno mesto jer je bez perspektive i "krajnje depresivno" po rečima nekolicine roditelja.

Analiza rezultata fokus grupa:

Fokus grupe su realizovane u Ražnju, ali su učesnici bile i porodice iz okolnih sela.

Održano je 15 fokus grupa, jedanaest sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, i četiri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 78 dece i 38 roditelja.

Deca su izabrana prema sledećim kriterijumima:

Visina ukupnih prihoda domaćinstva manja od 5.680 dinara.

Domaćinstvo je korisnik MOP-a

Nerazvijena infrastruktura u naselju u kojem žive (nema kanalizacije i organizovanog odnošenja smeća, nema puta od tvrde podloge)

Loše zdravstveno stanje nekog od članova porodice (zdravstveno stanje odraslih – teški hronični bolesnik kome su svakodnevno potrebni lekovi)

Manje od 3 m² po članu domaćinstva

Preporuke Centra za socijalni rad – Ražanj, direktora i pedagoga osnovne škole, direktora srednje škole, direktora vrtića

Istraživanjem su obuhvaćeni Romi, IDPs, REF, samohrani roditelji, korisnici MOP-a.

Deca uzrasta od 7 do 11 godina svoje najveće probleme vide na sledeći način:

Hoću da imam narukvicu, ali tata nema para.

Mama neće da mi kupi majičicu, tako što nema para.

Želim da imam lutku.

Nemam jelku za Novu godinu i sanke.

Ja želim zvonarice.

Ja želim barbiku.

Nemam kompjuter.

Želim da imam sandale.

Nemamo para.

Nemam drugove.

Želim da imam knjigu.

Želim da treniram karate.

Želim da treniram fudbal.

Želim da me mama voli.

Nemam igračke.

Patike bez marke

Nova odeća

Mobilni telefon

Muzički stub

TV u boji

Bicikla je moja želja.

Nemam svoju kuću, ni svoju sobu.

Bioskop

Ja bih volela da imam svoju kuću.

Volela bih da imam svoju sobu.

Ja bih volela da imam slatkiše.

Nemam dobru hranu.

Mnogo sam razočarana zato što druge devojčice imaju lepšu garderobu od mene.

Volela bih da imam svoj telefon, da mogu da se javim svojim rođacima.

Ja bih volela da imam veće društvo.

Volela bih da idem na ekskurziju.

Nemam dovoljno pribora za školu.

Problem je kad mi je majka bolesna.

Deca se sa problemom siromaštva uglavnom bore kroz igru, angažovanjem u školi, druženjem i maštanjem o lepšoj i boljoj budućnosti.

Kao najčešće uzroke siromaštva deca ovog uzrasta prepoznaju nedostatak kuće ili stana, novca i nedostatak posla za roditelje (u smislu da roditelji ne mogu da priušte ono što deca žele zato što nemaju para ili posla):

Ne rade nam roditelji.

Nemamo dovoljno fabrika u gradu, pa nam zato roditelji ne rade.

Nemamo dovoljno novca jer nam niko ne radi.

Slobodno vreme roditelja

Rat

Kao moguća rešenja za prevazilaženje problema siromaštva deca su navela:

Moja mama da ima lep posao.

Da mama i tata imaju para.

Moj tata da ima auto.

Da moji roditelji zarade pare.

Volela bih da živim u stranoj zemlji.

Da imamo novca.

Borba za novac jer bih volela da idem na ekskurziju.

Da mama i tata rade i zarađuju.

Da odem u stranu zemlju.

Lep uspeh u školi

Da imam svoj dom.

Da roditelji otvore prodavnicu ili butik.

Da Srbija uzme stvar u svoje ruke.

Da svako pazi na okolinu.

Niže cene

Društvene akcije – “mala pomoć od naroda”

Da napredujemo u zemlji.

Veća pažnja učenika u školi

Otac će da podigne kredit.

Kuća

Traktor

Ljubav

Deca od 12 do 15 godina svoje probleme sagledavaju na sledeći način:

Ja bih volela da imam svoju kuću.

Nemam svoju sobu.

Nemamo para.

Nemam motor ni bicikl.

Nema zimovanja ni letovanja.

Nedostaje mi garderoba, džeparac.

Nemam TV u boji, muzičku liniju, diskmen, video, kompjuter, mobilni telefon.

Nemam automobil.

Nemam patike i trenerke.

Nedostatak obuće, odeće

Nedostaju igračke.

Nedostaje mi školski pribor – knjige, sveske.

Nedostaje škola za frizere.

Nedostaju sportski tereni.

Nedostaje biblioteka.

Nedostaje bazen u gradu.

Nemam harmoniku.

Ne idem na ekskurzije.

Nedostaje sportska hala.

Nedostaje bioskop.

Pozorište

Video klub

Deca tešku situaciju prevazilaze angažovanjem u školi i stvaranjem dobrih vršnjačkih veza. Deca se bore maštanjem o budućem zanimanju i boljim vremenima, upornošću i voljom.

Zašto su nastali ovi problemi:

Nedostatak posla, nezaposlenost roditelja
Iseljenje iz rodnog kraja
Rat
Bombardovanje
Život u Ražnju
Bolest roditelja

Kako deca ovog uzrasta provode slobodno vreme:

Družimo se u kafiću.
Odlazak u igraonice
Rođendanske žurke
Odlazak u bioskop
Družimo se na folkloru.
Družimo se u školi.
Volela bi da idemo na jezero ili Dunav.
Volela bih da ima diskoteka.

Kako se problemi mogu rešiti:

Vrednim učenjem mogu da postanem vaspitačica.
Upornošću mogu da postanem fudbaler.
Veće plate
Novac
Da se otvore fabrike i preduzeća.
Odlazak u inostranstvo
Da mi majka ode u inostranstvo.
Da dođe bolje vreme za moju porodicu.

U značajno velikom broju su se pojavili odgovori koji su indikatori emotivne lišenosti dece od strane roditelja. Deca imaju doživljaj zanemarenosti, jer roditelji između ostalog nemaju dovoljno vremena za njih, kao ni ekonomskih mogućnosti da zadovolje mnoge njihove potrebe.

Želim da me roditelji vole zato što njih ja volim.

Želim da me roditelji poštuju i vole.

Želim da me mama i tata vole.

Mnogo mi nedostaje da me neko pita da li sam dobro.

Deca srednjoškolskog uzrasta kažu da su im osnovni problemi:

Nemanje kuće
Nemanje auta
Ja bih volela da imam najlepšu jaknu, patike i cipele.
Nemanje svoje sobe
Volela bih da se oblačim po najnovijoj modi.
Želim da izlazim u najbolje kafiće i diskoteke i upoznam dosta drugova i drugarica.
Želela bih da imam sestru ili brata.
Nemam svoje knjige.
Želim da upišem fakultet.
Volela bih da idem sa svojim dugovima i drugaricama na ekskurziju u Grčku.
Nedostaje CD "Eminem".
Nedostaje bioskop.
Nedostatak para
Sopstvena garderoba a ne sestrina
Džeparac
Novac za dalje školovanje, studiranje
Odmori – letovanja, zimovanja
Putovanja u daleke zemlje
Računar
Kuća ili stan u Beogradu
Nedeljni tretman kod kozmetičara
Veći dečiji dodatak
Sloboda govora
Sloboda kretanja
Neograničeno vreme za izlaske

Bogat muž
Posao u struci po završetku škole
Škola sa grejanjem
Škola sa odgovarajućim obrazovnim profilom
Škola opremljena savremeno, sa kabinetima
Kursevi stranih jezika
Sportske sekcije
Sportska hala
Više mesta za izlaske
Briga oko zdravstvene pomoći – “ako nemaš pare, možeš i da umreš”
Sve što im je potrebno se nalazi van Ražnja.

“Želela bih da slobodno kažem ko sam i šta sam a pri tom da se ne stidim svoje nacionalnosti – dešavalo mi se da zbog toga nisu hteli da se druže sa mnom.”

Kao glavne uzroke siromaštva deca su navela:

Razlog za sve je rat koji je doveo do nemaštine i siromaštva.

Male plate

Nedostatak posla, para

Život na selu u ovoj nerazvijenoj opštini

Udaljenost velikih gradova

Loša ekonomska situacija u zemlji

Previsoke cene

Kao **moгуća rešenja** problema siromaštva deca su navela:

Da bi mi imali, nedostaje mojim roditeljima posao.

Novac

Da radi i zaradi, inače povremeno ga meštani zovu da obavi neki fizički ili sezonski posao.

Timski rad čitave zajednice a ne pojedinca

Odlazak u inostranstvo

Izbor pravih ljudi, moralnih i drugih kvaliteta

Rad dece kako bi pomogli porodici

Veći dečiji dodatak

Podrška roditelja, prijatelja, drugih država

Školovanje

“Volela bih da se vratim u svoj rodni grad Prizren i da sve bude kao pre.”

Iz razgovora sa roditeljima saznali smo šta su njihovi najveći problemi:

Nedostatak novca je najveći problem u njihovim životima. S obzirom da je u ovoj grupi bilo nekoliko ljudi koji još uvek rade (npr. u komunalnom preduzeću), nijednog momenta se nije osetilo u njihovom izlaganju da su makar malo u boljem položaju od onih koji uopšte ne rade ili se samo formalno vode kao zaposleni. Radna mesta, ako ih i ima, nisu garancija za bolji životni standard jer su lični dohoci toliko neredovni i mali da ne zadovoljavaju ni minimum egzistencijalnih potreba. Sve ovo rezultira lošim kvalitetom života. Roditelji su krajnje iskreno naveli koliko im je teško da obezbede deci prvo kvalitetnu ishranu, a da ne govorimo o zimskoj garderobi ili obući; ili još gore – o nekim stvarima koje bi deca želela, što nije iz “redovnog programa” a bitno je za njihovo odrastanje. Iako kažu da je **ekonomsko siromaštvo** uzrok svih ostalih deprivacija, sve ostale probleme oni mnogo teže doživljavaju.

Roditelji koji su sa decom smešteni u Kolektivnom centru Ražanj, kažu još da su im najveći problemi u ovom trenutku vezani za neizvesnost oko izlazaka porodica iz centra.

Na pitanje šta je dovelo do takvih problema, roditelji su odgovorili:

Propala industrija i privreda uopšte

Odlazak mladih – migracija

Nedostatak finansija

Nerazvijena opština

Nedostatak posla

Nedostatak stručnog kadra

Neadekvatno vrednovanje poljoprivrede i posla u poljoprivredi

Nedostatak interesovanja za kulturne sadržaje

Kao moguća rešenja, roditelji su naveli:

Veća državna ulaganja

Stimulisanje poljoprivrede i otvaranje pogona za preradu poljoprivrednih proizvoda, a samim tim i otvaranje novih radnih mesta u okviru poljoprivrede

Namensko trošenje novca

Donacije meštana koji su na privremenom radu u inostranstvu – njihovo angažovanje i udruživanje u cilju izgradnje nekih važnih objekata (crkva, sportska hala...)

Traženje posla, zasnivanje stalnog radnog odnosa

Iseljenje u treće zemlje ("Moj sin samo razmišlja o odlasku u inostranstvo.")

Prodaja imovine ("Kada bih prodala svoju porodičnu kuću u centru Prizrena, rešila bih svoj problem nedostatka krova nad glavom.")

Povezivanje sa rodbinom iz drugih mesta

Jedno od mogućih rešenja, a koje se odnosi na poboljšanje uslova rada vrtića i obogaćivanja sadržaja koje vrtić nudi, jeste projekat koji se odnosi na uređivanje placa vrtića (površine 20 ari), u okviru kojeg je predviđena izgradnja letnjeg amfiteatra, letnje pozornice, kao i uređenje parka za decu sa svim igrovnim rekvizitima, a koji bi mogla koristiti i druga deca iz Ražnja. Roditelji su napomenuli da je dobro izgraditi i namenske sportske terene.

Opština SJENICA

Teritorija opštine Sjenica nalazi se na površini od 1059 km² i smeštena je na Peštorskoj visoravni, čija je nadmorska visina 1030 m, što uslovljava vrlo surovu klimu. Prosečna temperatura u

zimskom periodu je najniža u zemlji, a u toku 2003. godine samo u julu mesecu nije zabeležen pad temperature ispod nule.

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–7	Broj dece 8–11	Broj dece 12–15
34500	2716	3452	–
Broj dece 16–18			
–			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	IDPs i izbeglice	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
27	–	227 ¹¹	–
Nezaposleni			
4600			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta
8 osnovnih, 2 srednje škole	1 obdanište	Sportski tereni i manifestacije (Sandžačke igre)	0
Broj biblioteka			
Siromašna biblioteka			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
UNICEF	Destinikon Flores	243	2‰
Drugo			
DZ, u tri sela ambulante koje lekar posećuje jednom nedeljno ako vremenski uslovi dozvole			

¹¹ Ukupno 750 članova u tim domaćinstvima.

Putna mreža je veoma nerazvijena. Ukupna dužina puteva je 628 km, a od toga asfaltirano je samo 330 km. Magistralni putevi zaobilaze ovo područje.

Stanovništvo se bavi pretežno poljoprivredom i to je glavni izvor prihoda (75–80%). Poljoprivredni kombinat "Pešter" nije privatizovan, te je zbog toga siromaštvo dobilo na intezitetu.

Sjenica je opština sa velikim brojem nezaposlenih (13,3% od ukupnog broja stanovnika je nezaposleno). U Sjenici ne radi nijedno pozorište niti biskop, a lokalna biblioteka ima izuzetno siromašnu ponudu. Pored izražene kulturne, uočljiva je i zdravstvena deprivacija koja se ogleda u podatku da na teritoriji opštine postoji samo jedan dom zdravlja, dok u okolnim selima postoje ambulante koje lekar posećuje kada vremenski uslovi to dozvoljavaju. Zdravstveni centar je udaljen 105 km, nalazi se u Užicu i to predstavlja poseban problem.

Kvalitativna analiza:

Fokus grupe su realizovane u mestima: Karajukića Bunari, Duga Poljana, Sjenica.

Održano je 12 fokus grupa, devet sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 93 dece i 52 roditelja.

Deca su izabrana prema sledećim kriterijumima:

Dete i ostali članovi porodice ne koriste usluge zdravstvene zaštite, zbog udaljenosti zdravstvenog centra koji se nalazi na udaljenosti od 105 km od opštine Sjenica, pa je zbog toga prisutan problem nedostatka novca za putne troškove, kao i za nabavku lekova, raznih pomagala i participaciju prilikom pregleda.

Visina ukupnih prihoda domaćinstva manja je 5.680 dinara.

Manje od 3 m² po članu domaćinstva

Članovi domaćinstva žive u neadekvatnim uslovima (nema grejanja, betonski pod, neelektrificirana domaćinstva i domaćinstva bez telefona.

Nerazvijana infrastruktura u naseljima (nema kanalizacije, organizovanog odnošenja smeća i puta od tvrde podloge)

Grupe koje smo ispitivali – domicilno gradsko i seosko stanovništvo, samohrani roditelji.

Izuzetno nepovoljan geografski položaj otežava uslove života i stvara dodatne i specifične vrste problema.

Karajukića Bunari

Do sela se dolazi makadamskim putem, koji je zimi uglavnom zavejan. Putevi su neprohodni, čak i kad nije zima, jer kiše donose nevolje druge vrste (blato i bujice), kada deca ne mogu ni na skijama da dođu u školu.

U selu nema nijednog telefona. Da bi se ostvario kontakt sa bilo kim u selu, potrebno je poslati telefonsku pozivnicu koju vrlo često službenik pošte ne dostavi.

Duga Poljana

Selo Duga Poljana je udaljeno 25 km od Sjenice i nalazi se na dosta nepristupačnom terenu. Zime su duge i hladne.

Prosečna udaljenost đaka pešaka je 16 km, po neasfaltiranom putu koji je zimi često zavejan.

Želeli smo da saznamo šta deca nižeg školskog uzrasta vide kao svoje probleme, i saznali smo:

Deca zimi ne idu u školu jer su putevi zavejani.

Deca ne idu u školu kad su niske temperature jer nemaju adekvatnu odeću ni obuću.

Nastava se održava istovremeno u istoj učionici sa učenicima trećeg i četvrtog razreda.

Da su izolovani i nemaju društvo.

Da im nedostaju igračke.

Da im nedostaje stambenog prostora, zimi cela porodica živi u jednoj sobi.

Nema lekara.

Kada padne veliki sneg, ni skije ne pomažu.

Nemam tople čizme.

Jakna mi je bratova, stara i kada je mnogo hladno, ništa ne pomaže.

Idem sa drugaricom do njene kuće a posle sama kroz šumu.

Volela bih da imam barbiku ali kod nas nema da se kupi.

Kada je mnogo hladno, svi spavamo zajedno.

Kako se deca nose sa problemima:

Mnogi se mire sa postojećom situacijom.

Oslanjaju se na pomoć lokalne zajednice koja se odnosi pre svega na čišćenje puteva u zimskim mesecima.

Čuvaju stoku.

Oslanjaju se na pomoć lokalnog stanovništva i direktora škole koji ostvaruje kontakte sa domaćim i stranim NVO.

Šta je dovelo do problema:

Nedostatak novca

Geografski položaj

Sredina koja ne stimuliše intelektualni razvoj

Jedna od fokus grupa realizovana je na poljoprivrednom dobru "Pešter", gde je sakupljan ovogodišnji rod krompira. Radnici ovde rade za dnevnicu od 600 dinara, a radni dan traje od 7 do 19h. Da bi imali veći prihod, pojedini roditelji su doveli i svoju decu koja mogu da rade, umesto da idu u školu. Na polju smo zatekli osmoro dece. Dvoje su imali 11 godina, troje 12 i troje 15 godina.

Od dece ovog uzrasta saznali smo da su im najveći problemi:

Nedostatak sredstava za život

Loša ishrana

Nedostatak odeće i obuće

Nedostatak stambenog prostora

Neredovno pohađanje nastave zbog primoranosti na sticanje bilo koje vrste prihoda

Izostajanje sa nastave zbog surove klime (zbog nedostatka adekvatne odeće i obuće)

Nedostaju knjige i školski pribor.

Boravak (u zimskom periodu) je u jedinoj prostoriji koja se zagreva, a vrlo često i ona je nezagrejana.

Bolesni roditelji koji su prinudeni da obavljaju fizičke radove kako bi prehranili porodicu

Nedostatak novca za lekove

Udaljenost od zdravstvenih centara

Vrlo česte prehlade i upale usled teških uslova života, koje se ne leče

Drugi ih prepoznaju po odeći i obući, pa ih je stid.

Nedostatak socijalnih kontakata

Zbog nedostatka novca, do škole idu pešice sa udaljenih destinacija, i kada bi mogli da koriste autobuski prevoz.

Deca na razne načine prevazilaze ove probleme:

Nalaze stan u privatnom smeštaju ili kod rođaka.

Neki se mire sa postojećom situacijom.

Trude se da dobro uče da bi bolje živeli.

Šta su uzroci njihovih problema:

Nedostatak novca

Nedostatak adekvatnog smeštaja

Nemogućnost da se nađe posao

Udaljenost od grada

Teški uslovi života

Nedostatak redovnog prevoza od kuće do škole

Srednja Tehnička škola u Sjenici broji 562 učenika koji su raspoređeni u 25 odeljenja. Njih 98 su učenici putnici (mnogi putuju i do 20 km). 80 učenika su podstanari, bilo da stanuju kod rođaka ili trećih lica. 58 učenika su iz nepotpunih porodica (stanuju sa jednim roditeljem, a ima i dece koja nemaju nijednog roditelja, već su brigu o njima preuzeli baba i deda).

Šta srednjoškolci percipiraju kao najveće probleme mladih i svoje probleme:

Živim skromno uz pomoć majke.

Majka ne može da zaradi za sve što nam treba.

Nemam svoj džeparac.

Nedostaju mi odeća i obuća.

Nemam bicikl.

Nema bioskopskih predstava.

Nedostaje mi hrana sa reklama koja je često skupa.

“U teškoj sam situaciji. Živim bez jednog roditelja. Mnogo mi je teško. Mama da radi 20 sati na dan, ne bi mogla da zaradi da plati sve: struju, vodu, telefon, odeću, obuću, knjige, hranu, nameštaj, kućne aparate.”

Deca kažu da se sa problemima bore tako što se oni međusobno moralno pomažu, dajući jedni drugima nadu da će sve loše u njihovim životima proći i da će dočekati svetliju budućnost.

Jedna devojčica je rekla da se nada kako u budućnosti neće zaticati majku koja krišom plače jer je nemoćna da svojoj deci priušti sve ono što mnoga druga imaju.

Ipak, primetna je melanholičnost i pasivnost, nedostatak optimizma i neverica u sopstvene potencijale.

Kao uzroke takve situacije navode to što su:

Deca samohranih roditelja

Deca samohranih roditelja sa niskim ličnim dohocima

Deca bez materijalne pomoći ni od koje institucije

Šta bi trebalo uraditi u budućnosti:

Smatraju da sami ne mogu uticati na bolju budućnost.

Očekuju pomoć od Vlade Republike Srbije, od drugih zemalja. („Naša zemlja je siromašna i teško da može da nam pomogne.“)

Od predsednika države

“Ne znam ko bi mogao da nam pomogne jer ja se ne razumem u politiku. Znam samo da smo svi mnogo siromašni.”

Šta bi želeli za sebe u budućnosti:

Voleo bih da se zaposlim da bih mogao da živim. Voleo bih da tada mogu da kupim i auto.

Volela bih da se u Sjenici otvori neki fakultet.

Volela bih da svojoj deci u budućnosti pružim sve ono što sad ja nemam.

Želim da se Sjenica promeni; da budemo kao svi oni koji imaju fakultete i sve one ustanove koje nam nedostaju.

Želim da dečiji dodatak bude dovoljno veliki kako ničije mame ne bi brinule od čega će da kupe deci čizme, kapute, knjige. Ovde je mnogo hladno.

Kako roditelji percipiraju osnovne probleme:

Nedostatak sredstava za život i lečenje

Nedostatak odeće i obuće

Nedostatak stambenog prostora

Loša i skupa ishrana

Nedostatak ustanova koje bi radile sa roditeljima bolesne i mentalno zaostale dece

Nizak nivo obrazovanja roditelja (većina sa nepotpunom osnovnom školom)

Nedostatak novca za lekove, aparate i druga pomagala

Nedostatak novca za odlazak na redovne kontrole (Beograd, Užice)

Udaljenost od zdravstvenih centara

Vrlo česte komplikacije kod hroničnih bolesnika

Zbog nedostatka novca pešače do najbliže zdravstvene ustanove.

Ne obavljaju zdravstvene kontrole zbog udaljenosti centara.

Zbog loših vremenskih prilika u zimskom periodu izostaje najurgentnija pomoć.

Nedostaju knjige i školski pribor za decu.

Nedostatak ogreva

Nerešen problem zaposlenja

Nezainteresovanost vlasti za ove probleme

Odsustvo perspektive u smislu obrazovanja

Odsustvo perspektive za ostajanje u Sjenici

Neisplaćivanje materijalnih prihoda od strane zavoda

Nezainteresovanost i korumpiranost verskih zajednica i uopšte korumpirano društvo

“Prvo dete mi je umrlo u drugoj godini života zbog insuficijencije bubrega, nažalost imam isti problem i sa drugim detetom... Život je težak – boriti se sa bolesti svoga deteta bez

uslova života i bez finansija. Gledaš i ne možeš da mu pomogneš."

Mehanizmi borbe sa problemima:

Traže i očekuju pomoć.

Traženje bilo koje vrste posla

Bore se na taj način što ne biraju poslove i srećni su što makar jedan mesec u toku godine mogu da rade na polju.

Mnogi su pasivni i ne vide izlaz.

Uzroci siromaštva:

Nedostatak novca

Nedostatak posla

Bolest u porodici

Nedostatak adekvatnog smeštaja

Geografska depriviranost

Nedostatak redovnog prevoza od kuće do zdravstvene ustanove

Smetnja svemu što je naša opština, mislim na samu nerazvijenost, a ima dosta i neorganizovanosti.

Problemi su u našoj vlasti, jer su oni bez duše.

Propale firme

Opšta kriza u društvu

Neodgovornost ljudi na položaju

Ne primaju pomoć ni od koga. Prioritet za dobijanje posla imaju oni koji poseduju neku vezu.

Potpuna nezainteresovanost ljudi koji se bave ovim problemima

Korumpiranost nosilaca vlasti

Kako roditelji vide načine da se ovakva situacija prevaziđe u budućnosti:

Humanizam i solidarnost među narodima

Bolja vlada

Novac, zdravlje, posao

Opština i ljudi koji rade sa decom

Donatori, svet, donacije stranih država a i naše države

Sve humanitarno-donatorske organizacije, sve međunarodne institucije mogu pomoći boljem stanju, suzbijanjem korupcije ovde i u svetu, vođenjem stroge kontrole pomoći.

Vlada, Republika, Ujedinjene nacije, Evropa

Mora se raskinuti sa prošlošću.

Razum i tolerancija

Da se sredi stanje u državi i lokalnoj zajednici.

Da se promeni stav odgovornih lica prema običnom čoveku.

Da se pokrene proizvodnja i otvore radna mesta.

Da se uvedu zakoni koji bi omogućili svima da utiču na promene.

Da se svi angažuju: država, lokalna vlast, verske zajednice, NVO, centri za socijalni rad, Crveni krst.

Šta roditelji žele za svoju decu u budućnosti:

Želeo bih za djecu da se problemi reše. Da djeca budu u malo boljoj situaciji. Da mi kao roditelji radimo. Da nam se djeca leče kod nas u našoj opštini.

Želeli bismo da imamo svoj stan, posao i da ima neka ustanova u našem gradu da bismo mogli preko dana ostavljati dete koje je bolesno, da imam uslove za normalan život kao sav civilizovan svet.

Želim veću humanost u svetu, više razumevanja i zdrave dece, uz ekonomsku podršku.

Želela bih da ova zemlja pođe napred, da se može normalno živeti od sopstvenog rada.

Opština BARAJEVO

Barajevo je jedna od perifernih beogradskih opština, u kojoj živi 24.641 stanovnik. Žitelji ove opštine imaju na raspolaganju veliki broj sportsko-rekreativnih sadržaja (u

svim mesnim zajednicama postoje fudbalski tereni za mali i veliki fudbal, i dve sportske sale pri školama), kao i kulturne sadržaje u lokalnom Domu kulture.

DEMOGRAFSKA OBELEŽJA			
Broj stanovnika	Broj dece 0–4	Broj dece 5–9	Broj dece 10–14
24641	1130	1269	1237
Broj dece 15–18			
1567			
UGROŽENE KATEGORIJE			
Samohrani roditelji	IDPs i izbeglice	Korisnici MOP-a	Deca bez roditeljskog staranja
–	699 ¹²	647	50
Nezaposleni			
8304			
VASPITNO-OBRAZOVNE I SPORTSKO-REKREATIVNE USTANOVE			
Broj škola	Broj obdaništa	Broj sportskih terena /centara	Broj bioskopa/pozorišta /domova kulture
14 srednjih i 6 osnovnih škola	Jedna predškolska ustanova sa 17 objekata ¹³	U svim mesnim zajednicama postoje fudbalski tereni za mali i veliki fudbal, i dve sportske sale pri školama	1 ¹⁴
Broj biblioteka			
1			
ZDRAVSTVENE USTANOVE I AKTERI			
Istraživanja	NVO koje se bave decom	Podaci o visini nataliteta u opštini	Podaci o stepenu smrtnosti odojčadi i dece
UNICEF istraživanja, LSMS	Amity – Beograd; Familija – Beograd; Futura – Barajevo	125	–
Domovi zdravlja/ambulante			
1 DZ, 2 zdravstvene stanice			

¹² Do 14 godina.

¹³ 509 dece.

¹⁴ U opštini Barajevo postoji 17 objekata domova kulture, ali je samo jedan u funkciji, u kojem trenutno radi bioskop.

Na području opštine Barajevo postoji 17 objekata domova kulture ali je trenutno samo jedan u funkciji. 647 žitelja ove opštine korisnici su materijalnog obezbeđenja porodice, dok je 8.304 stanovnika nezaposleno. Kada se tome doda 699 lica raseljenih sa Kosova, ne čudi status jedne od najsiromašnijih beogradskih opština.

Kvalitativna analiza:

Fokus grupe su realizovane u mestima: Barajevo i Manić.

Održano je 12 fokus grupa, devet sa decom uzrasta od 7 do 18 godina, i tri sa roditeljima.

Istraživanjem je obuhvaćeno 90 dece i 30 roditelja i/ili članova porodice.

Deca uzrasta od 7 do 18 godina selektovana su za fokus grupe prema sledećim kriterijumima:

Dete/članovi porodice ne koriste usluge zdravstvene zaštite (udaljenost najbliže zdravstvene ustanove veća od 45 min., nedostatak novca za participaciju prilikom pregleda i za nabavku lekova, ne smatraju da je zdravstvena zaštita važna i potrebna).

Visina ukupnih prihoda domaćinstva manja od 5.680 dinara.

Domaćinstvo je korisnik MOP-a.

Manje od 3 m² po članu domaćinstva

Članovi domaćinstva žive u neadekvatnim uslovima (nemaju pristup pijaćoj vodi, udaljenost veća od 30 min., pod je od betona, nema grejanja).

Nerazvijena infrastruktura u naselju u kojem žive (nema puta od tvrde podloge, nema kanalizacije i organizovanog odnošenja smeća)

Svoje najveće probleme deca su definisala kao:

Nema sporta.

Nema bazena.

Nema fudbala.

Nema lopti, nema koluta, nema vijače.

Nema ograde. *(Dvorište nije ograđeno, pa im lopta leti na ulicu. A pored škole prolazi autobus.)*

Ne može da se igra školice zbog automobila. *(Dvorište nije asfaltirano, a na ulici je opasno.)*

Nema mesta za hodanje kad se ide kod druga. *(Ne postoji trotoar.)*

Nemamo veliki lepi park.

Daleko je škola.

Daleko je biblioteka.

Nema doktora za decu. *(Ne postoji pedijatar u Domu zdravlja.)*

U sali za fizičko voda nije za piće.

Dom zdravlja je daleko.

Puno je ljudi kod lekara.

Trafika je daleko i prodavnica i bioskop.

Bioskop je daleko.

Prodavnica je daleko.

Nemam para za kartu za bioskop i za autobus.

Ne jedem slatkiše.

Nemam para da kupim stan.

Da idem u inostranstvo.

Nemam novac za žurke.

Nemam šta da obujem i da obučem.

Nemam gde da živim.

Nemam pare za dečije šnale i šnalice što devojčice stavljaju na kosu.

Nemam pare za školu.

Moramo da nosimo flašice sa vodom u školu.

Nedostaju knjige za lektiru, nema biblioteke.

Deca iz škole ne idu na takmičenja – nisu informisana.

Nedostaje maskenbal u školi.

Nedostaju igraonice.

Loši su putevi, ne može da se vozi bicikla.

Treba sa se poravi Dom kulture, da se tu napravi sala za fizičko.

Teren za fudbal je neravan, ima dosta rupa, svinje riju i kopaju rupe.

Daleko su mi drugari pa ne mogu da se igram.

Kartoni su u ambulanti u Beljini, a deca idu u Barajevo kod doktora.

Kada nije hitno, ne ide se kod doktora.

Mehanizmi borbe sa problemima:

Tražim od tate da mi kupi igračku. Tata kaže da ne može i tata kaže da više radim.

Tražim od mame pare. Mama kaže: "Moraš nešto da uradiš!"

Čistim da bih dobila lutku. Ali mrzim da čistim.

Mogu da napravim igračku, ali smeta mi mlađi brat.

Ja sam htela da napravim loptu od plastelina. Ali nisam imala plastelin.

Htela sam da mi baba kupi lutku. Baba mi je kupila loptu, zato što je lutka skuplja, a baba nema pare.

Htela sam da kupim odeću ali mama nije radila pa nije imala novac.

Imali smo trenera ali teren je bio užasan jer ima mnogo rupa.

Šta uzrokuje naše probleme:

Treba ljudima novca.

Ljudi nemaju gde da rade.

Naša država nema pare.

Brat ne može da nađe posao.

Nije dovoljna socijalna pomoć.

Poštar uzima za sebe deo novca od socijalne pomoći.

Roditelji imaju druge obaveze, pa ne idu na posao, pa im smanje platu.

Roditelji ne rade zato što imaju u kući posla i zato što neće da ih prime na posao, a ne primaju ih na posao zato što nemaju pare i zato što nisu radili ranije.

Zato što je tata mogao da se zaposli (ali nije).

Tata nije zaposlen zato što radi na pijaci, a na pijaci radi zato što tamo ima mušterije.

Vodu su nam isključili zato što je zagađena.

Stvari su stare zato što se dugo koriste pa se pokvare.

Nemamo pozorište zato što je glumcima daleko da dolaze u Manić.

Zato što je Manić selo i najdalji smo od Barajeva.

Niko se ne interesuje za nas.

"Ima dosta bolesnih, možda zato što je voda zagađena, žuta ili ima travu pa ne sme da se pije."

Moguća rešenja:

Da roditelji kupe materijal.

Da se roditelji zaposle.

Da roditelji kupe bicikl.

Da roditelji kupe loptu.

Da roditelji plate treneru, pa da treniram.

Roditelji treba da nas nauče o druženju i kulturi.

Teško je da se to ostvari zato što:

Roditelji nemaju para.

Roditelji imaju puno posla.

Roditelji neće da kupe bazen.

Roditelji nisu doveli trenera.

Deca su kao svoju najveću želju u ovom trenutku izdvojila da se napravi veliki lepi park za decu. Kao rešenje videla su da se jedna napuštena njiva preuredi u park sa sportskim terenima (otvorenim i zatvorenim). Ipak, deca sagledavaju potencijalne probleme za ostvarivanje njihove želje, ali i ono što im može pomoći.

Problemi:

Napuštena njiva pripada čoveku koji živi u inostranstvu, koji možda ne želi da je pokloni ili ima rodbinu u Barajevu koja želi da je koristi.

Trebaju nam tribine.

Treba nam odeća, dresovi, vijača, štucne, kopačke, lopte, vijače.

Treba nam para za to.

Šta može da pomogne:

Da svi skupimo pare.

Da cela opština skupi pare.

Moraju svi da se dogovaraju.

Drugi problem koji bi voleli da se reši jeste da imaju zdravu vodu za piće u školi.

Problemi:

Može da se pokvari cev.

Da će ih neko sprečiti – npr. da neko prevari majstore.

Voda je možda zagađena, pa ne sme da se pusti.

Deca vide rešenja:

Da se skine sva prljavština sa cevi.

Da se pozovu majstori da to srede.

Da se voda uključi tako da ne može više da se isključi.

Deca višeg osnovnoškolskog uzrasta kao najveće probleme navode:

Moj bicikl nema gumu.

Nema igrališta u naselju.

Putevi su loši.

Da budem član Crvene Zvezde (teško se dolazi do kluba).

Želim da igram u Partizanu (nemam para).

Nema autobusa (loš polazak linija).

Kompjuter (ne posedujem kompjuter u kući)

Neadekvatni nastavnici

Školski tereni (*neadekvatni*)

Nemam lekove.

Nema ničeg kod lekara.

Nemam novca da kupim mobilni.

Nedovoljno vidljivi znakovi za BAS, ne staju autobusi, zakasnimo u školu, nastavnici ne veruju i dobijamo neopravdane izostanke.

Polomljeni prozori u učionicama

Nema u školi kompjutera, ni kod kuće.

Kompjuteri za učenje kod kuće (*potrebni su im, a nemaju ih*)

Ljudi pišu po autobusima i zidovima škole.

Stariji učenici uzimaju novac mlađim učenicima.

Osmaci uzimaju stolice mlađima, mlađi sede na malim stolicima ili stoje za vreme nastave.

Malo je igrališta za decu u Barajevu.

Loši tereni za sport, nema terena za košarku.

U igraonicama je skupo igranje. (*tzv. igraonice zabave*)

Doktori igraju karte (za vreme radnog vremena).

WC-i u Domu zdravlja su prljavi.

Doktori pitaju bolesnika da li treba da ga pregledaju ("A ja im kažem: Pa valjda vi znate!")

Nesigurni putevi za decu (loši putevi u Barajevu)

Ulice su prljave, nema kontejnera.

Prirodu zagađuju stari autobusi.

Ljudi zagađuju prirodu, bacaju đubre na ulicu.

Mlađi učenici nalaze špriceve po školskom WC-u i u šumi. (*šuma se nalazi pored škole*)

Neograđen teren u školi.

Nedostaje park za decu.

Bazen ne radi – postoji jedan bazen u Boždarevcu, malih kapaciteta i udaljen je.

Nema sportskih terena u Barajevu.

Deca se igraju na ulici.

Neobezbeđen sportski teren u školi

Neprofesionalno zdravstveno osoblje u Domu zdravlja u Barajevu

Loša bezbednost saobraćaja

Voleli bi da putuju u Egipat.

Voleli bi da vide Diznilend.

Voleli bi da imaju Mekdonalds u Barajevu.

Kako deca izlaze na kraj sa problemima:

Ponesem u školu 50 din., potrošim 30 din., a uštedim 20. Nekad i kada skupim pare roditelji mi traže za struju.

Kad dobijem pare za školu, ostavim sve kući, u školi ne jedem.

Radim stvari koje mogu, podižemo daščice (*rade kod privatnika, prenose daščice i dobijaju novac za taj posao*). Jedino što smeta je da rano ustajem i radim po suncu.

Odrasli tuku decu a ja kažem roditeljima: "Što nas tučete?"

Roditelji se razvode. Mi ih pitamo 'zašto', a oni kažu: "Vi ste još mali za takve stvari!"

Deca budu ozbiljnija prema odraslima, da bi ih odrasli ozbiljno shvatili.

Sestra i ja smo pomirili roditelje tako što smo razgovarali sa njima, oni su nas poslušali.

"Kada se roditelji svađaju, ja odem u drugu sobu i isključim se."

Uzroci manifestacija siromaštva:

Država ne finansira radnike dobro; sve je skupo; nezaposlenost; slabe plate; opština propala; nema para; posao se ne odvija dobro; propala društvena organizacija.

Nema škole (ljudi se ne školuju); lenjost (ne uče dovoljno); uzroci u obrazovanju (siromašno obrazovanje – ne uči se dovoljno); teško je finansiranje fakulteta (plaćanje školovanja).

Kada odem kod lekara, oni ne brinu za mene, baš ih briga. Više prave pauzu nego što rade; kada predam knjižicu, moram puno da čekam da bi me prozvali.

Tamo je zabranjeno pušenje a oni puše, a to može da ugrozi zdravlje drugim pacijentima; mnogo zapuštaju Dom zdravlja, a očni lekar se trudi da pomogne a nema aparata; često im ne rade aparati; unutra puno smrdi, zagušljivo je i neki puše (lekari).

Zimi, kada padne sneg, autobus ne ide gde treba nego dođe 5 km pre stanice, pa posle moram pešice (do Doma zdravlja).

Na zdravlje dece loše utiče to što nema dovoljno lekova u apoteci i što su lekovi skupi, a skupi su zato što ima malo fabrika za proizvodnju lekova.

Na zdravlje dece loše utiču doktori kad su besni, iskaljuju bes na deci.

Na zdravlje dece loše utiče puno prašine i puno smeća na ulici, a to je zato što nema dovoljno kontejnera i što ljudi sami zagađuju prirodu.

Na zdravlje dece loše utiče to što se kontejneri ne prazne, a to je zato što firma ne može da se organizuje i zato što nema dovoljno zainteresovanih vozača, jer vozači za JKP (Javno komunalno preduzeće) hoće veće plate.

Na zdravlje dece loše utiče bezobrazluk lekara, to je zato što mala deca prave probleme.

Ne postoji park za decu zato što ima većih i važnijih problema, kao što su beskućnici. Beskućnici postoje zato što je situacija takva da se neki bogate, a neki umiru na ulicama.

Ne postoji park za decu zato što su za to odrasli nezainteresovani. Odrasli su nezainteresovani za park jer imaju mnogo problema (deca ne znaju koje probleme odrasli imaju i ne mogu da im pomognu). Deca se ne pitaju.

Ne postoji park za decu jer nemamo pare zato što država nema pare. Država nema pare zato što nije dobar predsednik, a nije dobar predsednik zato što nije učio. Država takođe, nema pare zato što su sve pokrali. Država je siromašna zato što su predsednici bili u svađi, zbog Kosova i zato što je bilo mnogo ratova, a zbog ratova je sve propalo.

Moguća rešenja:

Da se svi ljudi dogovaraju da bi bilo bolje.

Da se poštuje red vožnje.

Povećanje plate lekarima

Da se obezbede aparati, lekovi.

Da se kupe sredstva za higijenu.

Rad, trud, veselje, zdravlje

Bolji odnosi među ljudima

Da se više obrazujemo.

Da se vrate obrazovani ljudi.

Da čuvamo prirodu i da se bavimo njom.

Više ljubavi prema drugima

Sprečavanje alkoholizma i narkomanije suočavanjem sa posledicama

Oporavak firmi, izvoz

“Ljudi se ne trude da drugima bude bolje.”

Najveći problemi dece srednjoškolskog uzrasta su:

Malo mesta za izlazak

Od školskog terena se stvori jezero kad padne kiša.

U bioskopu se seče film, retko kad puste ceo film.

Bioskop retko radi – jednom mesečno, a moraš da odeš ranije da bi zauzeo mesto.

Zimi ne greju u bioskopu.

Nema odgovarajućih sportskih terena.

Ne postoji odgovarajuća fiskulturna sala.

Za informatiku nedostaju kompjuteri.

Škola je okružena kafićima, pa su đaci više u njima nego u školi.

Nedostaju lopte, mreža, koševi, neograđen je teren u školi.

Na fizičkom se kros trči po njivama.

Nedostaje kompjuter u kući.

Putevi su loši.

Loše je snabdevanje vodom.

Nema parking prostora – automobili po trotoarima.

Kanalizacija ne postoji.

Postoji veća potreba za putovanjima.

Nema dovoljno lekova.

Sa vrata pitaju: “Od kad do kad ti treba opravdanje?”

Zubne ordinacije nemaju dovoljno materijala i opreme.

Injekcije daju kao da gađaju pikado.

Čekaonice u Domu zdravlja su prljave.

Sve zavisi od ljubaznosti osoblja, kako su raspoloženi – da li će da te prime, pregledaju.

Dom zdravlja ne može da dođe na intervenciju, jer nema benzina, a na intervenciju policije – dolazak lekara (*bilo je situacija da moraju da se obrate policiji kako bi se zdravstveni radnici odlučili na intervenciju*).

Nema lekova za svakoga a ima lekova “preko veze”.

Ima lekova ali nema para.

Pušenje (*veliki broj mladih puši*)

Voda je loša (nemaju svi vodovod, a onima koji imaju – često isključuju, naročito preko leta).

Velika zastupljenost droga (utiče na druženje)

Kultura izražavanja

Nema dovoljno parkova.

Biblioteka

Materijalno stanje utiče na druženje.

Ne postoji odgovarajuće mesto za izlazak.

Izlasci su skupi.

Druženje zavisi od obrazovanja.

Dosta nepismenih

Loši materijalni uslovi su veća motivacija za obrazovanje.

Loš način prihvatanja obrazovanja.

Loši učenici ometaju nastavu.

Male plate profesora utiču na njihovo ponašanje prema učenicima.

Putovanja nedostaju.

Mali stanovi sa velikim porodicama (brojčano)

Loši uslovi stanovanja

Odeća i obuća se retko kupuju.

Nezdravi prehrambeni proizvodi

Mehanizmi borbe sa problemima:

Prilagodili smo se uslovima.

Uzimamo knjige od starije generacije.
Ne idemo u WC u školi jer je prljav.
Bunimo se zbog korupcije.
Morali smo da uzimamo privatne časove.
Postoje i druge popularnosti: zdravlje, učenje, prijatelji i porodica.
Zabrana roditelja da se družim sa narkomanima
Sport; izlasci na mesta gde nema narkomana
Prijatelji, poznanici (nisu u tome)
Sopstvena razmišljanja o budućnosti, porodici
IGRAJ ZA ŽIVOT, DROGA NE, njihova iskustva
– niko nije pokušao da prestane
Fizički i psihički izgled narkomana
Emisije i filmovi na TV-u
Roditelji, vaspitanje, verovanje u roditelje i njihovo razmišljanje

Uzroci manifestacija siromaštva:

Deca su izdvojila određene grupe problema koje su oni percipirali kao najizraženije u ovom trenutku i govorila o onome što ih po njihovom mišljenju uzrokuje.

Nema dovoljno sredstava, uslova i ljubaznosti osoblja u zdravstvu:

Nema dovoljno uslova u zdravstvu zato što nema dovoljno odgovarajućih vozila za prevoz, a to je zato što nema sredstava za nabavku novih vozila zbog malog budžeta.

Nema dovoljno ljubaznosti osoblja zbog nervoze lekara. Lekari su nervozni zbog nedostatka sredstava za rad, ličnih problema, zato što dolaze autobusima u kojima ih gaze, jer su im male plate i nemaju svoja vozila, pa dolaze autobusima. Lekari su nervozni i zato što je gužva na poslu, jer ima mnogo pacijenata, a to je zbog loših uslova za grejanje zimi. Do loših uslova za grejanje dovodi nedovoljno sredstava za ogrev, jer ljudi nemaju dovoljno novca za sredstva za život zbog malih plata i nedostatka posla, a to je sve zbog siromašne države.

Nema dovoljno sredstava i uslova u zdravstvu jer nema dovoljno novca za lekove, a to je zato što je mali budžet.

Nema dovoljno ljubaznosti osoblja zato što lekarima ne odgovaraju uslovi rada pa su neljubazni, do toga dovode neredovne plate, nedostatak sredstava za rad i to što država nema dovoljno novca za redovne plate, a uzrok toga je siromašna država.

Nema dovoljno sredstava, uslova i ljubaznosti osoblja u zdravstvu zbog malog budžeta. Budžet je mali zato što je država siromašna i zato što je veliki uvoz a mali izvoz proizvoda, a razlog za to je što nemamo kvalitetne proizvode za izvoz. Država je siromašna zbog ratova, zato što su bile velike inflacije i zato što je nerazvijen turizam, a to je zato što nemaju odgovarajuće aranžmane da ponude stranim turistima. Do ratova je došlo zbog neslaganja zemalja bivše Jugoslavije, a posledica ratova su siromašne porodice koje su u ratovima izgubile članove koji su ih izdržavali.

Loše zdravlje, loše usluge:

Uzrok lošeg zdravlja je narkomanija, zato što drogu koristi omladina čiji su roditelji dobro ekonomski situirani. Na uzimanje droge utiče i loše društvo. Mladi drogu uzimaju zbog problema, a problem se ne rešava. Mladi uzimaju drogu jer misle da je drogiranje vrsta luksuza koji ne može svako da priušti, a znaju da je to loše. Uzimaju drogu zato što se osećaju prihvaćeniji u društvu u kom se kreću, pa čak ljudi koji nemaju novac žrtvuju svoju porodicu i svoje zdravlje, sve po cenu ugleda u društvu.

Uzrok lošeg zdravlja je ljudska nehigijena i loši zdravstveni uslovi.

Uzrok lošeg zdravlja je tehnički neispravna voda jer se prelazi na gradski vodovod, a loša je i vodovodna mreža, cevi su stare i neispravne. Vodovodna mreža je loša zbog lenjosti i nepažnje radnika u vodovodu, a oni su takvi jer nisu stimulisani platama, s tim da je posao jako odgovoran, jer neispravnost vodovodnih cevi utiče na zdravlje građana.

Uzrok lošeg zdravlja je manjak domova zdravlja, zato što se nema para.

Uzrok lošeg zdravlja i loših usluga je neljubaznost lekara a oni su neljubazni zato što su im male plate, a mnogo je nesreća (saobraćajnih).

Uzrok lošeg zdravlja i loših usluga je ljudska nepažnja. Uzroci ljudske nepažnje su loše vaspitanje i loša kultura. Uzroci lošeg vaspitanja su nedovoljno slušanje roditelja, braće i sestara. Uzrok lošeg vaspitanja su i loši roditelji, zato što su oni sami imali loše detinjstvo i zato što su zauzeti poslom, pa malo pažnje posvećuju deci. Uzroci loše kulture su loši učenici, što ne slušamo profesore, i loše obrazovanje zato što nisu zainteresovani – pretežno učenici.

Uzrok lošeg zdravlja i loših usluga je manjak radnog vremena i duge pauze.

Uzroci lošeg zdravlja i loših usluga su neplaćeni računi. Računi su neplaćeni zato što se nema para i što je propala država, a uzrok toga su zatvorene banke, što svi upravljaju državom, što je Nataša Mičić predsednik i što je slaba vlast države. Slaba vlast države je zbog krađa para od države, zbog predsednika države, zato što svi koji su na vlasti rade za svoj interes – državom upravljaju svi i niko! Uzroci toga su korupcija i manjak policajaca na ulicama.

Veliki broj narkomana:

U kauzalnoj vezi su bili odgovori:

Društvo; nagovaranje; čiji su uzroci: popularno je družiti se sa njima, biti u njihovom okruženju; popularno je biti devojka narkomana; grupna pripadnost; postoje mesta gde ima droge; treba imati više kontrole na tim mestima; znatiželja.

Previše novca; znatiželja

Manjak novca; uvoz hrane iz drugih zemalja; niske cene poljoprivrednih proizvoda; neredovno primanje plata; gubitak posla roditelja; krađa; porezi (država nam uzima novac).

Porodični problemi; razvodi brakova; razočaranje; nedostatak roditeljske ljubavi i pažnje; porodično vaspitanje.

Manjak sportskih terena ili nekih drugih važnih zbivanja za mlade; ljudima koji vode državu je važnije da imamo oružje nego sportske terene, igrališta, zelene površine, zato što oni tako

zarađuju; deca čiji su roditelji na vrhu vlasti mogu sebi priuštiti sve, pa i previše; previše novca; znatiželja.

Problematične porodice. Uzroci problematičnih porodica su svađe roditelja, zlostavljanje dece i alkoholizam roditelja. Uzroci alkoholizma roditelja su poslovni problemi. Ti problemi nastaju zbog neprimanja plata na vreme i niskih plata, a uzrok toga je propadanje preduzeća. Preduzeća propadaju zbog kriminala u državi i zato što su lopovi na vlasti. To je razlog što se država ne brine dovoljno o siromašnima, već ljudi na vlasti gledaju samo svoje interese.

Sipanje droga u piće u kafićima. To rade da bi navukli nove kupce zavisnike i zato što nema dovoljno kontrole po kafićima.

Rasturanje droge, kao i lakši pristup drogama. Lakšem pristupu droga doprinosi više dilera i više narkomana, što je takođe međusobno povezano. Više dilera postoji zato što država ne vodi dovoljno računa. Država ne vodi dovoljno računa zato što jure Legiju, nemaju vremena za ostalo, zato što ima puno obaveza za nevažne stvari i zato što su na vlasti narkomani.

Nedovoljno novca za normalan život:

Nedovoljno je novca za normalan život zato što su male plate. Plate su male zato što poslodavci odlučuju koliko je radnicima potrebno za život i zato što su nepovoljni uslovi rada, a to je zbog većine firmi koje su privatizovane. Nepovoljni uslovi rada utiču na pogoršanje zdravlja, a male plate na nedovoljno novca za putovanja i izlete, kao i nedovoljno novca da se ide na posao kolima, a Lasta ili GSP idu na svaki jedan čas.

Nedovoljno je novca za normalan život zato što u državnim i društvenim institucijama možda postoje, a možda i ne postoje kriterijumi po kojima se određuju plate, što dovodi do toga da poslodavci odlučuju o tome koliko je radnicima potrebno za život.

Nedovoljno je novca za normalan život zato što su visoke cene hrane, što utiče na slabiju hranu (i da se kupuje hrana u privatnim prodavnicama), jer cene su niže u privatnim prodavnicama, ali se ne zna da li su sveže namirnice. A do toga dolazi zbog potkupljivanja državnih inspektora, jer još uvek u ovoj državi postoje državni lopovi.

Nedovoljno je novca za normalan život zbog visokih cena školarina i knjiga, što utiče na manje obrazovanje u zemlji, a cene su visoke zato što još uvek u ovoj državi postoje državni lopovi.

Zbog nedovoljno novca za normalan život smanjuje se populacija jer se zbog malih plata majke teško odlučuju za drugo dete, a to je tako što su cene dečije garderobe veće nego za odrasle, plus pelene.

Nedovoljno je novca za normalan život zato što su visoke cene stanarine, ako neko živi kao podstanar. Stanarina je visoka zbog malih plata stanodavaca.

Nedovoljno je novca za normalan život zato što su visoke cene struje, telefona, poreza, vode... A to je zato što se cene povećavaju zbog radova na putevima, i ostalo.

Nedovoljno je novca za normalan život zato što su visoke cene kućne hemije: praška, omekšivača, dezinfekcionih sredstava. Visoke cene kućne hemije utiču na manju higijenu kuće i pojavu raznih bolesti.

Neadekvatni uslovi za obrazovanje:

Previše učenika u školi; deca dolaze iz drugih gradova; nemaju uslova da upišu bolje škole; Ministarstvo zahteva mnogo bodova za upis u stručne škole; možda su neka deca bila izbačena iz škole pa su morala da dođu ovde; možda su deca sama kriva što su izbačena iz škole.

Slaba higijena u školi, škola nema finansijskih uslova da obezbedi higijenu; nedovoljan broj učionica; nedovoljan broj svlačionica.

Profesori nemaju razumevanja za učenike; nemaju dovoljno živaca; profesori možda ne žele da znaju probleme dece; možda ih ne zanimaju naši privatni problemi; možda imaju svoje privatne probleme.

Knjige kasne u školu; ištampan je nedovoljan broj knjiga; nisu zainteresovani za razloge zbog čega kasne knjige (profesori); nisu znali dovoljan broj učenika za tu struku (pa zato nema dovoljno knjiga); možda su znali ali se prave ljudi.

Nema dovoljno stručnog kadra; profesori neki nisu završili fakultet; neki od profesora nisu dovoljno obrazovani; profesori se zapošljavaju preko veze; direktor možda ima neku korist od toga (zapošljavanja preko veze).

Šta vide kao rešenja problema u perspektivi:

Ulazak u Evropsku uniju

Pomoć Evropske unije

Povećanje plata, povećanje zaposlenosti

Otvaranje novih radnih mesta

Poboljšanje tehnologije u postojećim fabrikama

Poboljšanje turizma

Razviti državu, ulagati u tehnologiju radi poboljšanja rada

Razvoj poljoprivrede, saobraćaja i ugostiteljstva doprineo bi povećanju budžeta.

Obrazovanje i njegov razvoj doveli bi do veće mogućnosti zapošljavanja i većih plata.

Ulaganje firmi iz inostranstva

Ulaganje države u školstvo

Veće ulaganje u zdravstvo

Manja korupcija ili ako je moguće da je uopšte nema

Da svi imaju umereno slične plate.

Ako se ne zna gde ide novac od građana za struju, vodu, bar da se smanje cene.

Da se poboljša kultura građana – da se ne baca smeće po ulici, po bioskopima, školskim dvorištima, da se ne piše po zidovima.

Da se iskoreni droga jer dosta novca ide u ruke dilerima i njihovim poslodavcima.

Da se poboljša stanje na putevima, jer dosta novca ide na popravku kola.

Da se smanje školarine na fakultetima i u srednjim školama, jer tada bismo imali više obrazovanih građana i imali bismo mogućnosti da oživimo firme koje više nisu u funkciji.

Da cene namirnica budu primerene našem "džepu".

Da se prekine sa atentatima.

Na kraju da dobijemo predsednika koji će doneti sve odluke.

Šta vide kao potencijalne smetnje:

Kriminal

Druge države mogu da se suprotstave našem ulasku u EU.

Nedovoljna pomoć od EU

Neko može da uzme pare koje dobijemo od EU i da ode.

Ne možemo da iskoristimo dobijeni novac za razvoj države jer nemamo plan.

Nema odgovarajućih objekata za razvoj ugostiteljstva.

Prirodne nepogode utiču na razvoj poljoprivrede.

Visoka školarina pojedinaca ometa njegovo obrazovanje.

Stalne političke nesuglasice

Novac koji ide u nepoznate ruke

Stalni atentati na uglednije ljude (visokoobrazovane)

Uništavanje državne i privatne imovine

Razna pljačkanja – banaka, pošti, zlatara...

Povećane cene: hleba, mleka, žitarica...

Rušenje zgrada koje nemaju dozvolu za gradnju – samim tim nekom oduzimamo dom.

Oduzimanje raznih prava građanima – ako nemaš da platiš porez, oni ti plac oduzmu.

Povećana korupcija

Iskorišćavanje radnika – maksimalno za minimalne plate

Školarine su skupe – manje smo obrazovani.

Zatvorene su firme koje bi mogle da poboljšaju naše materijalno i ekonomsko stanje.

Roditelji kao najveće probleme vide:

Nema sportskih dešavanja.

Nema kulturnih dešavanja.

Deca su nezaštićena od strane države.

Romska naselja niko ne obilazi.

Nema bazena.

Nema igrališta.

Nema sportske sale

Socijalne službe stoje kao problem.

Deca nisu zvanično evidentirana, socijalni radnici ne dolaze ni u školu ni u kuću.

Zvečanska je rešavala probleme, opštinama su prešla u nadležnost pitanja hraniteljstva.

Najviše vremena deca provode kod kuće.

Ne radi "Familija". (lokalna NVO)

Nema bioskopa.

Put do škole je zemljani.

Velika udaljenost prodavnice

Nema školske kuhinje.

Voda (nema vodovoda, neka domaćinstva nemaju bunare, u nekima voda nije ispravna)

Nema specijalnih odeljenja.

Nezainteresovanost nastavnika za rekreativnu nastavu

Nepostojanje biblioteke (samo u Barajevu)

Neograđeno dvorište

Nema kontejnera za smeće.

Ne postoji slobodan izbor za pohađanje škole od V razreda. (moraju po mestu stanovanja)

Nema školskog terena.

Nema vode u školi.

Deca su primorana da uče ruski zbog nedostatka profesorskog kadra.

Nesređen školski WC

Roditelji ne učestvuju u odlučivanju o školskim pitanjima.

Ne radi sanitarni čvor.

Deca nemaju zdravstvene knjižice.

Nema zubara.

Nema laboratorije.

Veliki broj stomačnih oboljenja i bubrežnih (pesak, kamen u bubregu, žučna kesa).

Deci nije dozvoljeno da se leče u Barajevu.
Ne izdaju se recepti za lekove vikendom.
Nema hitne službe.
Nema apoteka.
Nema pedijatra u Beljini.
Potrebna je pomoć izbegloj i raseljenoj deci.
Skupa autobuska karta
Izbegla i raseljena deca nemaju status i dokumenta.
Postoji samo jedan prevoznik koji drži monopol.
Nema đaćkog prevoza.
Putovanje do Barajeva (12 km) traje 1,30h.
Deca se igraju na ulici i na neuređenim terenima.
Ugrožena je bezbednost dece zbog nepostojanja odgovarajuće ograde u školi.
Problemi sa lekovima – u državnim apotekama nema svih lekova, u privatnim ima, ali su skupi.
Postoji velika nehygijena u Domu zdravlja.
Moramo da idemo u Beograd po lekove da ne bismo kupovali lekove u privatnim apotekama, a prevoz je isto skup.
Vlada protekcija kod doktora i sestara.
Deca su ugrožena, kola se parkiraju na zelenim površinama jer nema parkinga.

Uzroci siromaštva:

Nemotivisanost ljudi
Male plate
Loši uslovi rada lekara
Nedostatak opreme za dijagnostiku bolesti
Nemanje tolerancije prema izbeglicama
Nedovoljna kontrola nadležnih
Opština ne organizuje kulturne manifestacije na području mesne zajednice Beljina, gde bi naša deca mogla da se okupljaju.
Udaljenost mesne zajednice od opštine (istakli kao najveći problem i uzrok)

Opština nema motivaciju da ulaže u MZ Manić (putevi, voda, sportska igrališta, državna prodavnica i Dom kulture).

Sadržaji koji sada nedostaju su ranije postojali (Dom kulture uništen, sportski tereni).

Loše organizacije i nezainteresovanost socijalne službe

Prebacivanje odgovornosti sa jednih na druge

Nebriga opštine o našoj mesnoj zajednici koja je najmanja i najugroženija (zbog malog broja glasačkog tela im nismo zanimljivi)

Posledice rata

Jedan kilogram đubriva skuplji nego jedan kilogram pšenice

PKB ne radi.

Seljaci nisu regresirani od države.

Loša saradnja škole i komunalnih službi opštine

Matična škola ne obraća pažnju na područna odeljenja.

Opština nema novca za sređivanje školskih terena, dvorišta.

Na školskim savetima se ništa ne rešava, a već šest meseci nijedan savet nije održan.

Nerad socijalnih službi

Romski roditelji ne vode računa da li deca redovno pohađaju školu.

Romski roditelji nisu zainteresovani za dešavanja u školi.

Postoji pojava isključivanja među decom (romska deca se izdvajaju od ostale).

Komesarijat za izbeglice više ne pomaže.

Ne rešavaju se naši problemi, zato što su neorganizovani oko pomoći – "Snalazite se sami".

Niko od stanodavaca neće da primi velike porodice na stanovanje; s druge strane, ima stanova u vlasništvu države koji se ne koriste, dok ljudi nemaju osnovni smeštaj.

Moguća rešenja roditelji su identifikovali kroz definisanje uloge različitih aktera:

	OPŠTINA	REPUBLIKA – da imamo predsednika	MINISTARSTVO	SOC. SLUŽBE	SAMI RODITELJI	DONATORI	ŠKOLA	MEDIJI
ZDRAVLJE	<p>Prebacivanje kartona u DZ Barajevo</p> <p>Nadzorni organi</p> <p>Uvođenje discipline u DZ</p>	<p>Uvođenje vode</p> <p>Nadzorni organi</p>	<p>Prebacivanje kartona u Barajevo</p> <p>Adekvatni uslovi u DZ u Beljini</p> <p>Nadzorni organi</p>	<p>Obilazak mesne zajednice</p> <p>Pritisak na ostale službe</p>	<p>Peticije</p> <p>Zahtevi u odnosu na službe</p>	<p>Ulaganje novca u zdravstvo</p>	<p>Vršiti pritisak na ostale službe</p>	<p>Kampanja</p>
OBRAZOVANJE	<p>Ulaganje novca</p> <p>Davanje predloga</p> <p>Napuniti bazen vodom</p>	<p>Renoviranje Doma kulture u fiskulturnu salu i kulturni objekat</p>	<p>Finansije</p> <p>Centralno grejanje</p> <p>Prijem adekvatnog kadra</p>	<p>–</p>	<p>Pomoć u preuređenju Doma kulture</p> <p>Inicijativa roditelja</p>	<p>Preuređivanje Doma kulture</p> <p>Nabavka sredstava i rekvizita</p> <p>Donacije</p>	<p>Prijem adekvatnih kadrova</p> <p>Popravka ograde i poljskog WC-a u školi (Manić)</p> <p>Nabavka potrebnih sredstava za rad</p> <p>Izgradnja fiskulturne sale (u školi u Beljini)</p>	<p>Kampanja</p>
MAT. EKON. ASPEKT	<p>Veća briga (iako smo malo glasačko telo)</p> <p>Državna prodavnica (uvesti)</p> <p>Besplatne autobuske karte za decu vikendom</p>	<p>Smanjiti cene đubriva</p> <p>Povoljni krediti</p> <p>Placevi za izgradnju</p>	<p>Povećati cenzus za dečiji dodatak</p> <p>Regresiranje poljoprivrednika</p>	<p>Obilazak soc. ugroženih domaćinstava</p> <p>Tražiti pomoć od ostalih službi</p>	<p>Sami se snalaze</p>	<p>Donacije</p>	<p>–</p>	<p>Kampanja</p>
SOC. ASPEKT	<p>Komunalna služba</p> <p>Poboljšanje prevoza</p> <p>Poseban dački autobus</p> <p>Opravka puteva</p> <p>Popravka elektromreže</p>	<p>Uvođenje vodovoda</p> <p>Da nam obezbede bezbedan povratak</p>	<p>Postaviti tel. govornicu</p> <p>Proširenje tel. centrale</p> <p>Jednak tretman za svu decu</p>	<p>Proširenje tel. centrale</p> <p>Jednak tretman sve dece</p>	<p>Iskorenjivanje korupcije (promena mentaliteta)</p> <p>Inicijativa roditelja</p>	<p>Donacije</p>	<p>–</p>	<p>Kampanja</p> <p>Snimanje situacije snabdevanja vodom</p>

PRILOG 2

KRITERIJUMI ZA IZBOR I LIČNA KARTA LOKALNIH PARTNERSKIH ORGANIZACIJA

Kriterijumi za izbor koordinatora projekta:

Sposobnost da se koordiniraju ostale NVO

Iskustvo sa UNICEF-ovim procedurama

Kapaciteti organizacije za preuzimanje vodeće uloge

Najmanje tri člana organizacije koji su obučeni za primenu participativnih tehnika

Iskustvo u radu sa decom i mladima (naročito sa najugroženijim kategorijama)

Poznavanje koncepta Dečijih prava

Osnovno poznavanje koncepta i procesa izrade strategije za borbu protiv siromaštva

Kontakt i povezanost sa lokalnim institucijama i relevantnim pojedincima na lokalnom nivou

Kapaciteti organizacije za rad na terenu

Sposobnost organizacije da u istraživački proces uključi saradnike u skladu sa ciljnim grupama koje se istražuju

“SNAGA PRIJATELJSTVA” – AMITY – BEOGRAD

NVO “Snaga prijateljstva” – Amity je domaća nevladina socijalno-humanitarna organizacija, osnovana 1999. godine sa ciljem delovanja stručnjaka na zaštiti prava i poboljšanju kvaliteta života ugroženih, marginalizovanih i diskriminisanih pojedinaca, porodica i grupa širom Srbije. Amity okuplja više od 100 visokostručnih saradnika različitih specijalnosti (socijalni radnici, psiholozi, lekari, pedagozi, pravnici...) i 50 obučenih volontera.

Realizuje programe informativne, psiho-socijalne, edukativne i pravne podrške u skladu sa humanitarnim

principima i principima zaštite ljudskih prava. Deca i žene su u posebnom fokusu pažnje Amity-ja. Kroz svoje brojne projekte, pružamo podršku za više od 20.000 korisnika širom Srbije, od kojih su preko 5.500 deca i oko 10.000 žene. U radu sa decom i njihovim porodicama uvek polazimo sa stanovišta primene Konvencije o pravima deteta, trudeći se da obezbedimo najbolji interes deteta, uz njihovo učešće u formulisanju sopstvenih problema i angažovanju na ublažavanju, odnosno rešavanju istih.

Kriterijumi za izbor organizacija koje su realizovale projekat:

Najmanje tri člana organizacije koji su obučeni za primenu participativnih tehnika

Iskustvo u radu sa decom i mladima (naročito sa najugroženijim kategorijama)

Poznavanje koncepta Dečijih prava

Osnovno poznavanje koncepta i procesa izrade strategije za borbu protiv siromaštva

Kontakt i povezanost sa lokalnim institucijama i relevantnim pojedincima na lokalnom nivou

Kapaciteti organizacije za rad na terenu

Sposobnost organizacije da u istraživački proces uključi saradnike u skladu sa ciljnim grupama koje se istražuju

NOVOSADSKI HUMANITARNI CENTAR (NSHC) – NOVI SAD

Novosadski humanitarni centar (NSHC) je domaća nevladina neprofitna i dobrotvorna organizacija, osnovana 1998. godine sa ciljem da u kriznoj situaciji obezbedi pomoć svim ljudima u nevolji,

te da humanizuje i podstiče razvoj lokalne zajednice i regiona.

Socijalno-humanitarni i obrazovni programi NSHC-a okrenuti su ugroženim i marginalizovanim grupama: izbeglicama i raseljenim licima, starim osobama, Romima, beskućnicima, obespravljenima i siromašnima. Svakog meseca pružamo besplatne psiho-socijalne, zdravstvene i obrazovne usluge za preko 8.000 korisnika. NSHC takođe podržava zdravstvene, socijalne i obrazovne institucije, te vladine i nevladine organizacije.

ASOCIJACIJA ZA RAZVOJ DUHA I INTELEKTA (ARDI) – BEOGRAD

Asocijacija za razvoj duha i intelekta (ARDI) je registrovana 28. 12. 2000. godine u Saveznom ministarstvu pravde kao nestranačka, neprofitna i nevladina organizacija. Asocijacija okuplja mlade stručnjake različitih profila, veliki broj volontera i ostvaruje partnerstvo sa eminentnim stručnjacima.

Naša misija je razvoj duha i intelekta pojedinaca ili grupa putem rada na polju obrazovanja i psiho-socijalnog sazrevanja u cilju poboljšanja kvaliteta življenja.

Asocijacija za razvoj duha i intelekta – ARDI – svojim je dosadašnjim aktivnostima stekla značajno iskustvo u radu sa decom i mladima, kroz niz razvojnih programa i programa psiho-socijalne podrške. Kako su deca i mladi bez roditeljskog staranja i deca i mladi romske nacionalnosti prioritetne grupe u našem radu, realizovano je niz istraživanja u cilju identifikovanja njihovih realnih potreba i adekvatne metodologije rada, a uz njihovo aktivno učešće u svim fazama procesa.

Od samog osnivanja ARDI je angažovana na polju smanjenja siromaštva, kao članica mreže "Srbija bez siromaštva" fokusirana na jačanje dijaloga između Vlade i civilnog društva, na aktivnosti uključivanja civilnog društva, građana i siromašnih u procese smanjivanja siromaštva i *Strategije za smanjenje siromaštva*. Pored toga, ARDI postiže značajne rezultate koristeći participativni metod u identifikovanju mehanizama, koji aktivno uključuju civilno društvo u

proces *Strategije za smanjenje siromaštva* na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

SVETIONIK – LOZNICA

Udruženje građana Svetionik osnovano je u leto 2000. godine kao neprofitno, nestranačko, nevladino udruženje čiji su ciljevi – činiti život lakšim osetljivim i ugroženim kategorijama stanovništva (deca, žene, invalidi, izbeglice, stari...), pružati im psiho-socijalnu podršku, humanitarnu pomoć i podržavati njihov aktivizam; afirmacija žena i poboljšanje njihovog položaja u društvu; borba protiv svih vrsta nasilja; preventivni psihološki i socio-edukativni rad u lokalnoj sredini te doprinos razvoju civilnog društva i građanske odgovornosti.

Uz podršku CRS-a, UNDP-a i CIDA skupa sa još dvadeset NVO iz cele Srbije u okviru mreže NVO "Srbija bez siromaštva", realizovali smo projekat "Uključivanje civilnog društva u smanjenje siromaštva" a sada sprovodimo projekat "SSS među građanima Srbije" sa ciljem obezbeđivanja kvalitetnog dijaloga između Vlade i civilnog društva (građana), pronalaženja najadekvatnijih mehanizama za taj proces i pokušaja institucionalizacije procesa.

Svetionik je aktivni član mreže "Srbija bez siromaštva", mreže organizacija koje za cilj imaju borbu protiv zanemarivanja i zlostavljanja dece i mreže NVO Mačvanskog regiona.

TIMOČKI KLUB – KNJAŽEVAC

Timočki klub radi od 1997. godine na prostoru Timočke krajine, sa misijom podizanja održivog i ekološki bezbednog socijalnog i ekonomskog razvoja Timočke krajine, uz unapređenje životnih uslova za njihove stanovnike.

Timočki klub ima 134 člana i više od 40 volontera. Aktivnosti su usmerene u četiri pravca:

- Psiho-socijalna pomoć i podrška
- Zaštita i unapređenje ljudskih prava
- Razvoj lokalne zajednice
- Prekogranična saradnja

Do sada je uspešno realizovano više od 70 projekata, uz podršku međunarodnih fondacija i lokalnih donatora.

Timočki klub je član timočke i jugoistočne mreže "Srbija bez siromaštva", Grčke humanitarne razvojne mreže i SEE RAN međunarodne mreže.

CENTAR ZA PRAVA MANJINA – BEOGRAD

Centar za prava manjina osnovan je u aprilu 2001. godine u Beogradu, sa namerom da nadzire, istražuje i izveštava o povredama prava Roma, pruži pravnu pomoć i razvija multikulturno društvo.

HORIZONTI – ČAČAK

Horizonti su osnovani 1999. godine u Čačku, kao domaća, nevladina, nepolitička organizacija. Članovi organizacije su stručnjaci različitih profila i interesovanja.

Misija naše organizacije jeste pružanje psiho-socijalne podrške stanovništvu svih uzrasta i kategorija. Mobilni timovi, čiji su članovi stručnjaci u oblasti humanističkih nauka, svakodnevno na terenu i u svojoj lokalnoj zajednici rade na identifikovanju, pružanju podrške i praćenju slučajeva dece, porodica ili ugroženih pojedinaca (u okviru projekata "Mobilni timovi za dečiju zaštitu" pod pokroviteljstvom UNICEF-a i "Mreža mobilnih timova za pomoć najugroženijim pojedincima" pod pokroviteljstvom UNHCR-a).

U Čačku je osnovan Centar za decu, mlade i porodicu "Oaza" (pod pokroviteljstvom organizacije *Save the Children*), sa aktivnostima igraoničarskog, radioničarskog i savetodavnog tipa, usklađenih sa potrebama i pravima korisnika.

Horizonti su realizovali i projekte u saradnji sa IOCC (Kućna nega za pacijente korisnike usluga Službe kućnog lečenja), MSF (Higijenski projekti u KC), Premiere Urgence (Pokretna pedagoška kutija),

DRC, ACIDI VOCA (US Aid)... Pod pokroviteljstvom Fonda za socijalne inovacije, a u saradnji sa CzSR Čačak realizovaće se "Projekat podrške samohranim roditeljima i njihovoj deci".

SUNCE – KRAGUJEVAC

Sunce je nevladino, neprofitno, socio-humanitarno udruženje građana osnovano 1994. godine u Kragujevcu. U proteklih devet godina projektima ove NVO bilo je obuhvaćeno više od 25.000 korisnika u Srbiji, uglavnom dece, starih lica i izbeglica. Najznačajniji projekat u 2003. godini je: "Mreža mobilnih timova za pomoć najugroženijim pojedincima" – ovaj Projekat NVO Sunce realizuje kao izvršni partner Amity-ja i UNHCR-a. Korisnici projekta su izbeglice i interno raseljena lica, a realizuje ga 10 ekspertskih timova koje čine psiholozi i socijalni radnici. Projekat "Mreža mobilnih timova za zaštitu dece" – NVO Sunce realizuje kao izvršni partner JEN-a i UNICEF-a. Projektne aktivnosti realizuju dva ekspertska tima koje čine psiholozi i pedagozi. U 2004. godini NVO Sunce planira da nastavi projekte pomoći izbeglim i raseljenim licima, projekat dečije zaštite i da započne sa projektom socijalne integracije starih lica.

URBAN IN – NOVI PAZAR

Urban In je nevladina, nestranačka i neprofitna organizacija koja je osnovana u maju 1998. godine. Kroz obrazovne, kulturne i psiho-socijalne programe, bavi se edukacijom građana Novog Pazara i Sandžaka da grade otvoreno, demokratsko, građansko društvo i da u njemu aktivno učestvuju.

Naši sadašnji projekti su: Živeti zajedno, Regionalni Centar za razvoj neprofitnog sektora Sandžaka, Edukacija za civilno društvo u Sandžaku, Žene aktivistkinje – Iskorak preko granica, Community Based Rehabilitation Program – facilitacija redovnih sastanaka stejkholdera iz lokalne zajednice.

PRILOG 3

SPISAK ISTRAŽIVAČA I SARADNIKA

R. br.	NAZIV ORGANIZACIJE	ISTRAŽIVAČ	SARADNIK
1	NVO Svetionik Loznica	Aleksandra Gajić Rada Sekulić Ljiljana Marković	Željka Janković Snežana Ignjatović Svetlana Blagojević
2	NVO Centar za prava manjina Beograd	Marija Demić Maja Saitović Emil Jašarević	Dušanka Nocić Ajša Saitović Oliver Saitović
3	NVO Novosadski humanitarni centar Novi Sad	Branka Kresoja Čila Stojanović Vesna Kuzminac	Marija Milidrag Nenad Opačić Radoslava Đorđević
4	NVO Sunce Kragujevac	Sladana Milošević Kristina Dulić Lela Veljković	Vlada Jovanović Jasmina Numić Marina Milosavljević
5	NVO Horizonti Čačak	Vesna Kovačević Nataša Milenković Jakupi Seljami	Amet Arifi Milka Milanović Darinka Spirić
6	NVO Asocijacija za razvoj duha i intelekta Beograd	Snežana Stanković Neda Mirilović Petar Arbutina	Aleksandra Radmilović Živorad Đorđević Damir Milutinović
7	NVO Timočki klub Knjaževac	Slavica Ćirković Sladana Milutinović Staniša Kostadinović	Mladen Milutinović Mara Ćirković Tanja Petrović
8	NVO Urban In Novi Pazar	Bisera Spasović Suada Imamović Safet Trtovac	Edin Batilović Dragana Tomić Seada Skrijelj
9	NVO Snaga prijateljstva – Amity – <i>Koordinator Projekta</i> Beograd	Mr Nadežda Satarić, dipl. soc. radnik, supervizor Vesna Vićentijević, dipl. pedagog, supervizor Sanja Dragić, dipl. psiholog, supervizor Miljka Brusin, dipl. ecc, finansijski asistent Branislav Milutinović, administrativni asistent Vlade Satarić, logistička podrška	

PRILOG 4

OBUKA ZA PRIMENU PARTICIPATIVNOG ISTRAŽIVANJA

Obuka za participativno istraživanje siromaštva dece u Srbiji održana je od 22. do 26. jula 2003. godine na Zlatoboru.

Cilj je bio:

Razviti kapacitete lokalnih nevladinih organizacija za realizaciju participativnog istraživanja siromaštva dece

Očekivani rezultati:

Osnovni koncept i metodologija participativnog istraživanja usvojeni

Razvijen akcioni plan za istraživanje u izabranim opštinama Srbije

Na obuci je učestvovalo po tri predstavnika lokalnih partnerskih organizacija:

NVO AMITY

NVO ARDI

NVO Horizonti

NVO Sunce

NVO Centar za prava manjina

NVO Urban In

NVO Svetionik

NVO Timočki klub

NVO Novosadski humanitarni centar

Rezultati:

Učesnici su napravili listu manifestacija i kriterijume za definisanje određenih aspekata deprivacije.

Učesnici su definisali potencijalne izvore podataka na lokalnom i nacionalnom nivou.

Učesnici su upoznati sa participativnim pristupom, njegovim karakteristikama, vrlinama i manama.

Učesnici su upoznati sa pojmom i elementima participativnog istraživanja.

Učesnicima su prezentovane participativne istraživačke tehnike.

Učesnici su realizovali participativno pilot istraživanje.

Analizirane su snage i slabosti svih participativnih tehnika i mogućnosti za primenu u daljem radu.

Analizirane su naučene lekcije iz pilot istraživanja.

Tokom druge nedelje obuke istraživači su uključili i edukovali po tri saradnika u opštinama u kojima je realizovano istraživanje. Saradnici su angažovani u skladu sa potrebama i ciljnim grupama koje su bile uključene u istraživanje.

Istraživači i saradnici realizovali su u okviru ove faze treninga pilot istraživanje u opštinama koje su odabrane za istraživanje. Evaluacija pilot istraživanja predstavljala je osnovu za pripremu akcionih planova za realizaciju istraživanja.

PRILOG 5

KRITERIJUMI ZA SELEKCIJU PORODICA I DECE

ASPEKT	KRITERIJUM	ŠTIKLIRATI	KOMENTARI
OBRAZOVNI KRITERIJUMI			
Dete nije obuhvaćeno predškolskim obrazovanjem	1. Dete staro 3–6 godina, a ne pohađa nijedan oblik predškolske nastave		
Dete ne ide u školu	2. Dete staro 7 do 18 godina, a ne ide u školu		
Mogući razlozi	U porodici ne postoji dovoljno finansijskih sredstava za oblačenje dece i kupovanje knjiga		
	Najbliža obrazovna institucija udaljena više od 45 minuta putovanja prevoznim sredstvom ili hodom		
	Nijedan od roditelja nema završenu osnovnu školu		
	Dete ne poznaje jezik na kojem se izvodi nastava u školi koja je dostupna		
	Drugo (navesti)		
ZDRAVSTVENI KRITERIJUMI			
Članovi porodice nisu obuhvaćeni zdravstvenom zaštitom	3. Dete/članovi porodice ne koriste usluge zdravstvene zaštite		
Mogući razlozi	Nemaju zdravstvenu knjižicu		
	Udaljenost najbliže zdravstvene institucije veća od 45 minuta		
	Nedostatak novca za participaciju prilikom pregleda i/ili za nabavku lekova		
	Ne smatraju da je zdravstvena zaštita važna/potrebna		
	Drugo		
Zdravstveno ugroženi /pod rizikom	4. Loše zdravstveno stanje nekog od članova porodice		
Mogući razlozi	Zdravstveno stanje deteta:		
	Dete je pri rođenju bilo teško manje od 2,500 kg		
	Smetnje u psiho-fizičkom razvoju, dijagnostikovane od strane lekara ili po izjavi roditelja		
	Zaostajanje u fizičkom razvoju deteta – visina značajno niža u odnosu na decu istog uzrasta		
	Zdravstveno stanje odraslih:		
	Jedan ili više teških hroničnih bolesnika/invalida kojima je potrebna svakodnevna nega i lekovi		
	Drugo		

ASPEKT	KRITERIJUM	ŠTIKLIRATI	KOMENTARI
EKONOMSKI / MATERIJALNI KRITERIJUMI			
Niski prihodi	5. Visina ukupnih prihoda domaćinstva manja od 5.680 dinara		
Korisnici MOP-a	6. Domaćinstvo je korisnik materijalnog obezbeđenja porodice		
Nerešeno stambeno pitanje	7. Manje od 3 m² po članu domaćinstva		
Neadekvatni uslovi stanovanja	8. Članovi domaćinstva žive u neadekvatnim uslovima		
Mogući razlozi	Nema pristup pijaćoj vodi (udaljenost veća od 30 minuta)		
	Pod je od betona/zemlje		
	Nema grejanja		
	Nema struje		
Drugo			
Nerazvijena infrastruktura	9. Nerazvijena infrastruktura u naselju u kojem žive		
Mogući razlozi	Nema struje		
	Nema puta (od tvrde podloge/asfalta)		
	Nema telefona, kanalizacije/organizovanog odnošenja smeća (sva tri zajedno)		
	Drugo		
SOCIJALNI KRITERIJUMI			
Socijalna isključenost zasnovana na etničkim predrasudama	10. Domaćinstvo ne kontaktira sa susedima koji su druge nacionalnosti		
Jezička barijera	11. Članovi domaćinstva govore jezikom kojim ne govore susedi		

Napomena za istraživače

Na listi je predstavljeno i masnim slovima obeleženo 11 kriterijuma za izbor dece/porodica u fokus grupe. štiklirati na listi sve aspekte koji se odnose na određenu porodicu, ali dovoljno je da jedan od ovih kriterijuma bude ispunjen pa da se porodica i deca selektuju za fokus grupu.

Pri formiranju grupa vodite računa o homogenosti grupa, tako da se recimo formira grupa koja zadovoljava kriterijume obrazovne ili zdravstvene deprivacije. Važno je da ne budu sve grupe selektovane po istom kriterijumu, već da se uzme više kriterijuma u obzir. Npr: jedna grupa – deca koja ne idu u školu; druga grupa – jezička barijera, i sl.

PRILOG 6

MATRICA ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA ZA ANALIZU SITUACIJE

	ODGOVORI	IZVOR PODATAKA	ISTRAŽIVAČI
STATISTIČKI PODACI			
1. Broj stanovnika opštine			
Informacije o tipu naselja			
2. Broj dece u opštini / po uzrastima			
CENTRI ZA SOCIJALNI RAD (direktor, trijažer, socijalni radnici zaduženi za MOP)			
1. Podaci o porodicama korisnicima MOP-a			
2. Podaci o "graničnim slučajevima"			
3. Podaci o samohranim roditeljima			
4. Podaci o deci bez roditeljskog staranja			
5. Podaci o deci u sukobu sa zakonom			
6. Podaci o deci korisnicima tuđe nege i pomoći			
7. Podaci o zlostavljanoj i zanemarenoj deci			
8. Podaci o porodicama sa disfunkcionalnim porodičnim obrascima			
9. Podaci o deci koja su zavisnici (bolesti zavisnosti)			
REPUBLIČKI ZAVOD ZA TRŽIŠTE RADA			
1. Podaci o nezaposlenima u opštini, posebno o nezaposlenim supružnicima sa decom			
2. Podaci o osobama koje su ostale bez posla i naknadno dospele na evidenciju Zavoda			
OPŠTINSKA ORGANIZACIJA CRVENOG KRSTA (sekretar, socijalni radnici)			
1. Podaci o porodicama koje su ugrožene prema njihovoj evidenciji (a koje imaju u svom sastavu decu)			

	ODGOVORI	IZVOR PODATAKA	ISTRAŽIVAČI
KOMESARIJAT ZA IZBEGLICE / UNHCR, NVO...			
1. Broj izbegle i raseljene dece u opštini			
2. Podaci o deci koja su smeštena u kolektivnim centrima			
ZAPOSLENI U OPŠTINSKIM ORGANIMA VLASTI (načelnici raznih delatnosti – obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, opštinski predsednici, potpredsednici ili sekretari)			
1. Podaci o broju vaspitno-obrazovnih ustanova (obdaništa i škola)			
2. Teritorijalna raspoređenost (lociranost) škola i obdaništa			
3. Nivo opremljenosti škola savremenim nastavnim sredstvima, a obdaništa savremenim didaktičkim sredstvima i materijalom			
4. Podaci o postojanju kulturnih ustanova u opštini – dom kulture, bioskop, pozorište, muzej, biblioteka, sa posebnim osvrtom na stanje u selima			
5. Podaci o postojanju i teritorijalnoj raspoređenosti zdravstvenih institucija u opštini (npr. postoje li ambulante u selima)			
6. Podaci o kvalitetu pružanja zdravstvenih usluga – kakav je nivo opremljenosti ovih ustanova, postoji li odgovarajući stručni kadar, posebno u seoskim naseljima			
7. Podaci o postojanju sportskih centara i terena namenjenih rekreativnim aktivnostima dece i mladih			
NVO I UDRUŽENJA			
1. Lista vladinih organizacija i NVO koje se bave decom			
2. Podaci o korisnicima njihovih programa			
3. Istraživanja ili podaci koje su organizacije ili NVO sprovodile o siromaštvu dece			

PRILOG 7

UPITNIK ZA RODITELJE

DEO A – DOMAĆINSTVO						
U OVOM DELU JE NEOPHODNO DA SE NA PITANJA ODGOVARA UZ ASISTENCIJU GLAVE DOMAĆINSTVA ILI OSOBE KOJA VODI DOMAĆINSTVO						
SPISAK ČLANOVA DOMAĆINSTVA (STANUJU U ISTOM STANU I ZAJEDNO SE HRANE)						
R.br.	IME I PREZIME (neobavezno)	NACIONALNOST (upisati šifru za sve ostale članove domaćinstva)	POL	GODINA ROĐENJA	AKTIVNOST (upisati šifru za sve ostale članove domaćinstva)	ŠKOLSKA SPREMA – najviša završena škola (upisati šifru za sve ostale članove domaćinstva)
1		1. Musliman/Bošnjak 2. Srbin 3. Crnogorac 4. Jugosloven 5. Rom 6. Ostalo	1. M / 2. Ž	<input type="text"/>	1. Zaposlen van poljoprivrede 2. Poljoprivrednik 3. Pomažući član 4. Nezaposlen – traži posao 5. Povremeno aktivan 6. Lice sa ličnim prihodom (penzija i sl.) 7. Domaćica 8. Učenik / student 9. Nesposoban za rad 10. Ostali neaktivni	1. Bez školske spreme /nepismen 2. 1-3 razreda osnovne škole 3. 4-7 razreda osnovne škole 4. Osnovno obrazovanje 5. Srednje obrazovanje 6. Više obrazovanje 7. Visoko obrazovanje 8. Nepoznato
2			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
3			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
4			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
5			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
6			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
7			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
8			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
9			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
10			1. M / 2. Ž	<input type="text"/>		
UDALJENOST INSTITUCIJE OD STANA						
	INSTITUCIJA	KILOMETARA		INSTITUCIJA	KILOMETARA	
K1	Ambulanta		K5	Opština		
K2	Dom zdravlja		K6	Obdanište, vrtić		
K3	Bolnica		K7	Osnovna škola		
K4	Apoteka		K8	Srednja škola		
KARAKTERISTIKE DOMAĆINSTVA						
1	BROJ ČLANOVA DOMAĆINSTVA					
2	BROJ ČLANOVA DOMAĆINSTVA MLADIH OD 18 GODINA					
3	PROCENJENA POVRŠINA STANA / KUĆE (U KVADRATNIM METRIMA)					m ²
4	BROJ SOBA U STANU / KUĆI (BEZ KUHINJE)					

KARAKTERISTIKE DOMAĆINSTVA					
5	DA LI STAN / KUĆA RASPOLAŽE	Strujom	DA	NE	
		Telefonom	DA	NE	
		Daljinskim ili etažnim grejanjem	DA	NE	
		WC-om	DA	NE	
		Kupatilom u stanu / kući	DA	NE	
		Vodom za piće u stanu ili dvorištu	DA	NE	
<i>ANKETAR: POPUNJAVA SE SVAKI RED</i>					
6	SMEŠTAJ	Sopstvena kuća	1		
		Sopstveni stan	2		
		Kolektivni centar	3		
		Zajednički (deljeni) stan	4		
		Podstanar / Zakupac stana	5		
<i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>					
7	USLOVI STANOVANJA	Dobri	1		
		Zadovoljavajući	2		
		Loši	3		
<i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>					
8	NAČIN GREJANJA STANA / KUĆE	Centralno – etažno grejanje	1		
		Na struju	2		
		Na čvrsta goriva	3		
		Ostalo	4		
<i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>					
9	DA LI DECA IMAJU SVOJU SOBU ZA SPAVANJE, IGRU, UČENJE?	DA	NE		
10	NAČIN SNABDEVANJA VODOM	Iz vodovoda	1		
		Iz bunara – voda pod kontrolom	2		
		Iz bunara – voda nije pod kontrolom	3		
		Nema vode u stanu / kući	4		
11	KOJA OD SLEDEĆIH TRAJNIH POTROŠNIH DOBARA POSEDUJE VAŠE DOMAĆINSTVO?	Automobil	DA	NE	
		TV u boji	DA	NE	
		Personalni računar	DA	NE	
		Električni šporet	DA	NE	
		Mašina za pranje rublja	DA	NE	
		Bojler	DA	NE	
		Frižider	DA	NE	
		Zamrzivač	DA	NE	
12	U KOJOJ MERI SU U ISHRANI ZASTUPLJENE SLEDEĆE NAMIRNICE?	Žitarice, testenina, brašno	ČESTO	RETKO	SKORO NIKAD
		Mleko i mlečni proizvodi	ČESTO	RETKO	SKORO NIKAD
		Meso, riba, jaja	ČESTO	RETKO	SKORO NIKAD
		Voće i povrće	ČESTO	RETKO	SKORO NIKAD
		Ugljeni hidrati	ČESTO	RETKO	SKORO NIKAD
13	BROJ DNEVNIH OBROKA U DOMAĆINSTVU				
U KOJOJ MERI STE U STANJU DA ZADOVOLJITE SLEDEĆE RASHODE DOMAĆINSTVA?					
1	NOVČANI IZDACI ZA ISHRANU	Kupujemo koliko nam je potrebno	1		
		Kupujemo najmanje moguće	2		
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3		
<i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>					
2	NOVČANI RASHODI ZA ZDRAVSTVENE USLUGE (LEČENJE, KUPOVINA LEKOVA...)	Kupujemo koliko nam je potrebno	1		
		Kupujemo najmanje moguće	2		
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3		
<i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>					

U KOJOJ MERI STE U STANJU DA ZADOVOLJITE SLEDEĆE RASHODE DOMAĆINSTVA?			
3	NOVČANI RASHODI ZA OBRAZOVANJE (KNJIGE, PRIBOR, ŠKOLARINA) <i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>	Kupujemo koliko nam je potrebno	1
		Kupujemo najmanje moguće	2
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3
4	NOVČANI IZDACI ZA NAMEŠTAJ I KUĆNE APARATE <i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>	Kupujemo koliko nam je potrebno	1
		Kupujemo najmanje moguće	2
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3
5	NOVČANI IZDACI ZA IGRAČKE	Kupujemo često	1
		Kupujemo najmanje moguće	2
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3
		Nema dece u domaćinstvu	4
6	NOVČANI RASHODI ZA HIGIJENU I KUĆNU HIGIJENU <i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>	Kupujemo koliko nam je potrebno	1
		Kupujemo najmanje moguće	2
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3
7	NOVČANI RASHODI ZA OBLAČENJE <i>ANKETAR: JEDAN ODGOVOR</i>	Kupujemo koliko nam je potrebno	1
		Kupujemo najmanje moguće	2
		Nemam dovoljno novca, pa ne kupujem	3
8	DA LI JE NEKO OD ČLANOVA DOMAĆINSTVA IŠAO NA ZIMOVANJE ILI LETOVANJE?	DA	NE
9	KOLIKI SU BILI UKUPNI PRIHODI VAŠEG DOMAĆINSTVA TOKOM PRETHODNOG MESECA? (sabiraju se svi prihodi: iz radnog odnosa, penzije, poljoprivrede, socijalne pomoći, dobijeni pokloni...)	din.	
10	KOLIKO ČESTO DECI DAJETE DŽEPARAC?	Jednom nedeljno ili češće	1
		Nekoliko puta mesečno	2
		Jednom mesečno	3
		Veoma retko	4
		Ne dajemo deci džeparac	5
		Nemamo dece	6
11	AKO DAJETE DECI DŽEPARAC, KOLIKI JE TO UKUPNI MESEČNI IZNOS PO DETETU?	din.	
12	AKO IMATE DETE MLAĐE OD 18 GODINA, DA LI POHADA ŠKOLU / VRTIĆ?	DA	NE NEMA DECE
13	AKO JE NA PRETHODNO PITANJE ODGOVOR 'NE', IZ KOG RAZLOGA?		
14	DA LI STE KORISNICI NEKOG OBLIKA MATERIJALNE POMOĆI?	DA	NE NEMA DECE
15	AKO JE NA PRETHODNO PITANJE ODGOVOR 'DA', NAVEDITE KOJE		
STAVOVI			
ODGOVARA NOSILAC DOMAĆINSTVA			
1	KAKO PROCENJUJETE SADAŠNJU EKONOMSKU SITUACIJU U VAŠEM DOMAĆINSTVU?	Veoma dobra	1
		Dobra	2
		Nije loša – osrednja	3
		Loša	4
		Veoma loša	5
2	ŠTA VI I ČLANOVI VAŠE PORODICE ČINITE DA POPRAVITE SITUACIJU U KOJOJ SE NALAZITE? <i>ANKETAR: MOGUĆNOST VIŠE ODGOVORA</i>	Ništa, nema potrebe za tim	1
		Ništa, jer ionako ništa ne možemo da učinimo	2
		Bar jedan od nas traži novi posao	3
		Pokušavamo da uštedimo novac obrađujući zemlju koju imamo i/ili radimo na građevini, bavimo se šivenjem, obavljamo razne popravke, itd.	4
		Izdajemo stan, garažu i slično	5
		Ostalo	6

STAVOVI									
3	KOLIKO NOVCA JE, PO VAŠEM MIŠLJENJU, MESEČNO POTREBNO VAŠEM DOMAĆINSTVU DA BI MOGLO NORMALNO DA ŽIVI (SUMA U DINARIMA)?								din.
4	KOJI JE, PO VAŠEM MIŠLJENJU, APSOLUTNO MINIMALAN IZNOS MESEČNO POTREBAN DA BI VAŠE DOMAĆINSTVO BILO U STANJU DA POKRIJE NAJOSNOVNIJE ŽIVOTNE POTREBE (SUMA U DINARIMA)? <i>ANKETAR: IZNOS U '4' MORA BITI JEDNAK ILI NIŽI OD IZNOSA DATOG U '3'</i>								din.
5	NA SKALI OD 1 DO 5 OCENITE KOLIKO SE U REŠAVANJU SVAKODNEVNIH PROBLEMA OSLANJATE NA SLEDEĆE GRUPE (GDE 1 ZNAČI 'IZUZETNO MALO SE OSLANJAM', A 5 'IZUZETNO MNOGO SE OSLANJAM')	Porodicu i srodnike	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Prijatelje	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Versku zajednicu	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Susede i sugrađane	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Kolege s posla	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Lokalne vlasti	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Lokalne političke partije	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Lokalne nevladine organizacije	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
6	DA LI STE U POSLEDNJA TRI MESECA POZAJMILI NEKOME NOVAC?					DA		NE	
7	DA LI STE U POSLEDNJA TRI MESECA POZAJMILI NOVAC OD NEKOGA?					DA		NE	
8	DA LI JE VAŠA EKONOMSKA SITUACIJA (U POSLEDNJIH ŠEST MESECI)	Poboljšana (u odnosu na prethodnih 6 meseci)						1	
		Ista						2	
		Pogoršana						3	
9	OČEKIVANA PROMENA EKONOMSKE SITUACIJE (U NAREDNIH ŠEST MESECI)	Popraviće se						1	
		Ostaće ista						2	
		Pogoršaće se						3	
10	DA LI MISLITE DA VI I LJUDI SLIČNI VAMA U DANAŠNJE VREME IMATE MOGUĆNOSTI DA SOPSTVENIM RADOM POBOLJŠATE SVOJ STANDARD?					DA		NE	
11	OCENITE NA SKALI OD 1 DO 5 U KOJOJ MERI VAS BRINU SLEDEĆI PROBLEMI (GDE 1 ZNAČI 'IZUZETNO MALO ME BRINE', A 5 'IZUZETNO MNOGO ME BRINE')	Nedovoljan dohodak (malo novca)	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Mogućnost gubitka posla	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Slabo zdravlje	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Loši uslovi stanovanja	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Nemogućnost da svojoj deci obezbedim školovanje	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Porodični problemi	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Alkoholizam člana porodice	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Umor	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Nedostatak perspektive	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Nedostatak slobodnog vremena	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
12	U KOJOJ MERI SU PO VAŠEM MIŠLJENJU SLEDEĆE SOCIJALNE GRUPE UGROŽENE (GDE 1 ZNAČI 'IZUZETNO MALO SU UGROŽENE', A 5 'IZUZETNO MNOGO SU UGROŽENE')	Nezaposleni	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Romi	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Albanci	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Majke sa decom	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Stari i bolesni	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Izbeglice / raseljena lica	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	
		Ostale manjinske grupe	1	2	3	4	5	7 (NE ZNA)	

OBRADA PODATAKA UPITNIKA ZA RODITELJE

1 ANKETIRANA DOMAĆINSTVA I ČLANOVI DOMAĆINSTAVA PO OPŠTINAMA

NOSIOCI DOMAĆINSTAVA PO POLU, STAROSTI, ŠKOLSKOJ SPREMI, EKONOMSKOJ SITUACIJI I NAČINU SMEŠTAJA													
	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,00		0,25		0,00		0,00			0,00		
RAŽANJ	7,8	8	8	7	9	6	10	10	5	9	8	10	4
VLASOTINCE	10,5	12	7	12	9	8	13	15	9	9	11	10	8
BUJANOVAC	11,2	11	12	11	11	14	8	9	8	16	6	29	12
ŠID	12,0	8	22	12	12	10	14	9	15	11	11	6	24
BARAJEVO	13,7	11	20	15	13	16	11	7	21	10	14	12	14
BELA PALANKA	13,9	18	5	16	12	10	18	21	12	10	15	13	11
SJENICA	15,4	15	17	12	19	15	16	13	14	19	15	16	14
KRUPANJ	15,5	18	10	16	15	22	9	14	17	16	19	4	13
ukupno		100%											

OSNOVNI PODACI O ČLANOVIMA DOMAĆINSTAVA PO OPŠTINAMA																
	UKUPNO	POL		STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST			
		muški	ženski	0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo
N	3268	1604	1664	438	853	468	777	605	127	2395	777	96	1884	520	609	255
sig		0,87		0,00						0,00			0,00			
RAŽANJ	7,5	7	8	8	5	8	8	9	16	6	10	17	11	1	4	2
VLASOTINCE	10,4	10	11	11	9	8	12	11	13	10	11	22	11	1	20	5
BUJANOVAC	11,4	11	12	12	14	13	10	10	2	12	10	6	9		17	41
ŠID	11,7	12	11	10	14	8	12	13	9	12	13	7	14	0	1	45
BARAJEVO	14,4	14	15	17	14	15	13	13	22	15	12	18	18	2	21	2
BELA PALANKA	13,3	13	13	16	13	10	16	12	10	12	15	21	15	1	22	4
SJENICA	16,2	17	16	13	16	23	14	17	10	15	20	9	3	92		
KRUPANJ	15,0	15	15	13	16	15	15	15	17	17	9		20	3	15	1
ukupno		100%														

2 PODACI O ČLANOVIMA DOMAĆINSTVA

RADNA AKTIVNOST ČLANOVA DOMAĆINSTVA																
	UKUPNO	POL		STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST			
		muški	ženski	0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo
N	3268	1604	1664	438	853	468	777	605	127	2395	777	96	1884	520	609	255
sig		0,00		0,00						0,00			0,00			
AKTIVNI	16,1	24	8		0	10	31	38	9	9	33	56	18	14	11	13
NEAKTIVNI	39,4	31	48		4	48	69	62	91	36	51	39	37	41	45	42
DECA I UČENICI	44,5	45	44	100	96	42	0	0		55	15	5	44	45	44	45
ukupno		100%														

DA LI DETE POHAĐA ŠKOLU ILI VRTIĆ (DECA DO 15 GODINA STAROSTI)

	UKUPNO	POL		STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST			
		muški	ženski	0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo
N	1518	756	762	438	849	231	0	0	0	1403	115	0	854	237	302	125
sig		0,34		1,00						1,00			0,00			
DA	73,3	72	74	41	90	75				72	83		82	76	43	78
NE	26,7	28	26	59	10	25				28	17		18	24	57	22
ukupno		100%														

ČLANOVI DOMAĆINSTVA PREMA POLU

	UKUPNO	STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST				
		0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo	
N	3268	438	853	468	777	605	127	2395	777	96	1884	520	609	255	
sig		0,00						0,01			0,36				
Muški	49,1	51	50	48	44	56	39	47	54	51	50	50	46	47	
Ženski	50,9	49	50	52	56	44	61	53	46	49	50	50	54	53	
ukupno		100%													

ČLANOVI DOMAĆINSTVA PREMA NACIONALNOSTI

	UKUPNO	POL		STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			
		muški	ženski	0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	
N	3268	1604	1664	438	853	468	777	605	127	2395	777	96	
sig		0,36		0,00						0,00			
Srbi	57,6	59	57	46	61	52	56	64	79	54	68	73	
Muslimani	15,9	16	16	13	15	23	14	17	10	15	19	13	
Romi	18,6	18	20	32	16	18	21	12	9	23	6	8	
ostalo	7,8	8	8	9	8	7	9	7	2	8	8	6	
ukupno		100%											

ČLANOVI DOMAĆINSTVA PREMA STAROSTI

	UKUPNO	POL		ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST				
		muški	ženski	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo	
N	3268	1604	1664	2395	777	96	1884	520	609	255	
sig		0,00		0,00			0,00				
0-7	13,4	14	13	18			11	11	23	15	
8-15	26,1	26	26	34	4		27	25	22	27	
16-25	14,3	14	15	11	26	7	13	21	14	12	
26-40	23,8	21	26	17	42	38	23	21	27	28	
41-64	18,5	21	16	14	28	54	20	20	12	16	
65 i više	3,9	3	5	5	1	1	5	3	2	1	
ukupno		100%									

3 KARAKTERISTIKE DOMAĆINSTVA

BROJ ČLANOVA U DOMAĆINSTVU													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,00		0,66		0,00			0,52			0,11	
1–3 člana	16,4	11	30	16	16	16	17	13	16	19	15	17	23
4 člana	31,3	34	25	34	29	24	39	32	31	31	33	23	32
5–7 članova	45,8	50	37	44	48	51	40	47	48	42	45	52	42
8 i više članova	6,5	5	9	6	7	9	4	7	5	8	7	8	3
ukupno		100%											

PROCENJENA POVRŠINA STANA / KUĆE													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,02		0,01		0,00			0,00			0,00	
10–30 m ²	23,8	22	28	28	19	30	17	8	24	36	16	38	42
31–50 m ²	32,2	31	35	32	32	37	27	26	32	38	33	21	41
51–79 m ²	28,4	29	28	28	29	23	34	32	33	20	33	22	14
80 m ² i više	15,7	18	10	12	19	10	22	35	11	6	18	18	3
ukupno		100%											

BROJ SOBA U STANU / KUĆI (BEZ KUHINJE)													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,08		0,07		0,00			0,00			0,00	
1	29,7	27	36	34	25	38	20	11	28	46	20	47	50
2	38,3	38	39	36	40	36	40	31	44	38	42	22	40
3	20,4	22	17	21	20	18	23	29	21	13	24	15	9
4	7,7	9	5	6	10	5	10	18	5	3	9	10	1
5	4,0	4	4	4	4	2	7	12	2	1	4	6	
ukupno		100%											

PROCENAT SNABDEVENOSTI DOMAĆINSTAVA UREĐAJIMA U DOMAĆINSTVU

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA	
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232
Električna energija	98,5	99	99	98	99	97	100	99	99	97
Telefon	34,7	35	35	31	38	22	49	51	39	17
Daljinsko ili etažno grejanje	12,6	12	14	11	14	9	17	15	14	9
WC	71,0	70	75	64	78	61	83	78	77	59
Kupatilo u stanu	61,0	60	64	58	64	47	77	78	67	41
Voda za piće u stanu	88,5	88	90	87	90	83	94	94	92	80
Automobil	21,0	24	13	18	24	13	30	38	20	9
TV u boji	69,7	71	68	65	74	57	84	94	70	51
Personalni kompjuter	5,0	5	6	5	5	1	9	8	5	3
Električni šporet	69,7	70	70	65	75	58	83	90	73	50
Mašina	48,4	50	46	44	53	33	66	73	52	26
Bojler	59,4	59	60	55	64	45	76	77	62	43
Frižider	78,0	78	78	73	83	68	89	96	80	62
Zamrzivač	56,1	58	52	52	60	47	67	79	57	38

MATERIJAL KORIŠĆEN ZA POD

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100	
sig		0,63		0,08		0,00			0,00			0,00		
Parket, keramičke pločice	20,5	21	21	18	23	14	28	31	20	13	24	6	22	
Patos, beton	70,5	70	73	71	70	73	67	65	73	72	68	82	68	
Zemlja	8,0	9	7	10	6	12	4	3	6	13	8	9	8	
Drugo	1,0	1	1	2	1	1	1		2	1	0	3	2	
ukupno		100%												

NAČIN GREJANJA STANA / KUĆE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100	
sig		0,18		0,84		0,00			0,01			0,00		
Centralno / etažno grejanje	10,3	9	14	10	11	7	14	11	11	9	7	26	7	
Na struju	3,4	3	4	4	3	2	5	2	5	3	3	2	5	
Na čvrsta goriva	80,8	83	76	81	81	86	75	76	80	85	86	65	78	
Ostalo	5,5	5	6	5	5	5	6	11	4	3	4	6	10	
ukupno		100%												

NAČIN SNABDEVANJA VODOM													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,86		0,15		0,00			0,00			0,05	
Gradski vodovod	56,7	57	57	55	59	46	68	64	54	54	53	65	64
Seoski, lokalni vodovod	18,2	19	17	17	19	21	15	18	24	12	21	12	15
Lokalna česma, bunar	25,1	25	26	28	22	32	17	17	22	34	27	23	21
ukupno		100%											

DA LI DECA IMAJU SVOJU SOBU ZA SPAVANJE													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,01		0,00		0,00			0,00			0,00	
DA	32,8	36	26	26	39	22	45	55	32	17	42	16	13
NE	67,2	64	74	74	61	78	55	45	68	83	58	84	87
ukupno		100%											

4 ISHRANA U DOMAĆINSTVU

U KOJOJ SU MERI U ISHRANI ZASTUPLJENE ŽITARICE, TESTENINA, BRAŠNO													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,13		0,02		0,09			0,00			0,02	
Često	86,7	88	83	85	88	85	89	78	91	88	88	84	82
Retko	12,1	11	15	15	10	13	11	21	7	11	11	16	14
Skoro nikad	1,2	1	2	0	2	2	0	1	2	1	1		4
ukupno		100%											

U KOJOJ SU MERI U ISHRANI ZASTUPLJENI MLEČNI PROIZVODI													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,63		0,00		0,00			0,00			0,00	
Često	56,3	56	57	50	62	46	68	82	59	34	62	42	49
Retko	39,1	40	37	44	35	47	30	18	38	57	35	49	45
Skoro nikad	4,6	4	6	6	3	7	2	1	3	9	3	9	6
ukupno		100%											

U KOJOJ SU MERI U ISHRANI ZASTUPLJENI MESO, RIBA, JAJA

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,52		0,13		0,00		0,00			0,00		
Često	34,6	36	32	31	38	24	47	62	34	14	40	24	25
Retko	51,8	51	55	53	50	59	44	37	55	59	51	52	57
Skoro nikad	13,6	14	14	15	12	17	10	1	11	27	10	24	18
ukupno		100%											

U KOJOJ JE MERI U ISHRANI ZASTUPLJENO VOĆE I POVRĆE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,02		0,00		0,00		0,00			0,00		
Često	46,1	49	38	40	52	33	61	75	50	19	53	34	32
Retko	47,9	45	55	56	40	59	36	23	47	68	43	57	57
Skoro nikad	6,1	6	7	5	8	8	4	1	3	13	4	10	11
ukupno		100%											

U KOJOJ SU MERI U ISHRANI ZASTUPLJENI SLATKIŠI

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,00		0,94		0,00		0,00			0,00		
Često	27,2	31	19	27	28	19	37	57	19	13	31	22	15
Retko	51,8	48	61	52	51	53	51	39	64	48	51	51	56
Skoro nikad	21,0	21	20	21	21	29	12	4	17	39	17	27	29
ukupno		100%											

BROJ DNEVNIH OBROKA DECE U DOMAĆINSTVU

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,13		0,61		0,00		0,00			0,39		
1	2,7	3	2	3	3	2	3	5	2	2	3	1	2
2	12,7	11	18	11	14	16	9	9	8	21	11	16	16
3	65,6	67	63	65	66	69	62	58	70	67	65	67	65
4	13,6	14	13	15	12	9	19	18	16	8	15	13	10
5	5,5	5	6	6	5	4	7	11	5	3	6	3	7
ukupno		100%											

5 POHAĐANJE ŠKOLE I VRTIĆA

AKO IMATE DECU MLAĐU OD 18 GODINA, DA LI POHAĐAJU ŠKOLU / VRTIĆ													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	641	453	188	317	324	340	301	165	252	224	424	121	96
sig		0,53		0,01		0,00		0,00			0,74		
DA	82,8	83	81	79	87	79	88	87	87	75	83	83	80
NE	17,2	17	19	21	13	21	12	13	13	25	17	17	20
ukupno		100%											
AKO DETE NE POHAĐA ŠKOLU ILI VRTIĆ, NAVEDITE ZAŠTO													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	144	95	49	86	58	94	50	31	48	65	93	26	25
sig		0,26		0,25		0,03		0,02			0,79		
Zdravstveni razlozi	16,0	18	12	10	24	11	26	26	19	9	19	4	16
Psihofizički razlozi	9,0	11	6	10	7	10	8	16	10	5	10	8	8
Udaljenost škole/vrtića	12,5	15	8	13	12	13	12	3	17	14	12	15	12
Finansijski razlozi	41,0	38	47	44	36	49	26	29	25	58	38	54	40
Ostalo	13,2	12	16	14	12	11	18	23	15	8	13	12	16
Porodična kriza	0,7	1			2		2		2		1		
Svojevoljno	1,4	2		1	2		4	3	2		1	4	
Dete je previše mlado	2,8	3	2	5		3	2		4	3	2		8
Nema mesta u vrtiću	3,5	1	8	2	5	4	2		6	3	4	4	
ukupno		100%											

6 ZDRAVSTVENO STANJE

AKO IMATE HRONIČNE BOLESNIKE U DOMAĆINSTVU, DA LI SE ONI REDOVNO LEČE													
UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA			EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
	muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar	
N	329	219	110	148	181	188	141	77	131	121	207	66	56
sig		0,97		0,35		0,73		0,16			0,29		
DA	46,5	47	46	49	44	47	45	52	50	40	50	42	39
NE	53,5	53	54	51	56	53	55	48	50	60	50	58	61
ukupno		100%											

AKO SE HRONIČNI BOLESNICI U VAŠEM DOMAĆINSTVU NE LEČE, NAVEDITE ZAŠTO

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	134	94	40	54	80	78	56	22	51	61	78	30	26
sig		0,85		0,72		0,89		0,55			0,17		
Udaljenost zdravstvenih ustanova	13,4	12	18	15	13	14	13	9	18	11	19	7	4
Osoba nije osigurana	6,7	7	5	6	8	6	7	9	6	7	5	3	15
Finansijski razlozi	64,2	64	65	59	68	63	66	55	67	66	60	67	73
Odbija da se leči	11,9	13	10	15	10	12	13	18	6	15	12	17	8
Ostalo	3,7	4	3	6	3	5	2	9	4	2	4	7	
ukupno		100%											

DA LI VAM JE LEKAR REKAO DA IMATE HRONIČNO OBOLJENJE

	UKUPNO	POL		STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST				
		muški	ženski	0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo	
N	2977	1471	1506	382	777	420	714	562	122	2167	721	89	1688	501	543	245	
sig		0,25		0,00						0,44			0,00				
DA	85,7	86	85	95	94	96	85	72	39	85	87	82	85	82	88	92	
NE	14,3	14	15	5	6	4	15	28	61	15	13	18	15	18	12	8	
ukupno		100%															

DA LI REDOVNO PRIMATE TERAPIJU ZA OBOLJENJE

	UKUPNO	POL		STAROSNE GRUPE						ŠKOLSKA SPREMA			NACIONALNOST				
		muški	ženski	0-7	8-15	16-25	26-40	41-64	65 i više	osnovna i niža	srednja	viša i visoka	Srbi	Muslimani	Romi	ostalo	
N	427	200	227	21	45	17	110	160	74	315	96	16	252	92	64	19	
sig		0,90		0,20						0,83			0,79				
DA	56,7	57	56	71	64	59	49	54	64	56	59	56	56	60	56	47	
NE	43,3	43	44	29	36	41	51	46	36	44	41	44	44	40	44	53	
ukupno		100%															

7 STANDARD DOMAĆINSTVA

NOVČANI IZDACI ZA ISHRANU

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,25		0,04		0,00		0,00			0,00		
Kupujemo koliko nam je potrebno	29,7	31	26	25	34	20	40	64	27	6	35	18	20
Kupujemo najmanje moguće	58,6	57	64	61	56	64	53	34	62	73	55	69	61
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	11,7	12	11	13	10	16	7	2	11	20	10	14	19
ukupno		100%											

NOVČANI IZDACI ZA ZDRAVSTVENE USLUGE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,19		0,11		0,00		0,00			0,03		
Kupujemo koliko nam je potrebno	27,3	29	23	26	29	18	38	61	24	6	31	19	22
Kupujemo najmanje moguće	54,9	53	60	53	56	57	52	36	65	58	54	57	59
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	17,7	18	17	21	15	25	10	3	12	36	16	24	19
ukupno		100%											

NOVČANI IZDACI ZA OBRAZOVANJE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,65		0,10		0,00		0,00			0,00		
Kupujemo koliko nam je potrebno	31,0	32	29	30	32	20	43	63	29	9	36	21	22
Kupujemo najmanje moguće	49,3	49	50	47	51	51	47	34	58	51	46	57	57
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	19,6	19	22	23	16	28	10	3	13	40	19	22	21
ukupno		100%											

NOVČANI IZDACI ZA ODEĆU I OBUĆU

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,04		0,12		0,00		0,00			0,00		
Kupujemo koliko nam je potrebno	15,1	17	10	13	17	9	22	42	8	2	19	6	7
Kupujemo najmanje moguće	53,2	51	59	52	54	50	56	51	65	41	55	50	50
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	31,8	32	32	35	29	41	21	7	27	57	26	43	43
ukupno		100%											

NOVČANI IZDACI ZA NAMEŠTAJ I KUĆNE APARATE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,39		0,55		0,00		0,00			0,00		
Kupujemo koliko nam je potrebno	7,1	8	5	6	8	4	10	22	3	1	10	1	2
Kupujemo najmanje moguće	23,2	23	24	22	24	17	30	44	23	8	23	26	19
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	69,7	69	71	72	68	78	60	35	75	91	67	73	79
ukupno		100%											

NOVČANI IZDACI ZA LIČNU I KUĆNU HIGIJENU

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,62		0,08		0,00		0,00			0,00		
Kupujemo koliko nam je potrebno	34,1	35	32	31	37	24	46	67	35	8	40	23	22
Kupujemo najmanje moguće	58,2	57	61	59	57	65	51	30	60	78	54	66	66
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	7,7	8	8	10	6	11	3	3	6	14	6	10	12
ukupno	100%												

NOVČANI IZDACI ZA IGRAČKE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,09		0,33		0,00		0,00			0,02		
Kupujemo koliko nam je potrebno	5,5	7	3	6	5	4	8	17	2	0	8	2	1
Kupujemo najmanje moguće	23,6	23	25	26	21	15	33	47	18	12	23	26	21
Nemamo dovoljno novca, pa ne kupujemo	70,9	70	73	68	73	81	60	36	80	88	69	72	78
ukupno	100%												

DA LI JE NEKO OD ČLANOVA DOMAĆINSTVA IŠAO NA ZIMOVANJE ILI LETOVANJE OD KUĆNOG BUDŽETA

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,26		0,56		0,00		0,00			0,03		
DA	7,2	8	6	7	8	2	13	20	4	1	9	3	4
NE	92,8	92	95	93	92	98	87	80	96	99	91	97	96
ukupno	100%												

KOLIKI SU BILI UKUPNI PRIHODI VAŠEG DOMAĆINSTVA TOKOM PRETHODNOG MESECA

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,03		0,63		0,00		0,00			0,04		
0 – 3.000 dinara	25,6	22	33	28	23	30	21	16	23	36	23	36	25
3.001 – 6.000 dinara	39,0	41	35	38	40	47	30	26	40	48	38	37	44
6.001 – 10.000 dinara	17,3	17	17	17	18	14	21	18	22	11	18	16	15
10.001 i više dinara	18,2	19	15	18	19	9	28	40	15	5	21	11	16
ukupno	100%												

KOLIKO JE NOVCA MESEČNO POTREBNO VAŠEM DOMAĆINSTVU DA BI MOGLA NORMALNO DA ŽIVI

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,17		0,53		0,00		0,01			0,10		
0 – 15.000 dinara	32,8	31	37	33	32	39	25	34	30	36	35	25	35
15.001 – 25.000 dinara	35,0	35	36	37	34	39	30	27	36	40	32	43	38
25.001 i više dinara	32,2	34	28	30	34	22	44	40	34	25	33	32	27
ukupno		100%											

KOJI JE APSOLUTNI MINIMALNI IZNOS MESEČNO POTREBAN ZA OPSTANAK VAŠEG DOMAĆINSTVA

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,41		0,29		0,00		0,00			0,01		
0 – 15.000 dinara	58,6	57	63	62	56	71	45	52	54	69	60	52	60
15.001 – 25.000 dinara	26,7	28	25	24	29	20	34	28	29	23	23	38	29
25.001 i više dinara	14,6	15	13	14	15	9	21	20	17	8	17	10	11
ukupno		100%											

DA LI STE KORISNICI NEKOG OBLIKA MATERIJALNE POMOĆI

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,23		0,00		0,00		0,00			0,00		
DA	28,8	27	32	35	23	34	23	17	28	39	25	38	36
NE	71,2	73	68	65	77	66	77	83	72	61	75	62	64
ukupno		100%											

8 STAVOVI

ŠTA VI I ČLANOVI VAŠE PORODICE ČINITE DA POPRAVITE SITUACIJU U KOJOJ SE NALAZITE

	UKUPNO	POL NOSIOCA DOMAĆINSTVA		STAROST NOSIOCA DOMAĆINSTVA		ŠKOLSKA SPREMA NOSIOCA DOMAĆINSTVA		EKONOMSKA SITUACIJA DOMAĆINSTVA			SMEŠTAJ		
		muški	ženski	mlađi od 40	stariji od 40	osnovna i niža	srednja, viša i visoka	prosečna i iznad proseka	loša	veoma loša	sopstveni stan/kuća	zajednički stan/kuća	podstanar
N	677	477	200	331	346	358	319	179	266	232	452	125	100
sig		0,01		0,78		0,00		0,00			0,00		
Ništa, nema potrebe za tim	1,2	1	1	1	1		3	4		0	2		
Ništa, jer ionako ništa ne možemo da učinimo	28,7	29	27	30	27	31	26	35	26	27	28	27	35
Bar jedno od nas traži novi posao	40,5	40	41	41	40	39	42	22	44	50	37	50	44
Pokušavam da uštedim novac obrađujući zemlju	22,6	24	19	21	25	25	20	31	23	16	27	14	11
Ostalo	7,1	5	13	8	7	5	9	8	8	6	6	9	10
ukupno		100%											

KOLIKO SE U REŠAVANJU SVAKODNEVNIH PROBLEMA OSLANJATE NA INSTITUCIJE (SREDNJE OCENE)

	UKUPNO	RAŽANJ	VLASOTINCE	BUJANOVAC	ŠID	BARAJEVO	BELA PALANKA	SJENICA	KRUPANJ
Na porodicu i srodnike	3,2	3,2	4,5	3,3	2,7	3,0	3,3	3,1	2,8
Na prijatelje	2,2	2,3	3,1	2,0	1,7	2,0	2,6	2,0	2,4
Na susede i sugradane	1,7	1,6	1,9	1,8	1,5	1,7	1,7	1,5	2,0
Na kolege s posla	1,6	1,7	1,8	2,5	1,2	1,7	1,6	1,2	1,8
Na versku zajednicu	1,4	1,4	1,7	2,0	1,2	1,6	1,3	1,2	1,6
Na lokalne vlasti	1,3	1,1	1,1	1,6	1,1	1,6	1,1	1,2	1,4
Na lokalne nevladine organizacije	1,3	1,2	1,4	1,7	1,2	1,5	1,3	1,2	1,3
Na lokalne političke partije	1,2	1,1	1,1	1,7	1,0	1,4	1,1	1,1	1,3

U KOJOJ MERI VAS BRINE... (POJEDINI NEDOSTACI – SREDNJE OCENE)

	UKUPNO	RAŽANJ	VLASOTINCE	BUJANOVAC	ŠID	BARAJEVO	BELA PALANKA	SJENICA	KRUPANJ
Nedovoljan dohodak (malo novca)	4,8	4,8	4,5	4,9	4,8	4,8	4,7	4,8	4,8
Nemogućnost da svojoj deci obezbedim školovanje	4,3	4,1	3,7	4,4	4,4	4,4	4,1	4,6	4,4
Nedostatak perspektive	4,1	4,0	3,4	4,2	4,1	4,2	3,3	4,6	4,4
Slabo zdravlje	4,0	4,2	3,6	4,4	3,7	3,8	4,0	4,1	3,8
Loši uslovi stanovanja	3,8	3,5	3,5	4,6	3,8	3,9	3,4	3,9	3,9
Mogućnost gubitka posla	3,7	3,7	3,3	3,0	3,1	3,8	3,8	4,4	4,1
Porodični problemi	3,1	2,9	3,1	3,8	2,8	3,3	2,8	3,3	3,0
Nedostatak slobodnog vremena	3,1	3,0	2,9	2,0	2,8	3,6	2,9	3,7	3,3
Umor	2,9	2,9	2,7	2,3	3,0	3,8	2,3	3,3	3,1
Alkoholizam člana porodice	1,9	1,5	2,1	1,9	1,9	2,1	1,7	2,0	1,9

U KOJOJ MERI SU UGROŽENE POJEDINE GRUPE STANOVNIŠTVA (SREDNJE OCENE)

	UKUPNO	RAŽANJ	VLASOTINCE	BUJANOVAC	ŠID	BARAJEVO	BELA PALANKA	SJENICA	KRUPANJ
Nezaposleni	4,7	4,7	4,0	4,9	4,9	4,7	4,8	4,8	4,8
Majke sa decom	4,7	4,7	4,2	4,8	4,8	4,8	4,7	4,8	4,7
Stari i bolesni	4,6	4,8	4,1	4,6	4,6	4,7	4,5	4,8	4,6
Izbeglice / raseljena lica	4,3	4,1	3,8	4,9	4,4	4,4	3,6	4,5	4,4
Romi	3,9	3,0	4,4	4,3	3,6	4,2	3,3	4,2	3,7
Ostale manjinske grupe	3,1	2,2	2,8	3,5	2,6	3,5	2,1	4,2	3,3
Albanci	2,4	1,8	1,7	2,2	2,0	2,7	1,8	4,1	2,5

PRILOG 8

REALIZOVANE FOKUS GRUPE

BROJ REALIZOVANIH FOKUS GRUPE SA DECOM									
R.br.	OPŠTINA / NVO	DECA 7-11		DECA 12-15		DECA 16-18		UKUPNO	
		BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA	BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA	BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA	BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA
1	BARAJEVO ARDI	3	30	3	30	3	30	9	90
2	ŠID NSHC	4	35	3	25	3	22	10	82
3	KRUPANJ SVETIONIK	3	30	3	29	3	30	9	89
4	BELA PALANKA TIMOČKI KLUB	3	30	3	30	3	30	9	90
5	RAŽANJ SUNCE	3	24	4	26	4	28	11	78
6	BUJANOVAC HORIZONTI	3	32	3	24	3	26	9	82
7	VLASOTINCE CENTAR ZA PRAVA MANJINA	4	38	3	30	2	20	9	88
8	SJENICA URBAN IN	3	33	3	28	3	32	9	93
	TOTAL	26	252	25	222	24	218	75	692

BROJ REALIZOVANIH FOKUS GRUPE SA RODITELJIMA								
R.br.	OPŠTINA / NVO	RODITELJI DECE 3-6		RODITELJI DECE 7-18		UKUPNO		
		BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA	BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA	BROJ GRUPA	BROJ UČESNIKA	BROJ UPITNIKA
1	BARAJEVO ARDI	1	10	2	20	3	30	94
2	ŠID NSHC	1	8	2	15	3	23	83
3	KRUPANJ SVETIONIK	1	17	2	20	3	37	109
4	BELA PALANKA TIMOČKI KLUB	1	13	2	23	3	36	97
5	RAŽANJ SUNCE	1	10	3	28	4	38	53
6	BUJANOVAC HORIZONTI	1	8	2	20	3	28	80
7	VLASOTINCE CENTAR ZA PRAVA MANJINA	1	8	2	22	3	30	71
8	SJENICA URBAN IN	1	24	2	28	3	52	107
	TOTAL	8	98	17	176	25	274	694

PRILOG 9

PARTICIPATIVNE TEHNIKE

Kvalitativni podaci obično odražavaju ideje, opise događaja, ličnosti, istoriju problema i sl. Podaci se prikupljaju kroz posmatranje, polustrukturirani intervju i razne participativne tehnike. Ovakvi rezultati ne mogu se meriti egzaktno, već moraju biti interpretirani i organizovani kroz određene teme i kategorije. Osnovna svrha kvalitativnih podataka je da omogući dobijanje podataka o ljudima koji su uključeni u istraživanje. Osnovni cilj kvalitativne analize podataka jeste razumevanje pojava.

Od dece i roditelja koji su učestvovali u fokus grupama tražio se odgovor na četiri osnovna pitanja:

Koje su manifestacije siromaštva?

Koji su mehanizmi za suočavanje sa problemima?

Šta su uzroci siromaštva?

Koje su preporuke za prevazilaženje siromaštva?

Istraživački timovi koristili su različite participativne tehnike da bi potakli diskusiju i dobili što veći broj informacija. Tehnike su prilagođavane uzrastu i specifičnostima pojedinih grupa koje su bile obuhvaćene istraživanjem i karakteristikama informacija koje su se tražile.

Nekoliko primera:

Posmatranje, tranzitna šetnja i mapiranje korišćene su da bi se utvrdilo koji su problemi najočigledniji u jednoj opštini;

Venn dijagram je korišćen kako bi učesnici fokus grupe izlistali sve probleme sa kojima se suočavaju, a zatim ih grupisali prema vrstama deprivacije koje se javljaju (obrazovna, zdravstvena, materijalna itd.). Ova tehnika sa manje obrazovanim stanovništvom i mlađom decom koristi se i tako što se od učesnika traži da u krugovima crtaju ili im se ponude kartice sa unapred utvrđenim sadržajem (nezaposlenost, glad, bolest...);

Analiza polja dejstva – ispitivan je život učesnika u ovom trenutku i kako bi želeli da njihov život izgleda za 10 godina, kao i prepreke i snage da se to i ostvari;

Ribice i kamenčići – ako se kao cilj definiše kvalitetno provedeno slobodno vreme, učesnik grupe definiše svoje težnje i prepreke ka ostvarenju tog cilja;

Problemsko drvo – identifikuju se uzroci i posledice, a moguće i rešenja problema koji zajednički definišemo;

Matrix – identifikuju se najefikasnija rešenja za dečije probleme (u kolonama se izlistaju problemi a u redovima rešenja);

Istorijska linija – dete obeleži važne srećne i tužne događaje u životu;

Dnevna linija – ishrana deteta u toku dana.

PRILOG 10

IZ ANALIZE REZULTATA ANKETE

STAROSNE GRUPE									
	N	0 – 7	8 – 15	16 – 25	26 – 40	41 – 64	65 I VIŠE	SIG	TOTAL
OPŠTA POPULACIJA Popis 2002	7,5 mil	7,7	9,3	13,6	19,6	32,7	17,2		
TOTAL	3268	13,4	26,1	14,3	23,8	18,5	03,9		
RAŽANJ	246	15	17	15	24	21	08		
VLASOTINCE	341	15	22	11	28	20	05		
BUJANOVAC	374	14	31	16	22	16	01		
ŠID	383	11	31	10	24	20	03		
BARAJEVO	471	16	25	15	21	17	06		
BELA PALANKA	434	17	25	11	28	16	03		
SJENICA	529	10	26	21	21	20	02		
KRUPANJ	490	11	28	14	24	18	04		
								0,00	100%

ŠKOLSKA SPREMA						
	N	OSNOVNA I NIŽE	SREDNJA	VIŠA I VISOKA	SIG	TOTAL
TOTAL	3268	73,3	23,8	02,9		
RAŽANJ	246	63	31	07		
VLASOTINCE	341	70	24	06		
BUJANOVAC	374	78	21	02		
ŠID	383	73	26	02		
BARAJEVO	471	76	21	04		
BELA PALANKA	434	68	27	05		
SJENICA	529	68	30	02		
KRUPANJ	490	86	14			
					0,00	100%

NACIONALNOST ČLANOVA DOMAĆINSTVA							
	N	SRBI	MUSLIMANI	ROMI	OSTALO	SIG	TOTAL
TOTAL	3268	57,6	15,9	18,6	07,8		
RAŽANJ	246	87	02	09	02		
VLASOTINCE	341	59	01	36	04		

	N	SRBI	MUSLIMANI	ROMI	OSTALO	SIG	TOTAL
BUJANOVAC	374	45		27	28	0,00	100%
ŠID	383	68	00	02	30		
BARAJEVO	471	71	02	27	01		
BELA PALANKA	434	65	01	32	02		
SJENICA	529	09	91				
KRUPANJ	490	77	04	19	01		

RADNA AKTIVNOST							
	N	AKTIVNI	NEAKTIVNI	DECA I UČENICI	SIG	TOTAL	
TOTAL	3268	16,1	39,4	44,5	0,00	100%	
RAŽANJ	246	27	34	39			
VLASOTINCE	341	20	45	35			
BUJANOVAC	374	09	38	53			
ŠID	383	13	43	44			
BARAJEVO	471	15	39	46			
BELA PALANKA	434	16	38	46			
SJENICA	529	15	40	45			
KRUPANJ	490	18	38	44			

PROSEČAN BROJ ČLANOVA DOMAĆINSTVA I PROSEČNA POVRŠINA STANA			
	BROJ ČLANOVA DOMAĆINSTVA	BROJ ČLANOVA DOMAĆINSTVA MLADIH OD 18 GODINA	PROCENJENA POVRŠINA STANA / KUĆE (m ²)
TOTAL	4,9	2,2	53,9
RAŽANJ	4,7	1,8	68,4
VLASOTINCE	4,8	1,9	66,6
BUJANOVAC	5,2	2,8	38,0
ŠID	4,7	2,2	55,6
BARAJEVO	5,1	2,5	41,3
BELA PALANKA	4,6	2,0	61,3
SJENICA	5,2	2,4	59,3
KRUPANJ	4,6	2,1	47,3

PRILOG 11

OPŠTINE U KOJIMA JE REALIZOVANO ISTRAŽIVANJE

OKRUG	OPŠTINA	BROJ STANOVNIKA '02	KRITERIJUM
Rasinski	RAŽANJ	11369	Nerazvijenost
Mačvanski	KRUPANJ	20192	Nerazvijenost
Zlatiborski	SJENICA	27970	Nerazvijenost
Jablanički	VLASOTINCE	33312	Nerazvijenost
Pirotski	BELA PALANKA	14381	Visok procenat romske populacije
Sremski	ŠID	38973	Visok procenat izbeglica
Beograd	BARAJEVO	24641	Visok procenat izbeglica
Pčinjski	BUJANOVAC	43302	Visok procenat raseljenih lica